

Dağdan İniş-PKK Nasıl Silah Bırakır? *Kürt Sorunu'nun Şiddetten Arındırılması*

CENGİZ ÇANDAR

Dağdan İniş - PKK Nasıl Silah Bırakır?

Kürt Sorunu'nun Şiddetten Arındırılması

Cengiz Çandar

TESEV
YAYINLARI

Dağdan İniş - PKK Nasıl Silah Bırakır? Kürt Sorunu'nun Şiddetten Arındırılması

TESEV

**Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
Demokratikleşme Programı**

Bankalar Cad. Minerva Han
No: 2 Kat: 3
Karaköy 34420, İstanbul
Tel: +90 212 292 89 03 PBX
Fax: +90 212 292 90 46
info@tesev.org.tr
www.tesev.org.tr

Yazar:
Cengiz Çandar

Yayına Hazırlayan:
Esra Bakkalbaşoğlu
Ebru İlhan
Serkan Yolaçan

Düzeltili:
Elçin Gen

Yapım: Myra
Yayın Kimliği Tasarımı: Rauf Kösemen
Uygulama: Gülderen Rençber Erbaş
Koordinasyon: Sibel Doğan
Üretim Koordinasyon: Nergis Korkmaz

Basım Yeri: Artpres
Baskı Adedi: 1.500

TESEV YAYINLARI

ISBN 978-605-5832-90-2

Copyright © Temmuz 2011

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV bu raporun hazırlanmasına katkılarından ötürü Chrest Vakfı'na, Açık Toplum Vakfı'na ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür eder.

İçindekiler

TESEV SUNUŞU, 5

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR, 7

METODOLOJİ VE AMAÇ, 11

KÜRT SORUNU'NUN ÇÖZÜMÜNDE MEVCUT PARADİGMANIN GEÇERSİZLİĞİ, 19

Kürt Sorunu ile PKK'nin Ayrılmazlığı, 19

Öcalan ile Kürt Sorunu'nun İç İç Geçmesi, 20

Denenmiş Yollar: PKK'yi Bölmek ya da Tasfiye, 21

YENİ PARADİGMA: SON KÜRT İSYANI OLARAK PKK, 25

İsyan ve Terörizm Tanımları, 25

Bir İsyan Hareketi Olarak PKK'de Değişim ve Devamlılık, 30

İsyanın Psikolojik Boyutu, 33

PKK'NİN İÇ DİNAMİKLERİ, 37

Abdullah Öcalan Faktörü, 37

PKK'nin “Şahin” Kanadı, 38

PKK'nin Kurucu Kadrosu ve “Sol” Arka Planı, 39

PKK'nin Kemalizm'e Bakışı, 41

“Tek Adam” ve Örgütteki Gücü, 43

Irak, İran ve Suriye'deki PKK ve Öcalan Gücü, 46

Kürtlerde “Kutsal Üçleme”: Apo, PKK, Dağ, 47

ÇÖZÜM ARACI OLARAK MÜZAKERE, 51

Güvenlik Siyasetinden Siyasi Çözüme, 51

“Diyalog”dan “Müzakere”ye Geçiş Aşaması, 52

Öcalan'ın Askeri Yetkililer ile Temasları, 54

MİT'in Rolü ve Öcalan'la Görüşmenin Önemi, 59

Görüşmelerin Niteliği, 60

Sivil Siyasetin Yükümlülükleri, 63

Pratik Sonuçlar, 64

PKK’NİN DEVLETLE İLİŞKİSİNİN YAKIN TARİHİ VE ÇIKARILACAK DERSLER, 69
Bir Güven ve Uzlaşma Arayışı Olarak Sınır Dışına Çekilmek, 69
Sınır Dışına Çekilmenin Maliyeti, 71
Sınır Dışına Çekilme ve Örgütte Bölünme, 72
PKK’nin Sınır Dışına Çekilmesinin Türkiye Devleti için Anlamı, 74
Bugünkü Durumda Geçersiz Bir Adım: Sınır Dışına Çekilme, 76
Silahlı Mücadeleye Dönüş, 78
PKK’de Yaşanan Bölünme ve Bir İç Bütünlük Aracı Olarak Silahlı Mücadele, 78
Silahlı Mücadeleyi Kimler İstedi, 80
Habur, KCK Tutuklamaları ve Ağır Sonuçları, 82
ÖNÜMÜZDEKİ SÜREÇTE KÜRT SORUNU VE PKK, 89
Yeni Anayasa, Yeni Çözüm Süreci, 89
‘PKK Sorunu’nda Dış Boyut: İran, Suriye ve Diğerleri, 89
Çözüm Sürecinin Aciliyeti, 91
Öcalan’ın Süreçteki Konumu, 92
Kuşak Farklılaşması ve Duygusal Kopuş, 93
ÖNERİLER, 97
EKLER, 107
Ek 1: Abdullah Öcalan’dan Yol Haritası ve Eylem Planı, 107
Ek 2: Bölge Baroları’nın Yasa Tasarısı, 111
RAPOR İÇİN GÖRÜŞÜLEN KİŞİLER LİSTESİ, 112
KAYNAKÇA, 114
YAZAR HAKKINDA, 117

Kutular

Değişim Kongresi, 32
Devlet-Öcalan Görüşmeleri, 56
PKK’nin Eski Lider Kadrosundan İsimler, 73
Kırılma Noktası : Habur Olayı, 83
Koma Civakên Kurdistan (KCK) Nedir, Ne Değildir?, 85
PKK’nin Silah Bırakmasına İlişkin Olarak TCK ve TMK’da Değiştirilmesi Gereken Maddeler, 98

TESEV Sunuşu

Etyen Mahçupyan, TESEV Demokratikleşme Programı

Küreselleşmeyle birlikte gelen ve AB üyeliği kriterlerinde somutlaşan demokratik normlar, birçok ülke gibi Türkiye için de bir kaldıraç görevi gördü. Bu sayede toplum kendi tarihine ve devletine yeni bir gözle bakma fırsatı yakaladı ve görmezlikten gelinen, hasıraltı edilen sorunlar kaçınılmaz olarak siyaset alanının parçası haline geldi.

‘Kürt meselesi’ diye anılan, ama temelde Kürt kimliğine sahip Türkiye vatandaşlarının varoluşsal ve kültürel taleplerinin devlet tarafından reddedilmesini ifade eden sorun ise, kapsamı ve tarihsel arka planıyla demokratikleşmenin önündeki en büyük engel niteliğini taşıyor. Öyle ki bugün artık ‘Kürt meselesi’nin çözümü olmadan demokrasinin de yerleşmeyeceği kanaati yaygın kabul görüyor.

TESEV Demokratikleşme Programı bu konuyu son yıllar içinde sistemli bir biçimde ele alarak kamuoyunun dikkatine sundu. Yapılan kapsamlı saha çalışmalarının ardından hazırlanan üç raporla, siyaseten geniş bir yelpazede yer alan farklı Kürtlerin talepleri, bu taleplerin anayasal ve yasal karşılıklarının ne olabileceği ve söz konusu taleplerin toplumun diğer kesimlerince nasıl algılandığı ortaya konmaya çalışıldı.

Bu sürecin Türkiye’deki siyaset alanının genişlemesiyle çakışması ise ‘çözümün’ yeni bir anayasa çerçevesinde aranmasını gündeme getirdi. Öte yandan ‘çözümün’ yasal bağlamı aşan yönlerinin bulunduğu da giderek idrak ediliyor. Çünkü geleceğin güven ilişkisi temelinde kurulabilmesi, geçmişin geri

gelmeyecek şekilde tarihe gömülmesini ama aynı zamanda görünür kılınmasını gerektiriyor. Bu ise, kimlikler arası bir karşılaşmayı ima etmekte. Dolayısıyla ‘Kürt meselesi’nin çözümü demokratik bir yöntem ve yolun bulunmasına, tarafların tüm toplumu muhatap alan bir tavır geliştirebilmelerine ve geleceği ipotek altına almayan bir siyasete razı gelmelerine muhtaç.

Ne var ki, devlet ile PKK arasında yaşanmış olan ve halen dinmeyen karşılıklı şiddet, çözüm potansiyelinin hayata geçebilmesi için önce şeffaf bir konuşma ortamının sağlanmasını, böylece çözüm yoluna geri dönüşü olmayan bir biçimde çıkılmasını gerektiriyor. Bunun anlamı, Öcalan’ı da kapsayan bir biçimde tüm PKK’lilerin kademeli olarak kendilerini siyasi sürecin içinde algılamalarının sağlanmasıdır.

Yeni anayasanın ve onunla bağlantılı olarak ‘Kürt meselesi’nin çözümünün eşiğinde olduğumuz bu dönem hayati nitelikte... Elinizdeki TESEV raporu, ihtiyaç duyulan konuşma ortamının tesisi için nasıl bir siyasi altyapının gerekli olduğunu irdeliyor. Konunun en yetkin gözlemcilerinden biri olan Cengiz Çandar’ın yürüttüğü çalışma, her iki tarafın kendi içindeki çoğulluğunu da göz önüne alarak, çözüm yolunun taşlarının gerçekçi bir biçimde nasıl dönebileceğini ortaya koyuyor.

Beklentimiz, sunulan bu zeminin, hem mesele- nin çözümüne, hem de Türkiye’deki demokra- tikleşme sürecine anlamlı bir katkı ve yol haritası sunmasıdır...

Önsöz ve Teşekkür

Cengiz Çandar, Haziran 2011

Kürt Sorunu ve çözüm yolları üzerinde bugüne kadar gök kubbe altında yazılmamış ve söylenmemiş hiçbir şey yok. Bu rapor çalışması için yaptığım çeşitli okumalar sırasında ve Çankaya Köşkü'nden Kandil Dağı'na uzanan geniş bir yelpazede, onlarca kişiyle günler süren yüz yüze görüşmeler yaparken, yukarıdaki hükme bir kez daha vardım. Kürt Sorunu'yla tam kırk yıldır birlikte yaşayan birisi olarak çok önceden vardığım bu hükme bir kez daha ve daha da kuvvetle vardım. Dolayısıyla, bu raporda, Kürt Sorunu'nun çözümü konusunda bugüne dek hiç kimsenin aklına gelmemiş öneriler sunulmuyor.

Bu rapor, “dağdan iniş” ve PKK'nin¹ silahlarını sonsuza dek nasıl bırakabileceği konusuyla sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla, çalışmayı bu sınırlar içinde kalmaya gayret göstererek yürüttüm ve konunun Kürtlerin ulusal talepleri, kimlik hakları ve bu konularda yapılması gereken yasal düzenlemeler gibi yaşamsal değerlerdeki boyutlarına girmedim. TESEV'in bu konuları kapsayan çalışmaları başta olmak üzere, sorunun söz konusu boyutlarını ele alan sayısız önemli çalışma hâlihazırda mevcuttur. *Dağdan İniş – PKK Nasıl Silah Bırakır? Kürt Sorunu'nun Şiddetten Arındırılması* başlıklı bu

rapor, sorunun en can alıcı boyutu olan şiddet boyutuna ilişkindir ve Kürt Sorunu'nu ele alan diğer tüm çalışmaları tamamlayıcı niteliktedir.

Önümüzdeki tarihi dönem, Kürt Sorunu'nun şiddet boyutundan arındırılması için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ama aynı şekilde, şiddetin tırmandırılması ve Türkiye'nin kimsenin kazançlı çıkmayacağı bir iç savaşa sürüklenmesi ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Buna ek olarak, 2011 yılının ilk aylarında başlayan ve tarihin bu dönemine damgasını vuracağı anlaşılan Arap halk ayaklanmalarının Suriye'yi de içine alarak Türkiye'nin kapılarına kadar ulaşması, Türkiye'de Kürtlerin yoğun biçimde yerleştiği ve yaşadığı bölgelerde de etkisi hissedilebilecek bir siyasi iklim oluşturmaktadır. Bu süreç içinde, içeriği şiddet, kan ve can kaybı olan bir konuyu ele almanın ne gibi bir duyarlılık taşıdığını giderek daha fazla hissettim. Sözcüklerin ve sıfatların bile sahiplenildiğini, karşılıklı mevzilere yerleştirilmiş olduğunu ise zaten biliyordum. Birisi için ‘özgürlük savaşçısı’ ya da ‘gerilla’ olan, diğeri için ‘terörist’ idi. Birisi için ‘başkan’ ya da ‘kahraman’, diğeri için ‘bölücübaşı’ ya da ‘bebek katili’... ‘Uzlaşma’ ile ‘ihanet’, ‘barışma’ ile ‘teslimiyet’, ‘çözüm’ ile ‘tasfiye’ gibi kavramlar, durumuna ve taraflarına göre kolaylıkla birbiri yerine kullanılabiliyordu. Böyle bir zemin üzerinde çalışma yürütmek, hangi sonuca erişerseniz erişin ve ne önererseniz önerin, “iki cami arasında bînamaz kalmak” ya da “ne Ali'ye ne Veli'ye yaranamamak” gibi bir duruma düşmeyi kaçınılmaz kılabilir ve raporu da sahip olabileceği değerden yoksun

1 PKK, *Partiya Karkerên Kurdistan* sözcüklerinin baş harflerinden oluşuyor. Kurdistan İşçiler Partisi anlamına gelen örgütün ismi Kürtçe. Bir Kürt örgütü olması ve ağırlıklı ölçüde Kürtler tarafından kurulmuş olmasından hareketle, ismin verildiği dile uygun olarak “Pe Ke Ke” şeklinde okunmasının doğru olduğu düşünülmüştür.

bırakabilirdi. Bu çalışmaya bunları bilerek ve göze alarak girdiğimi söylemem bilmem gerek var mı?

Bu çalışmanın bir yandan akademik ölçülere uyması, diğer yandan siyasi karar alıcılar ve sorunun tarafları için bir referans değeri taşıması ve aynı zamanda da gerçekçi ve uygulanabilir olması, olağanüstü ince bir denge talep ediyordu. Bütün bunlar için, konuya ve yüz yüze görüşülen muhataplara olabildiğince duygulardan arınmış bir biçimde yaklaşmaya çalıştım.

Raporun omurgasını, yüz yüze görüşmeler oluşturdu. Görüşülen kişilere eklemeler yapılabilirdi. Bu anlamda mükemmeliği yakalamış değilim elbette. Bununla birlikte, görüşülen kişilerin isimleri ve sıfatları sıralandığında, bu kişilerin böyle bir rapor için gerekli temsil niteliğine, çeşitliliğe ve rapora katkıda bulunacak niteliklere sahip oldukları da görülecektir. Raporun bu yönüyle, mükemmeliğe değilse de, yeterliliğe erişmiş olduğunu söyleyebilirim.

Kendileriyle yüz yüze, birçok kez ve saatlerce görüşülen kişilerin duygularını ve görüşlerini mümkün olabilecek en büyük açıklıkla ifade edebilmelerini sağlamak ve böylece raporun içeriğini güçlendirebilmek için, aksini bizzat talep etmemeleri durumunda söylediklerinin kendilerine doğrudan atıf yapılmadan kaleme alınacağını bildirdim. Rapor kapsamında görüşülen kişiler arasında, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı'ndan çeşitli bakanlara, en üst düzey bürokratlardan büyükelçilere, Kandil Dağı'ndaki PKK liderinden, örgütle aralarında doğan kan davası dolayısıyla PKK'den kopmuş olanlara, Türkiye'de PKK çizgisine bağlı biçimde yasal siyaset alanında rol alanlardan PKK muhaliflerine ve bağımsız Kürt şahsiyetlerine uzanan onlarca kişi vardı. Türk devlet yetkilileri ve Türkiye'de yaşayan Kürtlerin söylediklerinden yapılan alıntılarda, isimlere

atıf yapmama kuralını uyguladım. Bunu, kendilerine verdiğim sözü yerine getirmenin yanı sıra, isimleri kamuoyunda gayet iyi bilinen kişileri polemiklere hedef olmaktan korumak amacıyla yaptım. Aynı prensibi, konunun hassasiyetinden ötürü Iraklı Kürt yetkililer için de uyguladım. Irak Cumhurbaşkanı'ndan, Irak Kürdistanı'nda Başbakan sıfatı taşımış isimlere dek birçok kişi bu rapora değerli katkılarda bulundu; ancak raporda kullanılan alıntılarda isimlerine gönderme yapılmadı. Rapor içinde ismine doğrudan referans verilenler, Türkiye dışında yaşayan farklı duruşlardan Türkiyeli Kürt şahsiyetler oldu. Ancak bunu yaparken, yaptığım alıntıların çeşitli dönemlerde ve çeşitli vesilelerle kamuoyu önünde paylaşılmış görüşler olmasına ve alıntının yapıldığı kişiye zarar getirmeyecek nitelikte olmasına özen gösterdim.

Bu rapor için görüştüğüm insanların hepsine, bu rapora verdikleri önemden, rapora yaptıkları katkıdan ve özellikle şahsıma gösterdikleri güvenden ötürü çok teşekkür ediyorum.

Bu rapor, TESEV Demokratikleşme Programı'nın değerli kadrosu olmaksızın gerçekleşemezdi. Raporun yazılması için, bunun benim tarafımdan yapılabileceğine duyduğu güvenle öneriyi getiren Etyen Mahcupyan'a, her aşamada desteğini arkamda hissettiğim Dilek Kurban'a, saha çalışmasının başlangıcında bana el veren Ebru İlhan'a ve emekleri, önerileri ve raporun tamamlanmasındaki unutulmaz katkıları nedeniyle özellikle Serkan Yolaçan ve elbette Esra Bakkalbaşıoğlu'na da teşekkürü bir borç biliyorum.

Metodoloji ve Amaç

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de dahil olmak üzere hemen herkesin “Türkiye’nin bir numaralı sorunu” olarak kabul ettiği Kürt Sorunu’nun, 12 Haziran 2011 seçimlerinin ardından yepyeni bir çözüm evresine girmesi de yine hemen herkesin üzerinde birleştiği bir beklenti. 12 Haziran 2011 genel seçimlerinin ardından Türkiye’nin en öncelikli konusunun “sivil, demokratik, katılımcı, insan odaklı, özgürlükçü bir anayasa” olması ve bu amaçta iktidar ve ana muhalefet partileri ile sivil toplumun çok büyük kesiminin birleşmesi, Kürt Sorunu’na çözüm çabalarının yeni anayasa yapımına paralel biçimde ele alınmasına yönelik yeni ve gerekli bir heyecana yol açmış durumda.

Böyle bir dönemde kamuoyuna ve karar alıcılara yol gösterici bir işlev görmesini umduğumuz bu raporun amacı, Kürt Sorunu’nun en can alıcı boyutu olan, büyük acılara yol açmış, binlerce insanın kanının dökülmesine neden olmuş, can almış ve almaya devam eden şiddetin sona erdirilebilmesine ve bunun nasıl mümkün olabileceğine ilişkin olarak siyasi karar vericilere, bu konudaki kararı etkileyebilecek ve biçimlendirebilecek siyaset alanına ve kamuoyuna geçerli bir referans sağlamaktır. Kürt Sorunu’nun en can alıcı boyutu olan şiddetin sona erdirilmesi, dolayısıyla kanın ve can kayıplarının durması, kabaca PKK’nin silahlı güçlerinin “dağdan inmesi” ya da “indirilmesi” şeklinde ifade ediliyor. Eşanlam taşıyor görünmekle birlikte “PKK’nin silahsızlandırılması” ifadesinden kaçınmakta isabet var. Zira bu, Kürtler

tarafından “PKK’nin tasfiyesi” şeklinde algılanmaktadır. “PKK’nin silahsızlandırılması” ve “PKK’nin tasfiyesi” ifadelerinin çözüm girişimlerine katkı sağlamak bir yana, zaten hayli karmaşık olan soruna çözüm girişimlerini daha da zorlaştırdığını gözlemledik. Aslında bu konuya, TESEV’in Aralık 2008 tarihli raporu *Kürt Sorunu’nun Çözümüne Dair Bir Yol Haritası: Bölgeden Hükümete Öneriler*’de “PKK’nin Silahsızlandırılması” ara başlığı altındaki paragrafta çok kısa biçimde dikkat çekilmişti:

PKK’ya karşı çeyrek asırdır verilmekte olan mücadele, Kürt Sorunu’nun askeri yöntemlerle çözümünün mümkün olmayacağını göstermiştir. Silahlı çatışmalar devam ettiği sürece, çözüm yolunda atılacak adımlar da başarısız olacaktır. Operasyonlar bir an önce durdurulmalı, PKK’nın silah bırakması için Kürt sivil toplum temsilcilerinin ve siyasi partilerinin aracılığına başvurulmalı, PKK militanlarının silahlarını bırakmasını teşvik edecek ‘af’ içermeyen bir düzenleme yapılmalı, eski PKK militanlarının toplumda yer edinebilmeleri için çalışmalar yapılmalı, hüküm giymiş PKK militanlarını kapsayan bir sicil affı çıkarılmalıdır.²

Elinizdeki çalışmanın içeriği de yukarıdaki kısa paragrafın çerçevesi içine girmektedir. Ancak, varılan sonuçlar, çok genel olarak yukarıdaki genellemeyle uyum göstermekle birlikte, ondan ayrılabilen özgünlüğe de sahiptir.

2 Dilek Kurban ve Yılmaz Ensaroğlu, *Kürt Sorunu’nun Çözümüne Dair Bir Yol Haritası: Bölgeden Hükümete Öneriler*. (İstanbul: TESEV Yayınları, 2008), 5.

Varılan sonuçlar, bu raporu, bir yandan Kürt Sorunu'nun çözümüne ilişkin daha önceki üç TESEV raporunun³ mantiki devamı haline getirmekte, diğer yandan içeriğinin özgünlüğü ve konunun hassasiyeti bakımından onlardan belli ölçülerde farklılaştırmaktadır.

Bu rapor kapsamında yürütülen çalışma, raporun yayımlanmasından yaklaşık bir yıl önce başladı. Bu çalışmada iki yol izlenmiştir: Konu içeriğine ilişkin kaynak taraması ve alan çalışması. Kaynak taraması kapsamında, Türkiye dışındaki örnekler için, etnik kökenli isyanların, iç savaşların, ayaklanmaların nasıl sona erdirildiği konusunda çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) düşünce kuruluşları tarafından yapılmış çalışmalara başvurulmuştur. ABD'de özellikle 11 Eylül 2001'den sonra "terör", "terörizm" gibi kavramlara ve ABD'nin çıkarlarına hasım örgütlere ilişkin çalışmaların sayısında adeta bir patlama yaşanmıştır. Bu çalışmalarda "isyan" ile "terörizm" arasında fark gözetilmesi dikkat çekmektedir ve dolayısıyla, söz konusu çalışmalar, bu rapor için yararlı bir yol gösterici olmuştur. Bunlar arasında iki çalışmadan özellikle yararlanılmıştır. İlki, Amerikan Rand Corporation tarafından Deniz Piyadeleri'nin İstihbarat Faaliyeti'ne katkı sunmak üzere hazırlanan *How Insurgencies End*⁴ [İsyanlar Nasıl Sona Erer] isimli çalışmadır. 20. yüzyıl boyunca dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşanan 89 ayaklanma ve iç savaşın niceliksel ve niteliksel izlemesine yer veren ve çok sayıda

uzmanın görev aldığı bu kapsamlı çalışma, Ben Connable ve Martin C. Libicki imzasıyla yayımlanmıştır. Yararlanılan diğer çalışma ise, Amerikan Kara Harp Okulu'nun düşünce kuruluşu niteliğindeki Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün [Strategic Studies Institute] 2004'te yayımladığı *Insurgency and Counterinsurgency in the 21st Century: Reconceptualizing Threat and Response*⁵ [21. Yüzyıl'da İsyan ve İsyan Bastırma: Tehdit ve Tehdide Karşılık Vermeyi Yeniden Kavramsallaştırma] başlıklı rapordur. Aynı kuruluşun Ocak 2007'de yayımladığı *Rethinking Insurgency*⁶ [İsyanı Yeniden Düşünmek] adlı çalışmadan da ayrıca yararlanılmıştır.

Raporun yazımı sırasında sık sık başvuru alan Türkçe kaynaklar arasında, Cengiz Kapmaz imzasıyla yayımlanan *Öcalan'ın İmralı Günleri*⁷ başlıklı kitap bulunmaktadır. Söz konusu yayın, yakalandığı 1999 yılından 2009'a kadar geçen on yıllık sürede Abdullah Öcalan'la yapılan görüşmelerin 20 bin sayfayı bulan notlarına, Abdullah Öcalan'ın 5000 sayfalık savunmasına ve *Öcalan Türkiye'ye Karşı* davası kapsamında Abdullah Öcalan'ın ve Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) aktardıkları 1500 sayfalık belgelerin tümüne dayandırılarak kaleme alındığı için, eşsiz bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir.⁸

Altını özellikle çizmek istediğimiz çok yararlı bir veri kaynağı da, kamuoyuyla paylaşılmayan,

3 Kastedilen raporlar sırasıyla: Kurban ve Ensaroğlu, *Bir Yol Haritası*; Dilek Kurban ve Yılmaz Ensaroğlu, *Kürt Sorunu'nun Çözümüne Doğru: Anayasal ve Yasal Öneriler*. (İstanbul: TESEV Yayınları, 2010); ve Yılmaz Ensaroğlu ve Dilek Kurban, *Kürtler Ne Kadar Haklı? Türkiye'nin Batısı Kürt Sorunu'na Bakıyor*. (İstanbul: TESEV Yayınları, 2011).

4 Ben Connable ve Martin C. Libicki, *How Insurgencies End*. (Virginia: Rand Corporation, 2010).

5 Steven Metz ve Raymond Millen, *Insurgency and Counterinsurgency in the 21st Century: Reconceptualizing Threat and Response*. (Pennsylvania: Statejic Studies Institute, 2004).

6 Steven Metz, *Rethinking Insurgency*. (Pennsylvania: Statejic Studies Institute, 2007).

7 Cengiz Kapmaz, *Öcalan'ın İmralı Günleri*. (İstanbul: İthaki Yayınları, 2011).

8 Raporun yayıma hazırlanması sürecinde başvuru alan tüm yayınlara, raporun sonunda yer alan "Kaynakça" bölümünden ulaşmak mümkündür.

hatta PKK mensuplarının çok önemli bir bölümünün de erişemediği, Abdullah Öcalan'ın 2009 Ağustos ayında "Açılım"ın başlaması üzerine devlet yetkililerine sunduğu kendi "Yol Haritası" olmuştur. 15 Ağustos 2009 tarihli ve "Türkiye'de Demokratikleşme Sorunları – Kürdistan'da Çözüm Modelleri (Yol Haritası)" başlıklı 55 sayfalık bu metin incelenmiş ve raporun konusuyla bire bir ilişkili olan kısmı Ek 1 bölümünde okurlarla paylaşılmıştır. Raporun tasarlanma ve yazılma sürecinde Abdullah Öcalan'ın İmralı'da 2010 ve 2011 yıllarında avukatlarıyla yaptığı görüşmelerin notları ve başta Murat Karayılan olmak üzere, Cemil Bayık, Duran Kalkan ve Mustafa Karasu gibi önde gelen PKK yöneticilerinin açıklamalarını yayımlayan Fırat Haber Ajansı (ANF) da düzenli olarak izlenmiştir.

PKK'nin kuruluşu, silahlı mücadeleye başlama dönemi, şiddet yöntemleri ve silahlı mücadele tarihi konusunda hayli geniş bir literatür mevcuttur. PKK'nin karar mekanizmalarını ve iç işleyişini anlamak için ise, PKK'den ayrılmış ve Abdullah Öcalan'a başkaldırmış olanların kaleme aldıkları kitaplardaki veriler ve bilgiler değerlendirmeye alınmıştır. Bunlar arasında, M. Can Yüce tarafından kaleme alınan *Doğu'da Yükselen Güneş*,⁹ Selahattin Çelik tarafından kaleme alınan *Ağrı Dağı'nı Taşımak*¹⁰ ve Mahsum Hayri Pir tarafından kaleme alınan *Bir Yanılsamanın Sonu*¹¹ çalışmalarını özellikle zikretmek gerekmektedir.

Raporun belkemiğini, alan çalışması oluşturmaktadır. Alan çalışmasında gerçekleştirilen

yüz yüze görüşmeler, Türkiye'de İstanbul, Ankara, Diyarbakır, Hakkari ve Van'da; Irak Kürdistan Bölgesi'nde Erbil, Süleymaniye, Köysancak ve Kandil Dağı'nın yanı sıra Irak'ın başkenti Bağdat'ta; Avrupa'da ise Brüksel, Berlin ve Ruhr Bölgesi'ni kapsayan geniş bir coğrafyada yapılmıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi, alan çalışması için "dağ"a da gidilmiştir. Kandil'de Murat Karayılan'la, yanında yardımcıları Bozan Tekin ve Ronahi Serhat'ın da bulunduğu altı saati aşan bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Yazara bu görüşmenin, Murat Karayılan'ın şimdiye kadar Türkiye'yi bir isimle yaptığı en uzun görüşme olduğu belirtilmiştir.

Alan çalışması boyunca gözetilen ilke, soruna doğrudan taraf olan, görüşleri "dağdan iniş" ve "PKK nasıl silah bırakır?" sorunsalının çözümüne etki edebilecek ve temsili nitelikte olan herkesle yüz yüze görüşmeler yapmak olmuştur. Ekim 2010'da başlatılan ve toplamda 80 saati aşan yüz yüze görüşmeler, 2011 Mayıs ortasına kadar sürdürülmüştür. Alan çalışması, Kandil dışında, Avrupa'da bulunan (Zübeyir Aydar, Remzi Kartal, Muzaffer Ayata gibi) PKK yöneticileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerin yanı sıra, devlet yetkilileriyle yapılan yüz yüze görüşmeleri de kapsamaktadır. Devlet yöneticileri ve PKK'nin hâlihazırdaki ileri gelenlerinden ayrı olarak, PKK'nin silahlı mücadelesinde uzun yıllar yetkili konumda bulunmuş olup daha sonra PKK'den kopanlarla (Osman Öcalan "Ferhat", Nizamettin Taş "Botan", Halil Ataç "Ebubekir", Hıdır Sarıkaya "Ekrem") yapılan görüşmeler de elinizdeki raporu zenginleştirmiştir. Kıdemli Kürt siyasetçisi, eski Demokrasi Partisi (DEP) Genel Başkanı ve PKK'nin denetimindeki Sürgündeki Kürt Parlamentosu'nun üç dönem başkanlığını yaptıktan sonra PKK hattından uzaklaşan Yaşar Kaya'yla da uzun görüşmelerimiz olmuştur. Keza, uzun yıllar PKK dışında, hatta ona muhalif konumda bulunmakla birlikte Kürt

9 M. Can Yüce, *Doğu'da Yükselen Güneş* (iki cilt). (İstanbul: Zela Yayınları, 1999).

10 Selahattin Çelik, *Ağrı Dağı'nı Taşımak- Çağdaş Kürt Halk Direnişi; Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Toplumsal Sonuçları*. (Frankfurt: Zambon Verlag, 2000).

11 Mahsum Hayri Pir, *Bir Yanılsamanın Sonu*. (İstanbul: Komal Yayınları, 2000).

Sorunu'nda kanaat önderi olarak kamuoyunca tanınan Kürt siyasi şahsiyetleri ve düşünce insanları da (Kemal Burkay, Ümit Fırat, Orhan Miroğlu) rapor çalışması kapsamında görüşülen isimler arasında yer almıştır. Bu isimlere, son yıllarda Kürt Sorunu'na ilişkin hemen her gelişmede öne çıkan Diyarbakır'daki sivil toplum kuruluşlarının sözcülerinden Diyarbakır Barosu Başkanı Mehmet Emin Aktar'ı; Güneydoğu Sanayici ve İşadamları Derneği (GÜNSİAD) Başkanı Şahismail Bedirhanoglu'nu; Kemal Burkay'dan sonra Kürdistan Sosyalist Partisi'nin (*Partiya Sosyalîst a Kurdistan*, PSK) Genel Sekreterliği görevini üstlenen ve halen sürgünde yaşayan Mesut Tek'i; muhafazakâr Kürt siyasi alanının tanınmış ismi, Cizre eski Belediye Başkanı, Refah Partisi (RP), Fazilet Partisi (FP) ve kısa bir süre Anavatan Partisi (ANAP) milletvekili olarak TBMM'de görev yapmış olan Haşim Haşimi'yi de eklememiz gerekir.

Yüz yüze görüşülenler arasında özellikle belirtilmesi gereken bir diğer isim de Sezgin Tanrıkulu'dur. Kendisi, kamuoyunda yakından tanınmasını sağlamış olan, Diyarbakır eski Baro Başkanı ve İnsan Hakları Vakfı Diyarbakır eski temsilcisi sıfatlarına, bu rapor çalışması döneminde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkan Yardımcısı sıfatını da eklemiştir. CHP'nin Kürt Sorunu'na ilişkin seçim beyanmesine yansıyan yeni yaklaşımında belirleyici rol oynayan İstanbul Milletvekili Tanrıkulu, TESEV Demokratikleşme Programı'nın hazırladığı Kürt Sorunu raporları dizisinin önceki raporlarına olduğu gibi, bu rapora da değerli katkılarda bulunmuştur. Bu isimlerin yanı sıra, Türkiye'de genel anlamda PKK hattında addedilen ama ellerine hiç silah almamış, şiddetle ilişkileri olmadan yasal alanda etkili rol oynayan (Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir gibi) Kürt şahsiyetlerden de

kendileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerde görüş alınmıştır.

Sorunun çözümünde ve şiddet boyutundan arındırılmasında, değişik düzeylerde rolleri olması beklenen, hatta rol almaları kaçınılmaz olan devlet ve hükümet yetkilileriyle de görüşmeler yapılmıştır. Bunlar arasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül; "Açılım"ın koordinatörü sıfatını üstlenmiş olan, TBMM 23. Dönem İçişleri Bakanı Beşir Atalay; TBMM 23. Dönem Adalet Bakanı Sadullah Ergin; İmralı'da Abdullah Öcalan'la diyalogu yürüten, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Müsteşarı Hakan Fidan; sorunun çözümü doğrultusundaki çalışmalarda yer almış olan Başbakanlık Müsteşarı Efgan Ala; Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi ve eski Irak Koordinatörü Büyükelçi Murat Özçelik; konuyla ilgili alandaki görevi nedeniyle, Türkiye'nin Erbil Başkonsolosu Aydın Selcen; ayrıca Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Genel Başkan Yardımcısı ve Adana Milletvekili Ömer Çelik ve konuyla ilişkisi ve geçmiş tecrübesi nedeniyle MİT eski Müsteşar Yardımcısı Cevat Öneş de bulunmaktadır. Bu arada konuyla doğrudan ve dolaylı ilgilerinden ötürü Iraklı Kürt yetkililer (Irak Cumhurbaşkanı ve Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği lideri Celal Talabani; Irak Kürdistan Yönetimi eski Başbakanı, Irak Kürdistan Demokrat Partisi Başkan Yardımcısı Neçirvan Barzani; Irak Kürdistan Bölgesi Başkanlık Divanı Başkanı Doktor Fuad Hüseyin) görüşlerine başvurulmuş diğer şahsiyetler arasındadırlar.

Siyasi partiler arasında Milliyetçi Hareket Partisi'yle (MHP), raporun içeriğine ve amacına ilişkin kategorik olumsuz tavrından ötürü görüşülmemiştir. "Teröristlerin Türk adaletine teslim olması" ya da "eşkiyaya haddinin bildirilmesi" gibi söylemleri parti pozisyonu haline getirmiş olan MHP'nin, bu aşamada, raporun içeriğine anlamlı bir katkı sağlayabileceği düşünülmemiştir.

Sorunun şimdiye kadar doğrudan tarafı olmuş Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) temsilcileriyle doğrudan görüşmeler yapılmamış olsa da, ikinci ağızlardan dolaylı olarak edinilen bilgilerin yanı sıra, TSK'nın soruna ilişkin perspektifini yansıtmaması bakımından, bir yıl öncenin Genelkurmay Başkanı (em.) Orgeneral İlker Başbuğ'un *Terör Örgütlerinin Sonu*¹² başlıklı kitabından özellikle yararlanılmıştır. Orgeneral Başbuğ bu kitapta, "dağdan iniş" konusuna esasen bir terör sorunu olarak yaklaşmakta ve dolayısıyla terörün sona erdirilmesini "terör örgütüne" (PKK) son verilmesi olarak görmekte ve bunun nasıl yapılabileceği üzerine görüşlerini dile getirmektedir. "Dağdan İniş – PKK Nasıl Silah Bırakır?" başlıklı bu raporun metodolojisi, vardığı sonuçlar ve önerileri, Orgeneral Başbuğ'un *Terör Örgütlerinin Sonu* başlıklı kitabında dile getirdiği görüşlerden temelde ayrılmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu kitap, Kürt sorunu ve PKK konusunda uzun yıllardır ön planda olan "askeri elit"in düşünce kalıplarını ve konuya yaklaşım tarzını yansıtmaması açısından, bu rapor kapsamında değerlendirilen kaynaklar arasında yer almıştır.

Raporun yazarı, yaklaşık kırk yıldır Kürt Sorunu'yla ve bunun çeşitli boyutlarıyla ilgili ve ilişkilidir. Bu nedenle, yılların deneyiminin, bilgi birikiminin ve uzun yıllar içinde oluşmuş görüşlerinin rapora yansımaması mümkün değildir. Yine de, raporun omurgasını kendileriyle mülakat yapılan kişilerin görüş ve düşüncelerinin oluşturmasına öncelik verilmiştir. Varılan sonuçlar ve bunlardan yola çıkılarak sunulan çözüm önerilerinde, bu rapor için görüşülenlerin üzerinde uzlaştıkları noktaların öne çıkarılmasına özen gösterilmiştir. Bu görüşlere dayanarak oluşturulan sonuç ve önerilere ise raporun sonunda yer verilmiştir.

Rapor, "PKK'nin silah bırakması"na ve Kürt Sorunu'nun şiddetten arındırılmasına dayanan içeriğiyle özgündür. Ayrıca, görüşülen kişilerin kimliklerine, sıfatlarına ve konumlarındaki çeşitliliğe bakıldığında da, kapsamı itibarıyla bir ilktir. Kürt Sorunu'nun şiddetten arındırılarak nihai çözüme kavuşturulmasıyla birlikte, bu içerikteki çalışma ve raporlara gerek kalmayacaktır.

Raporun esas amacı da budur.

12 İlker Başbuğ, *Terör Örgütlerinin Sonu*. (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011).

Kürt Sorunu'nun Çözümünde Mevcut Paradigmanın Geçersizliği

Bu rapor, “dağdan iniş”in nihai olarak sağlanabilmesi sorunsalına, askeri seçeneği dışarıda bırakarak yaklaşmıştır. Nitekim, soruna askeri çözüm bulunamayacağını Türkiye’deki askeri otorite tarafından da kendileriyle yapılan özel görüşmelerde ifade edilmiş olduğu, devlet yetkilileriyle yapılan mülakatlarda yazarın bilgisine sunulmuştur. Abdullah Öcalan’ın 1999’da yakalanmasının ardından PKK’nin Genelkurmay’la anlaşmalı olarak Türkiye içindeki silahlı güçlerini sınır ötesine, Irak topraklarına geri çekmesi, Genelkurmay tarafından PKK’nin askeri anlamda kesin yenilgiye uğratılamadığı şeklinde algılanmıştır. Yapılan görüşmelerde, askeri otoritenin bu algıyı 2003 yılında sivil otoriteye de ifade etmiş olduğu öğrenilmiştir. 2004 yılında Abdullah Öcalan’ın talimatıyla PKK’nin silahlı mücadelesinin tekrar canlandırılmasından sonraki dönemde de, askeri otorite, askeri çözümün sorunun nihai çözümü olmayacağı görüşünü korumuştur. Üst düzey devlet yetkililerinden edindiğimiz bilgilere göre, 2007 sonrasında Kürt Sorunu’nu demokratik açılımla çözüme girişimlerinin planlamasına girilmeden önce, askeri otoriteye “askeri olarak PKK’ye son verebilecek misiniz?” sorusu iletilmiş ve bu soruya kesin bir olumlu karşılık alınmaması üzerine “Açılım” hazırlıklarına girilmiştir. Tüm bu veriler, Kürt sorununa “askeri çözüm”ün mümkün olmadığı, Genelkurmay çevrelerince, zımnen de olsa kabul gördüğünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, sorunun siyasi çözümüne öncelik vermenin gereği de daha kolay anlaşılabilir bir hal almaktadır.

O halde PKK’nin silahları nihai olarak susturması, bir başka deyişle “dağdan iniş” nasıl sağlanacaktır? Bu rapor, alan çalışmasının ortaya koyduğu bulgulardan hareket ederek bu soruya gerçekçi ve uygulanabilir öneriler geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu ise, “dağdan iniş”in bugüne dek neden mümkün olmadığını ve PKK’nin silahları nihai olarak terk etmesinin için gerçekleştirilememiş olduğunu, yine gerçekçi bir biçimde değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu değerlendirmenin sağlıklı yapılabilmesi içinse konuya yaklaşımda ve sorunu ele alısta bir paradigma değişikliğine gidilmesi şart görünmektedir. “Dağdan iniş”e ancak yeni bir paradigmayla yaklaşırsa sorunun çözümü mümkün olacaktır; zira şu ana kadarki gelişmeler, var olan paradigmanın çözüme katkı sunmadığını göstermiştir.

“PKK, Kürt Sorunu’nun çözülememiş olmasının sonuçlarından biridir ve dolayısıyla, Kürt Sorunu’nu çözüme girişi, PKK’yle mücadeleden ayrı ya da bağımsız olarak ele alınmalıdır...” şeklindeki yaklaşım bugün geçerliliğini yitirmiştir.

KÜRT SORUNU İLE PKK’NİN AYRILMAZLIĞI

Yıllar boyu, bir klişe genel kabul gördü: “Kürt Sorunu ile PKK ya da ‘terör sorunu’ aynı değildir... PKK, neden değil, sonuçtur... Kürt Sorunu, PKK yokken de vardı. PKK, Kürt Sorunu’nun çözülememiş olmasının sonuçlarından biridir ve dolayısıyla, Kürt Sorunu’nu çözüme girişi, PKK’yle mücadeleden ayrı ya

PKK çözülmeden, dolayısıyla onun tartışmasız ve rakipsiz ‘tek otoritesi’ konumundaki Abdullah Öcalan’ın durumu ele alınmadan ve PKK’nin silahlarını bırakması sağlanmadan, Kürt Sorunu’nun çözülebilmesi imkânsızdır.

da bağımsız olarak ele alınmalıdır...” Farklı şekillerde ifade bulan ve ilk bakışta doğru görünen bu yaklaşım, bugün geçerliliğini yitirmiştir. Çünkü PKK çözülmeden, dolayısıyla onun tartışmasız ve rakipsiz ‘tek otoritesi’ konumundaki Abdullah Öcalan’ın durumu ele alınmadan ve PKK’nin silahlarını bırakması sağlanmadan, Kürt Sorunu’nun çözülebilmesi imkânsızdır.

PKK’nin, Kürt Sorunu’nun ve dolayısıyla soruna çözümün önemli bir parçası olduğunu tespit etmek, sorunun çözümü yolunda gerekli bir başlangıçtır fakat yeterli değildir. Şayet PKK bir ‘terör örgütü’ muamelesi görecektir ve PKK mensupları ‘terörist’ olarak nitelenmeye devam edecekse, konuya ‘güvenlik’ politikaları bağlamında yaklaşılmaktan ve PKK mensuplarına yönelik olarak inzibati önlemler almaktan başka bir yol bulunmamaktadır. Bu bakış açısıyla, PKK’nin “dağdan iniş”i, örgüt kadrosunun Türkiye’nin yasal otoritelerine teslim olmalarını veya “üçüncü taraflar” (ABD, Irak ya da Irak Kürt otoriteleri) tarafından teslim edilmelerini beklemek veya örgütün Öcalan tarafından tasfiyesini sağlamaktan geçmektedir. Bu değişik seçeneklerin hepsi bugüne dek denenmiş ve tüketilmiş, dolayısıyla gerçekliklerini ve uygulanabilir olma niteliklerini yitirmişlerdir.

ÖCALAN İLE KÜRT SORUNU’NUN İÇ İÇE GEÇMESİ

Abdullah Öcalan, bilindiği gibi, 1999 yılında Kenya’da teslim alınarak Türkiye’ye getirildikten sonra İmralı Adası’ndaki cezaevine konulmuş, idam cezasına mahkûm edilmiştir.

Ancak, cezanın kesinleşmesi sonrasında Öcalan’ın AİHM’e yaptığı başvuru sonucunda, Mahkeme 30 Kasım 1999’da verdiği ihtiyati tedbir kararıyla ve iç tüzüğü’nün 39. maddesi gereğince şu açıklamayı yapmıştır: “İnsan Hakları Mahkemesi, sözleşme hükümlerine başvuranın şikâyetinin kabul edilebilirliğini ve esasını etkin bir biçimde sonuçlandırana kadar, idam cezasının infaz edilmemesi için gerekli bütün adımları atmasını ister.”¹³ AİHM’in ihtiyati tedbir kararının ardından, Bülent Ecevit başkanlığındaki (Demokratik Sol Parti) DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti 3 Ekim 2001’de yaptığı anayasa değişikliğiyle idam cezasını “terör, savaş ve çok yakın savaş suçları”yla sınırlandırmıştır.¹⁴ Avrupa Birliği (AB) Uyum Yasaları’nın kabulü kapsamında 3 Ağustos 2002’de yapılan değişiklikler¹⁵ sonucunda ise, Abdullah Öcalan hakkındaki idam cezası müebbet ağır hapis cezasına çevrilmiştir.

¹³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), *Öcalan Türkiye’ye Karşı*, No: 46221/99, 12 Mayıs 2005.

¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, No. 4709, 3.10.2001, *Resmî Gazete*, No. 24556, 17.10.2001. 1982 Anayasası’na dair Altıncı Değişiklik paketinin 15. maddesi uyarınca Anayasa’nın “Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar” başlıklı 38. maddesine yedinci bir fıkra olarak “Savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemez. Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez. Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz” fıkrası eklenmiştir.

¹⁵ Avrupa Birliği Üçüncü Uyum Yasa Paketi, No. 4771, 03.08.2002, *Resmî Gazete*, No. 24841, 17.10.2001. Paketin ilk maddesi uyarınca “Savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar için öngörülen idam cezaları hariç olmak üzere 01.03.1926 tarihli 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 07.01.1932 tarihli ve 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile 31.08.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununda yer alan idam cezaları müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmüştür.”

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimlerde AK Parti, tek başına iktidar olabilecek parlamento çoğunluğunu elde etmiş ve böylece koalisyon hükümetleri dönemine son vermiştir. Recep Tayyip Erdoğan başkanlığındaki AK Parti hükümeti döneminde, idam cezasının kaldırılmasına ilişkin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6 numaralı protokolü¹⁶ ile savaş zamanında da idam cezasının verilmesini engelleyen 13 numaralı protokolü¹⁷ imzalanmıştır. 7 Mayıs 2004'te kabul edilen Anayasa değişikliğinin 6. maddesi, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 87nci maddesinde yer alan 'mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine' ibaresi madde metninden çıkarılmıştır"¹⁸ şeklinde yeniden düzenlenmiştir. 14 Temmuz 2004 tarihinde ölüm cezası Türkiye hukuk sisteminden tümüyle çıkarılmış¹⁹ ve Abdullah Öcalan'ın durumu kanuna göre, hayatı boyunca devam edecek "ağırlaştırılmış müebbet hapis" olarak yeniden belirlenmiştir.

Öcalan, PKK'nin tartışmasız ve rakipsiz lideri konumunu "ağırlaştırılmış müebbet hapis"

Öcalan, PKK'nin tartışmasız ve rakipsiz lideri konumunu "ağırlaştırılmış müebbet hapis" hükümlüsü olarak pekiştirmiş ve PKK'nin silahlı mücadelesinin son bulması konusunda nihai karar mercii durumuna gelmiştir.

hükümlüsü olarak pekiştirmiş ve PKK'nin silahlı mücadelesinin son bulması konusunda nihai karar mercii durumuna gelmiştir. Kısacası, Abdullah Öcalan'ın durumu ve PKK'nin silahlı varlığını içeren anlamıyla 'PKK Sorunu', Kürt Sorunu'na içsel bir hale gelmiş, iki sorun iç içe geçmiştir. Bu tespit, Türkiye hükümetiyle son yıllarda yakın işbirliği içine giren Irak Kürdistan Bölge Yönetimi'nin üst düzey bir yetkilisi tarafından da kendisiyle yapılan görüşmede şu sözlerle vurgulanmıştır: "Kürt Sorunu'nu, Abdullah Öcalan ve PKK'den ayırmak belki on yıl önce mümkündü, ama artık değil!" Bu olguyu kavramadan ve kabullenmeden, Kürt Sorunu'nun çözümü de söz konusu olmayacaktır.

DENENMİŞ YOLLAR: PKK'Yİ BÖLMEK YA DA TASFİYE

PKK tarafı, örgütün "tasfiye"si anlamına gelecek ve öyle yorumlayabilecekleri her gelişmeye olağanüstü dirençlidir. Bu algı kendileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerde de kolaylıkla saptanabilecek nitelikteydi. Devlette üst düzeyde görevlerde sorumluluk almış bir yetkili de kendisiyle yapılan görüşmede "Bugüne dek devlet bir plan sahibi olmadı. Kürtleri ve Abdullah Öcalan üzerinden PKK'yi bölerek sonuca gitmek istedi. Abdullah Öcalan'a temel yaklaşım hep 'kullanmak' hedefli oldu; onu çözüm için değerlendirmek değil" sözleriyle, bugüne dek izlenmiş olan "PKK'nin tasfiyesi" politikalarının geçersizliğini ifade etmiştir. Türkiye'yle uzun yıllardır PKK'ye yönelik girişimleri görüşen, Irak Kürdistanı'nın üst düzey bir yöneticisi de aynı görüşü dillen-

16 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), 11 Nolu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesine Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Ek 6 Nolu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, No: 4913, 15.01.2003, Resmi Gazete, No. 25155, 1 Temmuz 2003.

17 AİHS, Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasını Düzenleyen 13 Numaralı Protokol, No. 5409, 06.10.2005, Resmi Gazete, No. 26022, 13 Aralık 2005.

18 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, No. 5170, 07.05.2004, Resmi Gazete, No. 25469, 22 Mayıs 2004.

19 Ölüm Cezasının Kaldırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, No: 5218, 14.07.2004, Resmi Gazete, No. 25529, 21 Temmuz 2004. Bu kanun uyarınca TCK'da yer alan idam cezası tamamen kaldırılmıştır.

“PKK’yi bölmek gibi algılanacak bir şey de yapılmamalı. Bu, güvensizliği beslediği gibi, PKK’nin eylemlerini de kışkırtıyor. PKK eylemleriyle de, kısır döngü haline dönüşen bir tırmanma başlıyor.”

dirmiş ve ayrıca bu tür çabaların Türkiye için taşıdığı riske işaret etmiştir: “PKK’yi bölmek gibi algılanacak bir şey de yapılmamalı. Bu, güvensizliği beslediği gibi, PKK’nin eylemlerini de kışkırtıyor. PKK eylemleriyle de, kısır döngü haline dönüşen bir tırmanma başlıyor.”

Üçüncü Bölüm

Yeni Paradigma: Son Kürt İsyanı Olarak PKK

“Teslimiyet” ve “tasfiye”, PKK açısından, sorunun nihai çözümü yönündeki girişimlere başlamak, yani “silahlara veda” ve “dağdan iniş” sonucunu elde edecek gelişmeleri başlatmak bakımından birer *non-starter* işlevi görmektedir, yani “tartışmayı başlamadan bitiren” bir tutumu ima etmektedir. Teslimiyet veya tasfiye odaklı politikalar izlenmeyecekse –ki, bu politikaları izlemenin sonuç vermediğine dair geniş çaplı bir konsensüs oluşmuştur– yeni bir kavramsallaşmaya yönelmek ve bu kavramsallaşmanın ifadesi olacak yeni paradigma üzerinden konuya yaklaşmak elzemdir. Bu da, PKK olgusunu “terörizm”, PKK’nin kendisini “terör örgütü” ve mensuplarını “terörist” olarak tanımlamak yerine, durumu bir “Kürt isyanı” olarak tanımlamayı gerektirmektedir.

Böyle bir paradigma değişiminin zorlu olduğu kuşkusuzdur. Üst düzey bir güvenlik yetkilisi, yüz yüze görüşmemizde “PKK’nin uzun yıllar boyu Türkiye kamuoyunda ‘şeytanlaştırılmış’ [*demonized*] olduğunu, buna PKK’nin kendisinin de çok büyük ölçüde katkıda bulunduğunu ve bulunmaya devam ettiğini, paradigmal değişikliğin kolay olmadığını, zaman alacağını” belirtmiştir. Ayrıca, PKK’nin gerek ABD Dışişleri Bakanlığı’nın gerekse AB’nin “terörist örgütler listesi”nde –Türkiye’nin ısrarlı diplomatik girişimleri sonucu– yer alması da, yeni paradigmanın kabulünü zorlaştıran bir diğer önemli faktördür. Tüm bu zorluklara rağmen, Türkiye Hükümeti’nin PKK’yi bir Kürt isyanı olarak değerlendirmesi çözüm için ilk ve en önemli adımdır.

PKK olgusunu “terörizm”, PKK’nin kendisini “terör örgütü” ve mensuplarını “terörist” olarak tanımlamak yerine, durumu bir “Kürt isyanı” olarak tanımlamak gerekmektedir.

Murat Karayılan, kendisiyle Kandil’de yaptığı-mız altı saati aşan yüz yüze görüşmemizde, PKK’yi “çağdaş Kürt isyanı” olarak nitelemiştir. Türk kanaat önderlerinin bir bölümü de, artan ölçülerde ve sıklıkta PKK’nin yürüttüğü silahlı mücadeleyi bir “Kürt isyanı” olarak algılamak-tadır. Birçok kaynakta adeta bir genel kabul niteliğinde, Cumhuriyet tarihinde “29 Kürt isyanı”ndan söz edilmekte olsa da, Kürt Sorunu üzerinde çalışan bazı gözlemciler ve Kürt siyasi çevreleri, esas olarak, dört isyan üzerinde ittifak etmektedirler. Bunlardan birincisi, 1925 yılındaki Şeyh Said İsyanı, ikincisi 1929 yılındaki Ağrı Dağı İsyanı, üçüncüsü de 1938’deki Dersim İsyanı’dır. PKK’nin temsil ettiği “dördüncü isyan” ise bunların en uzun ve en kapsamlısı olmuştur ve PKK’nin silahlı güçleri silahlarını bırakmamış oldukları için “dördüncü isyan”ın halen devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında, “dağdan iniş”, son Kürt isyanının son bulmasını ifade etmektedir ve bu raporun adı, içeriği ve amacı da, “Kürt isyanının sona ermesi/ erdirilmesi”yle eşanlamlıdır.

İSYAN VE TERÖRİZM TANIMLARI

How Insurgencies End isimli çalışmada isyan (*insurgency*) tanımı yapılmakta ve isyancı örgüt ile terörist örgüt arasındaki fark şöyle açıklan-maktadır:

Bu çalışmada isyan en geniş anlamında ele alınmıştır. [...] İsyân, hükümet dışı bir silahlı grubun, mevcut rejimi devirmek, yabancı gücü kovmak, daha geniş haklar kazanmak veya bağımsızlık elde etmek amacıyla hükümetine karşı şiddete başvurduğu mücadeledir. [...] Terörizme, genel itibariyle, bir taktik olarak bakıyoruz ve isyancı ve terörist örgütler arasında sübjektif bir ayrım yapıyoruz. Örneğin İrlanda Cumhuriyet Ordusu’nu [Irish Republican Army – IRA] [IRA’nın ‘Geçici’ kanadı, *Provos*] bir isyan olarak incelerken, ondan kopan Gerçek İrlanda Cumhuriyet Ordusu [Real Irish Republican Army] adlı örgütü bir terörist örgüt olarak gördük ve veri setimize dahil etmedik.²⁰

Kitapta IRA “isyan” listesine dahil edilirken “Gerçek IRA” adlı örgütün “terörist” olarak nitelenerek liste dışı tutulmasının ana nedeni, ilkinin silahlı mücadeleye görüşmeler yoluyla son vermeyi benimsemiş olmasına karşılık, ikincisinin buna tümüyle sırt çevirerek silahlı eylemlerini devam ettirmesidir.²¹

Bu tanımda “isyan” ile “terörist örgüt” ayrımının “sübjektif” olduğu ifadesi dikkat çekiyor. Aynı “sübjektif tercih”in PKK için de kullanılması, “dağdan iniş” yöntemlerinin bulunması için kolaylık getirecektir. Nitekim, PKK’nin üst düzey yöneticilerinden Zübeyir Aydar, kendisiyle Brüksel’de yaptığımız görüşmede, “Bu bir Kürt isyanıdır. İsyanı bitirmek için isyancılarla görüşmeniz lazım. Başka türlü nasıl biter? İsyanın şartlarını ortadan kaldırmamanın müzakeresi yapılmalı” demiştir. Zübeyir Aydar, aynı görüşmede, PKK’nin “isyancı yanı”na gönderme yaparak ve görüşme tarihinde iktidarda olan AK Parti’nin (2007-2010 yasama döneminde) “75 Kürt milletvekiline sahip olduğu” söylemini hatırlatarak, “75 değil, 100 olsa fark etmez. Mesele Kürtleri kimin temsil ettiği değil. Kürt isyanını temsil edenler önemli” sözleriyle “Kürtlerin temsili” konusuna da değinmiştir.

PKK, Türkiye’de resmi makamların ötesinde Türk kamuoyunda çeyrek yüzyılı aşkın bir süre ‘terörist’ sıfatıyla damgalanmış ve öyle algılanmıştır. Ayrıca yaygın biçimde uyuşturucu trafiğine bulaşmış ‘suç örgütü’ ithamı altında bulunmaktadır. Üzerine yapışmış bu etiketler, PKK’nin bir “isyan” olarak nitelenmesine ve o şekilde bir siyasi kategorizasyon içinde mütalaa edilebilmesine ciddi biçimde gölge düşürmektedir. Oysa, isyanlara ilişkin akademik ve kuramsal çalışmalar, gerek terörizm ve gerekse uyuşturucu kaçaklığı gibi

20 Connable ve Libicki, *How Insurgencies End*, 220-221. (Raporda, gerek yabancı yazılı kaynaklardan gerekse yabancı muhataplarla sözlü görüşmelerden yapılan alıntıların tümü raporun yazarı tarafından Türkçeleştirilmiştir).

21 Bu arada, hatırı sayılır oranda ampirik veriler üzerinden isyan analizi yapan Connable ve Libicki’nin çalışmasında, incelenen 89 isyan arasına PKK’nin de dahil edildiğini, ancak PKK’nin 1984-1999 yılları arasında cereyan etmiş sayıldığını ve Abdullah Öcalan’ın 1999’da yakalanmasıyla “bitmiş olan isyanlar” arasında mütalaa edildiğini de not etmeliyiz. Sözü edilen çalışma, PKK’nin 2004 yılında silahlı mücadeleyi yeniden canlandırmış olmasını ve Kandil’deki varlığıyla “isyan”ı ayakta tutmaya devam etmesini dikkate almamış gözüküyor. Yazarların, ampirik incelemelerden yola çıkarak yapmış oldukları “isyanların genel olarak on yıl sürdüğü, süre uzadıkça hükümet güçlerinin kazandığı” tezine dayanarak, PKK isyanının 1999’da 14 yılını doldurmuş olması ve liderinin yakalanması üzerine sona erdiğine hükmettikleri anlaşılıyor. Öcalan’ın 1999’da yakalanmasının ardından PKK’nin silahlı güçlerini Türkiye dışına çıkartarak

silahlı mücadeleye son verdiğini ilan etmesi, PKK hareketinin 2004 tarihli söz konusu çalışmada “sona ermiş isyanlar” arasında sayılmasına yol açmış olabilir. Ne var ki, PKK, 1 Haziran 2004’te silahlı mücadeleyi yeniden canlandırmıştır ve ana karargâhı Irak Kürdistan Bölgesi’nde, Irak-İran sınırı üzerinde Kandil Dağı’nda olmak üzere Türkiye-İrak sınırına bitişik bölgenin Irak tarafında ve Türkiye’nin çoğunlukla güneydoğusunda silahlı güçlerini muhafaza etmektedir. Dolayısıyla, PKK’nin 20. yüzyılda başlayan ve 21. yüzyılda devam etmekte olan “isyan” niteliğinin yerli yerinde durduğunu saptamak gerekmektedir.

suç niteliklerinin isyan tanımıyla çelişmediğini, tam tersine isyan araçları içinde sayıldıklarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar arasında, ABD Kara Harp Okulu'nun [US Army War College] düşünce kuruluşu olan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü için Steven Metz ve Raymond Millen tarafından kaleme alınmış olan *Insurgency and Counterinsurgency in the 21st Century: Reconceptualizing Threat and Response* adlı çalışmayı özellikle vurgulamak gerekir. Türkiye'deki PKK olgusunun, esasen bir "Kürt isyanı" olduğuna ilişkin yol gösterici çerçeveyi de çizen bu çalışmanın aşağıda alıntılanan bölümü, adeta Türkiye'deki PKK algılaması göz önüne alınarak yazılmış gibidir ve bu özelliğiyle son derece dikkate değerdir:

Herhangi bir aşamada her isyan başarı elde etmek için rejime karşı doğrudan harekâta girişmek zorundadır. Bu, gerilla savaşı, terörizm, yetkililere suikast, sabotaj ve düzensiz ya da asimetrik şiddetin çeşitli tipleri biçimini alabilir. Aynı zamanda, isyancılar yeteneklerini geliştirmeye, işlerini öğrenmeye, kaynaklarını artırmaya ve destek seferber etmeye devam etmek zorundadırlar. Bunu, dış ittifaklarını geliştirerek, kaçakçılıkla, soygunla, uyuşturucu trafiğiyle, adam kaçırmakla, karaborsacılıkla, para aklamayla, kalpazanlıkla, ticari korsanlıkla, sosyal yardımların yasa dışı kullanımıyla, şantajcılıkla, tehditle veya para toplamayla yapabilirler. Ya satın alarak, ya ideolojik müttefiklerinden edinerek ya da hükümet kuvvetlerinden ele geçirerek silah elde edebilirler. Tümü olmasa da, isyancıların çoğunluğu meşruiyetlerini artırmaya, daha büyük kitle desteği sağlamaya ve bazı durumlarda uluslararası kabul görmeye çaba sarf ederler.²²

Görüldüğü gibi, genellikle siyasi nitelikte sayılmayan ve vahim de olsalar adi suçlar arasında sıralanan kaçakçılık, soygun, tehditle para toplama, şantaj ve uyuşturucu trafiği gibi

Türkiye örneğinde, PKK'nin terörizme başvurmuş olduğu tartışma götürmez olsa da ve örgütün uyuşturucu trafiğiyle ilişkisine dair ciddi ve ağır ithamlar bulunsa da, bütün bunlar, PKK'nin esas olarak "Kürt isyanı"nı ifade ettiği olgusunu ortadan kaldırmamaktadır. Bilakis, PKK standart bir isyancı örgüt kategorisine girmektedir.

faaliyetler, isyancıların başvurdukları yöntemler arasında sayılmaktadır. Aynı şekilde, terörizm ve gerilla savaşı da, isyancıların kullandığı araçlar olarak görülmektedir. Yukarıdaki çalışma ve benzer çalışmalarda, terörizm, isyanların "operasyonel biçimleri"nden biri olarak yer almaktadır. İsyân, kavramsal anlamda "stratejik" değerlendirmelere tabi tutulurken, terörizme bir "taktik" unsur olarak yaklaşılmaktadır. Bu durumda, Türkiye örneğinde, PKK'nin terörizme başvurmuş olduğu tartışma götürmez olsa da ve örgütün uyuşturucu trafiğiyle ilişkisine dair ciddi ve ağır ithamlar²³ bulunsa da, bütün bunlar, PKK'nin esas olarak "Kürt isyanı"nı ifade ettiği olgusunu ortadan kaldırmamaktadır. Bilakis, yukarıdaki tanımlar ışığında PKK standart bir isyancı örgüt kategorisine girmektedir.

İsyân tanımına ilişkin olarak, uluslararası akademik çevrelerde yaygın kabul gören bir diğer tanım da Bard E. O'Neill'e aittir:

Yönetici konumunda bulunmayan bir grup ile yönetimdeki yetkililer arasında, yönetimde olmayan grubun, siyasetin bir ya da birden

23 ABD Hazine Bakanlığı, PKK lider kadrosundan Murat Karayılan, Ali Rıza Altun ve Zübeyir Aydar'ı Ekim 2009'da, Cemil Bayık, Duran Kalkan, Remzi Kartal, Sabri Ok ve Adem Uzun'u ise Nisan 2011'de uyuşturucu kaçakçılığıyla suçlamış ve bu isimlerin varsa ABD'deki mal varlıklarının ve banka hesaplarının dondurulmasına hükmetmiştir. Hazine Bakanlığı'nın ilgili basın duyurularına şu adreslerden ulaşılabilir: <http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg318.aspx> ve <http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1148.aspx>.

22 Metz ve Millen, *21st Century*, 4.

fazla veçhesinin meşruiyetini sağlamak ya da yeniden tanımlamak veya yok etmek amacıyla siyasi kaynakları ve şiddeti bilinçli olarak kullandığı mücadele.²⁴

Bu tanım, gerilla tipi araçlarla yürütülen isyanları, amaçları, stratejileri, içinde bulundukları çevre ve ortam, halk desteği, örgütsel güç ve dış destek ve bunların yanı sıra harekete geçirdikleri devlet tepkisi bağlamında incelemektedir. Hükümetin, buna nasıl karşı koyacağını belirlemek için, gerillaların gerçek amacını iyi tanımlaması gerektiği üzerinde durulmaktadır. “Gerçek amaç nedir? Bazı hükümet politikalarını değiştirmek mi, mevcut yöneticileri devirmek mi, siyaset oyununun temel kurallarını değiştirmek mi, yoksa içinde bulundukları yapıdan tümüyle ayrılmak mı?”²⁵ Bu kriterler, Türkiye’de hükümetin soruna yaklaşımı açısından, PKK’nin “gerçek amacı”nın da aynı ya da benzer biçimde değerlendirilmesinde geçerli olmalıdır.

PKK’nin terör kategorisinden ziyade isyan kategorisi çerçevesinde değerlendirilmesinin daha doğru olacağını ve bunun çözüm için önkoşul olduğunu savunurken, büyük ölçüde Amerikan kaynaklarına başvurduk. Bunun en temel gerekçesi, ABD’de genel olarak bu konuda ve özellikle “isyan” ile “terörizm” kavramları arasındaki farkları irdeleyen çalışmaların ve referans metinlerinin bolluğudur. Bu kaynak bolluğunun sebebi ise, 11 Eylül 2011’den sonra ABD’de, doğal olarak, “terörizm” ve “terör örgütleri” üzerine yoğunlaşma ve aynı şekilde 2001’de önce Afganistan’a müdahale, ardından çok daha geniş boyutlu biçimde 2003’teki Irak işgali sonrasında işgali Amerikan kuvvetlerinin yüz yüze kaldıkları direniş nedeniyle “isyan” ve “terörizm”

örneklerine ilişkin araştırmaların sayısında yaşanan büyük artıştır. ABD’deki akademik alanın imkânları ve entelektüel düzeyi, söz konusu çalışmalarda teorik çerçeveyi ve kavramsallaşmayı da zenginleştirmiştir. ABD kaynaklı çalışmalar, PKK’yi “terör örgütü” yerine “silahlı Kürt isyanı” olarak ele almayı öngören bu raporun pratik amaçları için gerekli teorik altyapıya destek oluşturmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, referans alınan kurumlar ve çalışmaları, devlet güvenliği ve anti-terör konularıyla ilgilidir, o alanlarda uzmanlaşmışlardır; dolayısıyla “isyan” ve “terörizm” kavramlarına ilişkin tanımları, barış enstitüsü tarzındaki kurumların tanımlarından daha önemli ve anlamlı addedilmiştir.

Bu kaynaklardan biri olan Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları²⁶ internet sitesinde, “terörizm” ile “isyan” farkı konusunda dikkate değer bir tanım sunulmaktadır:

Kilit önem taşıyan fark, isyanın bir hareket, yani özel bir amaca yönelik siyasi çaba anlamında bir hareket olmasıdır. Bu özelliğiyle, her ikisi de siyasi hareketin hedeflerine yönelmesine imkân veren yöntemler olmakla birlikte, hem gerilla savaşından hem de terörizmden ayrılır.

Bir diğer fark, terörizminden farklı olarak, isyanları meydana getiren eylem ve operasyonların amacıyla ilgilidir. İsyen veya gerilla savaşında terörü mündemiç kılan hiçbir şey yoktur. Bununla birlikte, bazı başarılı isyanlar ve gerilla kampanyaları terörizme ve terör taktiklerine başvurmuştur. Bazıları ise terör taktikleri ve terörizmin başlıca yöntem haline geldiği çatışmalara dönüşmüştür. Buna karşılık terörizmi kesinlikle reddeden isyanlar da vardır. [...]

24 Bard E. O’Neill, *Insurgency and Terrorism: From Revolution to Apocalypse*. (Washington D.C.: Potomac Books, 2005), 15.

25 *A.g.e.*, 15.

26 Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları [International Terrorism and Security Research] internet sitesi, <http://www.terrorism-research.com/>.

Bir isyanın hedefi, esas olarak, işbaşındaki hükümete, denetimindeki toprakların tümünü ya da bir bölümünü kontrol edebil- mek ya da siyasi iktidarı paylaşmak için onu siyasi tavizlere zorlamak amacıyla kafa tutmaktır. İsyancılar nüfusun bir bölümünün aktif ya da zımnî desteğine ihtiyaç duyar. Bir terör grubu buna ihtiyaç duymaz ve nüfusun büyük bölümünün aktif desteğini, hatta sempatisini nadiren kazanır. [...]

Teröristler, kural olarak, hükümet güçleriyle doğrudan temastan kaçınırlar. Bir gerilla gücünün ise bir muharip güce doğrudan temastan kazanacakları vardır. Hükümetin askeri gücüne etkili biçimde karşı koyabileceğini bu sayede kanıtlamak ister. Terörist bir grubun öyle bir çatışmadan kazanacağı hiçbir şey yoktur. [...]

İsyanın, muharip olmayan unsurları hedef almaya ihtiyacı yoktur. Bununla birlikte birçok isyan, muhariplerin yasal tanımını genişleterek ordunun yanına polis ve güvenlik personeli de ekliyor. Teröristler muharip olan/olmayan ayrımı yapmazlar ve şayet yaparlarsa “muharıpler” kategorisini o kadar genişletirler ki, ayırım anlamsız hale gelir. [...] Son olarak, isyan ile terörizm arasındaki fark, aktörün niyetiyle ilgilidir. İsyancı hareketleri ve gerilla kuvvetleri, amaçlarına ulaşmak için savaş hukukunu göz önüne alarak uluslararası normlara bağlı kalabilirler. Ama teröristler, tanımları gereği, sivil ve askeri yasaların her ikisine göre de suç işlerler. Teröristler, eğer herhangi bir ‘savaş hukuku’na uyar veya kullanacakları şiddetin boyutuna herhangi bir kısıtlamayı kabul ederlerse, kurulu düzen karşısında dezavantajlı duruma düşeceklerini düzenli olarak dile getirmektedirler. [...] ²⁷

Bu tanımdan yola çıkılarak her iki kavramı çok net çizgilerle ayırmanın kolay olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, terörizmin

isyanla aynı şey olmadığı, isyanın ise terörizmi bir yöntem olarak kullansa bile bunun isyanı tanımlayan bir “şart” olmadığı, isyanı terörizm olarak tanımlamayı gerektirmediği ortaya çıkmaktadır. “İsyancı ile terörizm farkı”na ilişkin dikkati çeken tanımlardan biri, ABD Savunma Bakanlığı’na aittir. Bakanlık, ABD Askeri Akademisi’nde [US Military Academy] eğitim amaçlı kullanılmak üzere hazırlanan el kitabında iki kavram ve eylem biçimi arasındaki farkları şu şekilde açıklamaktadır:

Biz [ABD Savunma Bakanlığı], doktrinde, terörizmi, hükümetleri ya da toplumları genellikle siyasi, dini ve ideolojik amaçlar doğrultusunda zorlamak ve sindirmek niyetiyle korku uyandırmak için hesaplı biçimde şiddetle tehdit etmek veya şiddet kullanmak olarak tanımlıyoruz.

Biz [ABD Savunma Bakanlığı], doktrinde, isyanı, amaçlarına ulaşmak için yıkıcı faaliyetlere, sabotaja ve silahlı çatışmaya başvuran örgütlü bir direniş hareketi olarak tanımlıyoruz. İsyancılar normal olarak yürürlükteki toplumsal düzeni yıkmaya ve ülke içinde iktidarı yeniden paylaşmaya çalışırlar. İsyancılar, (1) Mevcut hükümeti, ardından bir toplumsal devrim gelmeksinin, devirmeye (2) Bir devletin sınırları içinde ulusal özerk bir bölge kurmaya (3) Bir işgal gücünü geri çekilmeyek için zorlamaya (4) Daha alt düzeyde şiddete başvurarak, elde edilmesi mümkün olmayan siyasi tavizler koparmaya da çalışabilirler. ²⁸

Bir Amerikan Deniz Piyadesi olan Yarbey Michael F. Morris’in ABD Kara Harp Okulu’ndaki çalışmaları kapsamında kaleme aldığı araştırma projesinde de, isyan ile terörizm farkı üzerindeki görüşleri yansıtılmaktadır:

27 Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları, “Difference Between Terrorism and Insurgency”, <http://www.terrorism-research.com/insurgency/>.

28 ABD Askeri Akademisi Askeri Eğitim Bölümü, “Insurgents vs. Guerrillas vs. Terrorists”, <http://www.usma.edu/dmi/iwmsgsgs/insurgents-vs-guerrillas-vs-terrorists.pdf>.

Terörizm ile isyan ayrımı sadece teorik değildir; zira her iki olguya verilecek uygun karşılıklar çok farklıdır. Her birine nasıl karşılık verileceğine dair strateji tercihlerinde bulunmadan önce, benzerlikleri ve ayrıldıkları yönler belirlenmelidir. [...] İsyancılar, terörizmle ikame edilemeyecek bir biçimde, devrimci amaçları doğrultusunda şiddeti siyasi programlarla birleştirirler. Teröristler de siyasi, hatta devrimci amaçlar peşinde koşabilirler ama kullandıkları şiddet, bir siyasi programı tamamlamaz, onun yerini alır.

Eğer tanımlar terörizm ile isyanı ayırt etmek için kısmi bir yardım sağlamanın ötesine gidemiyorsa, ikisini ayırt etmek için başvuru- lan geleneksel yöntem, örgütsel özelliklerine bakmaktır. İsyancılar, normalde, terörist örgütlerden hacim olarak çok daha büyük güçleri savaşçı güçler olarak sahaya sürerler. İsyancılar, tipik biçimde, güçlerini askeri model çerçevesinde, manga, takım ve bölükler olarak örgütlerler. Terörist birimler genellikle daha küçüktür ve formal bir askeri komuta zinciri içinde olmayan tarzda örgütlenmiş, birbirinden tecrit takımlar halindedirler. İsyancı güçlerin yapısı da, özellikle hükmettikleri sığındıkları bölgelerde ve üs alanlarında, çoğunlukla daha görünür niteliktedir. Terörist örgütler, güvenliği kolaylaştırmak için aşırı gizliliğe ve birbirinden kopuk hücreler oluşturmaya eğilimlidir ve isyana özgü siyasi yapıyı nadiren gösterirler.²⁹

Başvurduğumuz teorik kaynakların birçoğunda isyanları karakterize eden özelliklerin arasında, çoğunlukla, ülke topraklarının dışında askeri karargâhlarını ve güçlerini barındırdıkları bir coğrafi alana sahip olmaları sayılıyor. İngilizce *sanctuary* sözcüğüyle ifade edilen böylesi bir coğrafi alan, tıpkı Güney Vietnam'daki Vietkong gerillalarının Kuzey Vietnam'da, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kuvvetlerinin

önce Ürdün (1960-1971) ve daha sonra Güney Lübnan'da (1971-1982) sahip oldukları biçimiyle, PKK için de geçerlidir. PKK, 1979'da Abdullah Öcalan başta olmak üzere önder kadrolarını Suriye'ye geçirmiş, 1980'lerin başından itibaren 1999'a kadar siyasi karargâhını Suriye'de bulundurabilmiş, aynı dönemde silahlı güçlerini de Suriye kontrolünde bulunan Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde barındırabilmiştir. Yine 1982'den başlayarak Türkiye sınırlarına bitişik Irak'ın kuzey bölgelerine de yerleşmiş, ayrıca İran'ın yine Türkiye sınırlarına bitişik Kürtlerle meskûn bölgelerinden de yararlanmıştır. 1990'ların başlarından itibaren ve özellikle 1999'dan sonra, başta Kandil Dağı olmak üzere Kuzey Irak'ta bir *sanctuary* elde etmiştir. Kandil'in yanı sıra Hakurk, Zagros, Xinere, Zap, Haftanin'i içine alan bölgeler ve Irak Kürdistanı'nın İran ve Türkiye sınırlarının yanı başındaki Soran ve Behdinan adı verilen bölgelerinin bir bölümü, PKK'nin binlerce silahlı gücünün yerleşik hale geldiği bir coğrafi alana dönüşmüştür. Nitekim, "PKK, 2002'nin sonbahar mevsiminde Irak'ta Kandil, Bradost (Xinere ve Xarkuke), Zap ve Gare'yi içine alan bölgeyi 'Medya Savunma Alanları' ilan ettiğini duyur[muştur]. Bu alanlara giren tüm silahlı güçlerin hedef teşkil edeceğini açıkla[mıştır]."³⁰

BİR İSYAN HAREKETİ OLARAK PKK'DE DEĞİŞİM VE DEVAMLILIK

Yukarıdaki olgu ve tanımların prizmasından PKK'yi bir isyan hareketi olarak yeniden nitelendirmekte yarar vardır. Bu bakış açısı, bizi isyanların çok boyutluluğu, devamlılığı ve dönüşebilirliğiyle yüz yüze getirmektedir. Yukarıda zikrettiğimiz *Insurgency and Counterinsurgency* başlıklı çalışmanın isyan tanımına ilişkin bölümlerinde, PKK'nin Türkiye'deki konumu ve PKK tarafından yürütülen silahlı mücadelenin isyan niteliğinin

29 Michael F. Morris, "Al-Qaeda as Insurgency", (Strategy Research Project, U.S. Army War College, 2008).

30 Kapmaz, *Öcalan'ın İmralı Günleri*, 201.

yanı sıra PKK'nin tarihsel evrimine de ışık tutacak kavramlar ve örnekler sunulmaktadır:

İsyan, siyasi amaçlarını konvansiyonel araçlarla gerçekleştirmesi ya da çabuk bir biçimde iktidarı ele geçirmesi mümkün olmayan grupların benimsediği bir stratejidir. [...] İsyan, zamana yayılan, uzun, asimetrik şiddet; muğlaklık; karmaşık alan kullanımı (ormanlar, dağlar, kentsel bölgeler); psikolojik savaş ve siyasi seferberlikle karakterize edilmektedir – bunların tümü, isyancıları korumaya ve nihai olarak güç dengesini kendi lehlerine çevirmeye göre tasarlanmıştır. İsyancılar iktidarı ele geçirmeye ve mevcut hükümetin yerine geçmeye teşebbüs edebilirler (devrimci ayaklanma) veyahut ayrılma, özerklik, ya da belirli bir politikanın değiştirilmesi gibi daha sınırlı amaçlara sahip olabilirler. [...]

Geniş anlamda, isyanlar iki biçim alır.

“Ulusal”³¹ diye nitelenebilecek isyanlarda, başlıca taraflar, isyancılar ve belirli bir meşruiyete ve desteğe sahip ulusal hükümettir. İsyancılar ile hükümet arasındaki ayrımlar, ekonomik sınıf, ideoloji, kimlik (etnisite, ırk, din), ya da daha başka siyasi unsurlara dayanmaktadır. Hükümetin dış destekleri bulunabilir ama çatışma temel olarak isyancılar ile içerdeki merkezi rejim arasındadır. Ulusal³² isyanlarda üçgen ilişkiler söz konusudur. Sadece iki tarafı –isyancılar ile onu bastıracak güç merkezi– değil, bu iki taraf arasındaki ilişkileri, taraflardan birini destekleyerek değiştirecek bir dizi diğer aktörü de kapsar. Bu diğer aktörlerin en önemlisi, ülke nüfusunun kendisidir ama dışarıdaki devletleri, örgütleri ve grupları da içerebilir. [...]

İkinci önemli isyan biçimi “kurtuluşçu” isyanlardır. Bunlar, isyancıları, (gerçekte öyle olmasalar bile) dış işgalci olarak görülen bir yönetici gruba karşı ırk, etnisite ya da kültür zemininde harekete geçirirler. İsyancıların

amacı, uluslarını yabancı işgalinden “kurtarmak”tır. Rodezya'daki isyan, Güney Afrika'daki beyaz azınlık hükümetine karşı isyan, Filistin ayaklanması, 1965 sonrası Vietnam, Sovyet işgaline karşı Afgan isyanı, Çeçenistan, Afganistan'daki mevcut Taliban/ El Kaide isyanı ve Irak isyanı bu kategoriye örnek olarak gösterilebilir.

Ulusal isyan ile “kurtuluşçu” isyan arasındaki ayrım her zaman katı ve açık değildir. Bir isyan, her ikisinin de unsurlarını barındırabilir ve kendi ömrü süresince vurgusunu ikisinden biri yönünde değiştirebilir. Örneğin, yerel (ulusal) bir isyan olarak başlayan Çin komünist isyanı, Japon işgali sırasında kurtuluşçu ile yerelin bileşimine dönüşmüş ve sonradan ulusal düzeyde tekrar yerele dönmüştür.³³

“Ayrılıkçı” bir silahlı örgüt olarak, “Büyük, Bağımsız Kürdistan” hedefiyle yola çıkan PKK, 1990’lardan başlayarak “ayrılıkçılık” hedefini terk etmiş, “Türkiye içinde çözüm aradığını” ilan etmiş ve “federasyon” hedefinden “Özerk Kürdistan” talebine uzanan, zaman içinde belirgin farklılıklar gösteren bir siyasi çizgiye yönelmiştir.

PKK'nin 1984'te başlattığı, 1999'da durdurduğu ve 2004 yılında yeniden canlandırdığı silahlı mücadelesi, neredeyse tümüyle bu çerçevenin içine yerleşiyor. “Ayrılıkçı” bir silahlı örgüt olarak, “Büyük, Bağımsız Kürdistan” hedefiyle yola çıkan PKK, 1990’lardan başlayarak “ayrılıkçılık” hedefini terk ettiğini, “Türkiye içinde çözüm aradığını” ilan etmiş³⁴ ve “federasyon”³⁵ hedefinden “Özerk Kürdis-

31 Burada “ulusal” kelimesi “yerel” anlamında kullanılıyor.

32 Yine “yerel” anlamında.

33 Metz ve Millen, 21st Century, 2-3.

34 Ahmet Hamdi Akkaya ve Joost Jongerden, “2000’lerde PKK: Kırılmalara Rağmen Süreklilik”, *Toplum ve Kuram*, Sayı 4 Güz 2010, 79-102. Ayrıca bkz. Selahattin Çelik, *Ağrı Dağını Taşımak*, 495-532.

35 A.g.e.

tan”³⁶ talebine uzanan, zaman içinde belirgin farklılıklar gösteren bir siyasi çizgiye yönelmiştir. Murat Karayılan bu sürece ilişkin düşüncelerini bu çalışma için kendisiyle yapılan görüşmede şu sözlerle aktarmıştır:

1970’lerde sol camianın içindeydik. Reel sosyalizmin etkisiyle ulusların kendi kaderini tayin hakkını, ayrılma hakkı olarak anladık.³⁷ Bu anlayış, 1993’e dek sürdü. Soğuk Savaş’ın bitmesinin ardından, Sovyetler Birliği’nin dağılma sürecinde görüşlerimizde farklılaşma başladı. Sovyetler Birliği’ni zaten revizyonist olarak görüyorduk. O nedenle, çöküşü bizim için sarsıcı olmadı. Özgücümüze dayanma dersi çıkarttık. 1993 Ateşkesi³⁸ çok önemli bir fırsattı. [...] O süreçte biz, “Türkiye ile birlikte, Türkiye’nin içinde Kürt Sorunu’nu çözmeli” görüşüne dönmüştük. O dönüşüm önemliydi.

Karayılan, PKK’nin 1993’te “ayrılıkçılık”tan vazgeçmiş olduğunu şu sözlerle vurgulamıştır: “Aradan 18 yıl geçti. Bölücülük nerede? Bölücü kim? On sekiz yıldır, silah bir araç olsa da, silahsız çözmek istiyoruz sorunu. 1995’teki Değişim Kongresi idi, ayrılma hedefinden federasyona kaydık. 1995 süreciyle birlikte paradigmanın kökten değişimi başladı.” Aslına bakılırsa, “ayrılık”tan “federasyon” amacına

doğru evrilen PKK’nin siyasi hedeflerinin, 2001’den sonra da, bu kez “özerklik” yönünde bir değişiklik gösterdiği yine Karayılan tarafından kendisiyle yaptığımız görüşmede şu sözlerle doğrulanmıştır: “Amacımızı, Demokratik Türkiye-Özerk Kürdistan sloganıyla ilan ediyoruz. Biz, bir dava için yola çıktık. Demokratik özerklik olsun, gerisi gelir. Demokratik özerklik, Türk ordusunun Kürdistan’da üslenmesine karşı da degildir.”

DEĞİŞİM KONGRESİ

PKK’nin “Değişim Kongresi” olarak adlandırılan 5. Kongresi 1995 yılında yapılmıştır. Kongre’de o zamana kadar Parti bayrağının sembolü olan orak-çekiç kaldırılıp yerine kırmızı zemin üzerine sarı şeritli kızıl yıldız içinde meşale benimsenmiştir. Kimi yorumcular, bunu PKK’nin “sosyalizme elveda dediği” şeklinde yorumlarken, PKK, bunun sosyalizmden vazgeçme değil, reel sosyalizmdeki yozlaşmadan dolayı bunun sembolü olan bayrağı değiştirmek³⁹ olarak değerlendirmiştir. Toplantıda alınan bir diğer karar ise, 1986 yılında düzenlenen 3. Kongre’de “Parti Önderliği” olarak adlandırılan Genel Sekreter’in, “Parti Başkanı” şeklinde değiştirilmesi olmuştur. Bu nedenle 1986’ya kadar “Genel Sekreter” olarak anılan Öcalan, 1986-1995 arasında “Parti Önderliği”, 1995’ten sonra ise “Parti Başkanı”⁴⁰ olmuştur.

39 Çelik, *Ağrı Dağını Taşımak*.

40 A.g.e.

Tüm bu süreçte örgütün şiddetle ilişkisine dair, Karayılan PKK’nin “şiddet anlayışı”ndan 1999’a kadar sınırlamadığını belirtmiş, “1999’a⁴¹ kadar reel sosyalizmin etkisiyle şiddet anlayışımız

36 A.g.e.

37 PKK, 1970’lerin ortalarında Ankara üniversitelerindeki öğrenci hareketi içinde oluşmaya başladı. O dönemde Türk solunda, özellikle gençlik kesiminde, “ayrılma hakkı da dahil olmak üzere, ulusların kaderini tayin hakkı” tartışılmaz bir Leninist dogma olarak, etnik nitelikli sorunlara yaklaşımda bir kılavuz ilke olarak kabul edilmekteydi. Murat Karayılan’ın, PKK’nin 1984’te başlattığı silahlı mücadelesinin temel amacı olan “Bağımsız Kürdistan” hedefine yönelik “ayrılıkçılığı”nın gerisinde ideolojik anlamda “olumsuz etkisi”nden söz ettiği “reel sosyalizm”, Sovyetler Birliği’nin temsil ettiği sosyalizm çizgisine işaret etmektedir.

38 16 Mart 1993 tarihinde, Turgut Özal’ın ölümünden bir ay önce, Abdullah Öcalan’ın Lübnan’ın Bekaa Bölgesi’ndeki Bar Elias Kasabası’nda ilan ettiği ilk PKK ateşkesi.

41 Abdullah Öcalan 15 Şubat 1999 tarihinde ele geçilerek İmralı’da tutsak yaşamına başlamıştır.

Murat Karayılan: “Türkiye devleti Kürt halkının demokratik, siyasal mücadelesinin önünü sonuna kadar açarsa, inkâr politikalarını sürdürmezse –bu süreçte– silah anlamını kaybedebilir.”

sürdü” demiştir. Abdullah Öcalan’ın yakalanmasının ardından, PKK’nin “dışarıdaki” en üst düzey yöneticisi konumunda bulunan Karayılan, PKK’nin “şiddet anlayışı”ndaki temel kavramsal değişimi, “sadece savunma eksenli ‘meşru müdafaa’ anlamında şiddete ‘evet’” sözleriyle ifade etmiş ve “bugünkü görüşlerimiz 2001’de somutlaştı” diye eklemiştir. “Esas faaliyetimiz siyasadır. Yani bir toplumu yeniden yapılandırma amacındayız” diyen Murat Karayılan, “Bu amaçlar için neden silahlı güç? Amacınızın ayrılık olmadığını söylerken, niçin silah taşıyorsunuz?” sorusuna ise, şu karşılığı vermiştir: “Biz, silahlı hareketten gelme bir gücüz. Bunu savunma aracı olarak tutuyoruz. Burası Ortadoğu; henüz silahı devre dışı bırakamayız.” Murat Karayılan, “silahın bir süreç sonucunda bırakılabileceğini” de şöyle ifade etmiştir: “Türkiye devleti Kürt halkının demokratik, siyasal mücadelesinin önünü sonuna kadar açarsa, inkâr politikalarını sürdürmezse –bu süreçte– silah anlamını kaybedebilir.” Ne var ki, silahların bırakılması sürecinin, yalnızca siyaseten doğru adımların atılmasına veya doğru yasaların çıkarılmasına bağlı olmadığını akılda tutmakta fayda vardır. Bir isyan olarak silahlı mücadelenin o mücadele içinde yer alanlar için zaman içinde yarattığı psikoloji, bu sürecin yönetilmesinde dikkate alınması gereken hususlardan biridir.

İSYANIN PSİKOLOJİK BOYUTU

İsyanları konu alan akademik çalışmalarda, “psikolojik boyut” üzerinde önemle durulmaktadır. İsyana katılım açısından, katılımın ve

dolayısıyla isyanın devamlılığının sağlanmasında “psikolojik boyut”un özel bir yeri olduğu bilinmektedir. “Psikolojik boyut”, Türkiye’nin Kürt halkının hatırı sayılır bölümünde PKK’nin ayakta kalabilmesi, varlığını ve bu arada yeni katılımlarla silahlı faaliyetlerini sürdürmesi açısından, Türkiye’deki birçok gözlemci tarafından neredeyse belirleyici etkiye sahip olarak görülmektedir. *Insurgency and Counter-insurgency* adlı çalışmada, söz konusu “psikolojik boyut” a şu satırlarla değinilmektedir:

Her halükârda isyancılar, başkaldırı sayesinde, başta genç erkekler olmak üzere sıkıntı, öfke ve amaçsızlığın patlayıcı bileşimini içlerinde taşıyanlarda direniş ruhuna hitap eder ve böylelikle kadro devşirirler. İsyân, belirgin bir maceracılık duygusunu harekete geçirir, heyecan yaratır ve siyasi hedeflerinin ötesine geçen bir anlam oluşturur.⁴²

İsyanlara ait bu karakteristiğin Türkiye’deki “son Kürt isyanı”na ilişkin olarak özellikle siyasi hedeflerin ötesine geçen anlamını, Bejan Matur’un Türkiyeli Kürt gençlerini dağa çıkaran psikolojik şartları anlamak için genç PKK’lilerle yaptığı görüşmelere dayanarak yazdığı *Dağın Ardına Bakmak* adlı kitabıyla ilgili olarak verdiği bir röportajda söylediklerinden anlayabiliyoruz: “[Dağdaki PKK’liler] hâlâ dağdalar ve kolay dönebilecek gibi de durmuyorlar. [...] Bütün bu görüşmelerden sonra benim keşfettiğim şey şu oldu; bizim kavrayamadığımız derin bir maneviyat var orada. Bir mistifikasyon, kutsallaştırma var. Bütün o şehit kültü üzerine öyle bir şey inşa edilmiş ki, öyle bir kutsallaştırma... Öcalan, Öcalan’dan daha fazla bir şey. PKK, PKK’nin kendisinden daha büyük ve yüce. Postmodern bir din gibi.”⁴³

42 Metz ve Millen, *21st Century*, 4.

43 Yıldırım Oğur, “PKK Postmodern Bir Dine Dönüştü”, Bejan Matur’la söyleşi, *Taraf*, 27 Şubat 2011.

Dördüncü Bölüm

PKK'nin İç Dinamikleri

ABDULLAH ÖCALAN FAKTÖRÜ

Devlet yetkilileri, kendileriyle yaptığımız görüşmelerde, PKK'liler ve diğer Kürt şahsiyetler kadar açık ve net biçimde olmasa da, PKK'nin silahlı mücadelesinin sona erdirilmesinde Abdullah Öcalan'ın merkezi bir role sahip olduğunu genel bir mutabakat içinde dile getirmişlerdir. 2009 yılında başlatılan "Açılım"ın üç yıla yakın bir süre öncesinden başlayarak ön çalışmalarını yapan ekip içinde yer almış olan bir yetkili, toplantılarında "PKK'nin silahsızlandırılması ve dağdan iniş konusunda Abdullah Öcalan'ın en etkili karar mercii olduğu vurgulandı" diyerek, devlet birimlerinde de Abdullah Öcalan'ın belirleyici rolü konusunda bir konsensüs bulunduğunu aktarmıştır. Bu kanaat, genişçe bir yelpazeye yayılmış, Kürtler arasında kesinlik derecesinde ifade edilmiştir. Bu rapor için kendileriyle görüşülen Kürt şahsiyetlerin hemen hepsi, PKK'nin silahsızlanmasının Abdullah Öcalan'ın bu konuda kesin talimat vermesiyle mümkün olacağı konusunda görüş birliği içindedirler. Bu görüşte olanların arasında, PKK'ye karşıt, hatta Abdullah Öcalan'a yönelik uzlaşmaz tepkileri olanların da bulunması özellikle ilgi çekicidir.

PKK'nin siyasi hattında yer alan, Türkiye'deki önemli Kürt şahsiyetlerden biri, Abdullah Öcalan'ın silahlı mücadeleye son verme gücünü ve bu konuda neredeyse tek merci olduğunu "Silahlı mücadeleyi bitirme vebalini kimse üstlenmek istemiyor. O işin vebali Abdullah Öcalan'da. O isterse, söylerse, silahlı mücadelenin bitirilmesi için şartlar olgunlaş-

PKK'nin siyasi hattında yer alan, Türkiye'deki önemli Kürt şahsiyetlerden biri: "Silahlı mücadeleyi bitirme vebalini kimse üstlenmek istemiyor. O işin vebali Abdullah Öcalan'da. O isterse, söylerse, silahlı mücadelenin bitirilmesi için şartlar olgunlaşmamış bile olsa biter, dağdan inerler."

mamış bile olsa biter, dağdan inerler" sözleriyle vurgulamıştır. 1995'ten itibaren PKK'nin bir numaralı askeri yetkilisi olarak tanınan, PKK'den 2004 yılında silahlı mücadeleye son verilmesini savunarak ayrılan ve Yurtsever Demokratik Parti'nin (Partiya Welatparez Demokratîk – PWD) kurucularından biri olan Nizamettin Taş (Botan) da, "Abdullah Öcalan 'inin' derse, dağdakiler inerler" diyerek aynı yönde kanaatini belirtmiştir. Muhafazakâr eğilimdeki tanınmış bir Kürt şahsiyeti ise, "Beş saat konuşsam, son cümlem 'Bu iş Apo'da [Abdullah Öcalan] biter. O söylerse olur. Silahsızlanma olur' derim" cümleleriyle, birbirinden çok farklı Kürt çevrelerinin üzerinde birleştiği bu hususa değinmiştir. 1980'den beri Stockholm'de yaşamakta olan ve silahlı mücadeleyi bir mücadele yöntemi olarak reddetmiş ve PKK'ye muhalif bir pozisyonda bulunmuş olan ünlü ve kıdemli Kürt siyaset adamı Kemal Burkay'ın da görüşü aynı yöndedir. Burkay, "dağdan iniş" konusunda kesin sözün Abdullah Öcalan'a ait olduğunu ifade ederek, "Öcalan dediği takdirde, dağdan indirebilirler" şeklinde görüş açıklamıştır.

Bununla birlikte, PKK karşıtı Kürt çevrelerinin bir bölümünde, PKK'nin doğumundan itibaren

Türk devletinin kontrolünde olduğuna ve Abdullah Öcalan'ın özellikle 1999'da yakalanmasından sonra Türk Genelkurmayı tarafından manipüle edildiğine ilişkin yaygın bir inanç da bulunmaktadır. Bu çevreler, Genelkurmay'ın bunu gerçekten istemesi ve karar vermesi halinde, PKK'nin silahlı mücadelesinin Abdullah Öcalan üzerinden bitirilebileceği görüşünü öne sürmektedirler. PKK'nin kuruluşundan itibaren Türkiye devletinin kontrolünde olduğu, Öcalan'ın yakalanmasından sonra, lideri üzerinden Türkiye Genelkurmay'ının kontrolüne daha da fazla girdiğine ilişkin görüş belirenler, silahlı mücadelenin 2011 yılına geldiği halde sona ermemesini, Türkiye devlet sistemi içindeki belirli odakların bunun devamından yarar gördükleri biçiminde açıklamışlardır.

PKK'NİN “ŞAHİN” KANADI

PKK'nin kuruluşu itibarıyla Türkiye devletinin kontrolünde olduğunu düşünen ve silahlı mücadelenin sona ermemesini devlet içindeki bazı odakların çıkarlarına ters düşmesine bağlayanlar, Türkiye'de, esas olarak, TSK bünyesinde yer alan bu tavrın, PKK'nin yönetici kadrolarının bir bölümünde de karşılık bulduğunu vurgulamışlardır. Türkiye devletinin (bu bağlamda TSK içinde bir odak kastediliyor) PKK'deki karşılığı olarak, daha ziyade Duran Kalkan (Abbas) adı etrafında toplanan “şahinler”e vurgu yapılmaktadır. Burada PKK'nin silahlı güçlerinin kontrolünde olan ve PKK terminolojisinde “Medya Savunma Alanları” diye ifade edilen Irak Kürdistan Bölgesi'nin Türkiye ve İran sınırlarına bitişik dağlık bölgesinde bulunan önde gelen üç PKK yöneticisi, Cemil Bayık, Duran Kalkan ve Mustafa Karasu'nun birlikte hareket ettikleri ve PKK'nin “şahin kanadı”nı oluşturdukları üzerinde durulmaktadır. Kendisiyle görüşülen devlet yetkililerinin bir bölümü de, PKK çevresi dışında kalan bazı Kürt şahsiyetlerin yaptıkları

bu yorumu onaylamışlardır. Irak Kürt yetkilileri de büyük oranda bu görüşü ve yorumu paylaşmaktadırlar. Gerek bu görüşü ileri süren Kürt şahsiyetlerin, gerekse Irak Kürt yetkililerinin –ve bazı Türk devlet yetkililerinin– Abdullah Öcalan'ı ve Kürdistan Topluluklar Birliği (Koma Civakên Kurdistan – KCK) Yürütme Konseyi Başkanı sıfatıyla PKK'nin hiyerarşik sıralamada en tepe noktasında bulunan Murat Karayılan'ı “şahin” kategorisinde sıralamadıkları ve bu isimleri ayırdıkları dikkat çekmiştir.

Abdullah Öcalan'ın avukatları aracılığıyla İmralı'dan gönderdiği mesajlarda, zaman zaman, “şahin” içeriğe rastlanılmaktaysa da, bu, Öcalan'ın hücrede tutuklu bulunmasının dezavantajından ötürü, “dışarıdaki PKK”yi çok etkin biçimde kontrol edememesi ve kendi örgütünü kontrol edemediği görüntüsü vermek istememesiyle açıklanmaktadır. Bu konuda, Türkiye'de saygın bir Kürt siyasi şahsiyeti, kendisiyle yaptığımız görüşmede, Öcalan isminin “şahin kanat”ın isimleriyle aynı dalga boyunda bulunmadığını şöyle ifade etmiştir: “Abdullah Öcalan, örgüte söz geçiremediği, örgütün kendisini dinlemediği görüntüsünün çıkması ihtimalinden çok kaygılı. O yüzden, örgütün havasını yansıtan mesajlar da veriyor; açıklamaları örgütünkünden farklı gibi gözüküyor ama hep ince mesaj vardır kendi açıklamalarında – şayet okumasını bilersen. Örneğin, sivil itaatsizlik konusunda, ‘polis saldırmadıkça hiç karşı koymayın’ dedi. Bu taş atmalar gibi eylemler, onun istediği şeyler değil.” Durum böyle olsa dahi, PKK örgütü ile onun silahlı gücünü Öcalan'ın elinde sıkıca tuttuğu iki kart olarak görmek gerekmektedir. Öcalan'ın, kendisinin taraf olacağı ve kabul edeceği bir çözüm formülüne ulaşıncaya kadar, Türkiye devleti karşısında bu kartları elinde tutmaktan vazgeçmeyeceği bugüne kadarki deneyimlerle kanıtlanmıştır.

Buna karşılık, PKK üzerinde sahip olduğu tartışmasız otoriteye rağmen, onun gibi

cezaevinin sınırlayıcı şartlarına maruz bulunmayan “dağdaki örgüt”ün de Öcalan üzerinde çeşitli kanallardan etki sahibi olduğu ve İmralı’nın kararlarını biçimlendirdiği görülmektedir. Kendileriyle görüşülen bazı devlet yetkilileri bu iki hususun özellikle altını çizmişlerdir: “Abdullah Öcalan her şey değil; örgüt de [Kandil] çok etkili. Abdullah Öcalan, zaman zaman, oradan gelen tavırla tutum değiştirdi. Kabul ettiği bazı şeylerden vazgeçti”. Öcalan PKK’nin “tek adam”ı ve “ilk ve son sözüne sahip” olsa da, dağdaki yönetici kadronun kimi zaman Öcalan’ın ötesine geçen bir etkisinin bulunduğu ve bu gerçeğin soruna çözüm girişimlerinde dikkate alınması gerektiği, görüştüğümüz bazı devlet yetkilileri ve Kürt şahsiyetler tarafından dile getirilmiştir.

PKK’NİN KURUCU KADROSU VE “SOL” ARKA PLANI

PKK’nin resmi kuruluş tarihi olarak Kasım 1978 kabul edilmektedir. Diyarbakır’ın Lice ilçesinin Fis köyünde yapılan, yaklaşık 20 kişinin katıldığı bir toplantıda kuruluşu kararlaştırılan örgütün o toplantıda yer alan üyelerinin büyük bölümü, ölmüş ya da öldürülmüş, saf değiştirmiş ya da siyaset alanından çekilmiştir. O toplantıya katılanlardan bugün hayatta olan ve halen PKK saflarında bulunmaya devam eden isimler, Abdullah Öcalan’ın yanı sıra Cemil Bayık, Duran Kalkan ve Ali Haydar Kaytan’dır. Bu isimlerin üçü de halen Irak sınırları dahilinde, “dağda” bulunmakta ve büyük ölçüde aynı siyasi hat üzerinde durmaktadır. Bu isimlerin yanı sıra, Abdullah Öcalan’ın Ankara’da üniversite öğrenciliği döneminde PKK’nin tohumlarını attığı sırada yanında bulunan (Mustafa Karasu, Rıza Altun gibi) birkaç isim, yine dağda faaliyetlerine devam etmekte ve kendilerinden “Ankara Grubu” olarak söz edilmektedir. PKK çevreleri, bu isimlerin örgüt üzerinde Öcalan’la “tarihi geçmişleri”ne dayanan bir nüfuzları bulunduğunu teslim

Öcalan’ın PKK üzerinde sahip olduğu tartışmasız otoriteye rağmen, onun gibi cezaevinin sınırlayıcı şartlarına maruz bulunmayan “dağdaki örgüt”ün de Öcalan üzerinde çeşitli kanallardan etki sahibi olduğu ve İmralı’nın kararlarını biçimlendirdiği görülmektedir.

etmektedirler. Bu isimlerin PKK üzerindeki nüfuzu anlatılırken, söz konusu grubun çoğunluğunun Türkiye’nin Kürt nüfusu içinde azınlık oluşturan Alevi kimliğine ve tümünün 1970’lerin sol üniversite ortamından çıkmış olmalarına özellikle vurgu yapılmaktadır.

Görüştüğümüz bazı Kürt şahsiyetlerden “PKK sosyolojisi”nin yukarda sözü edilen yönüne dikkat çekenler –özellikle, PKK’yle ters düşerek 2004 yılında örgütten ayrılmış olan Osman Öcalan, Nizamettin Taş, Halil Ataç gibi eski üst düzey PKK yöneticileri–, “Ankara Grubu”nun 1970’ler Türkiye’sinde edindikleri Alevi-sol ideolojik geleneği devam ettirdiklerini belirtmişlerdir. Burada Alevi-sol gelenekle, Alevilerin yüzyıllara yayılan deneyimden süzdükleri ve Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne taşıdıkları derin bir Sünni iktidar korkusu, Cumhuriyet döneminde bu korkuyla birlikte Alevilerin Kemalizm’le tarihsel ve güçlü bir bağ kurmaları, ve bu bağın 1970’lerdeki sol siyasetle iç içe geçmesi gibi farklı tarihi süreçlerin üst üste binerek bugüne yığıldığı bir toplumsal-siyasal geleneğin kastedildiği düşünülebilir. PKK’nin eski üst düzey yöneticilerinin bu geleneğe vurgu yapmalarındaki sebep, PKK’nin içinden filizlendiği 1970’ler sol üniversite gençliğinin taraf olduğu “sağ-sol”, “Kemalizm-irtica”, “Alevi-Sünni” siyasal çatışma eksenlerinin ve bu ortamda şekil almış siyasi-ideolojik repertuarın PKK yönetici kadrosu içinde belli bir grup için hâlâ geçerliliğini sürdürdüğüne dikkat çekmektir. Böylelikle, sözü edilen üst düzey yöneticiler, PKK içinde, Kürt Sorunu’nu çözme noktasında

en büyük sorumluluğa ve yetkiye sahip olan AK Parti hakkında, kökleri PKK'nın oluşumuna ve onun da ötesine uzanan derin bir kuşkunun varlığına işaret etmektedirler.

PKK içinde ağırlığı olan bu siyasal-ideolojik geleneğin farkında olan ve kendisini bu geleneğin karşısında konumlayan siyasal-toplumsal aktörler de bu ideolojik karşıtlığın dini boyutunun, karşıtlığı belki de daha da keskinleştirecek şekilde, altını çizmektedirler. Fethullah Gülen cemaatinin haftalık yayın organı olarak tanınan İslami eğilimli *Aksiyon* dergisinde yer alan ve devlet istihbarat kaynaklarından yararlanılarak kaleme alındığı izlenimi veren "PKK'nın Derin Troykası" başlıklı yazıda, PKK içindeki bu yapıdan şu şekilde söz edilmektedir:

PKK'da öne çıkan isimler Murat Karayılan ve Cemil Bayık. Halbuki kanlı örgütü sevk ve idare eden bir troyka var. Duran Kalkan, Mustafa Karasu ve Ali Haydar Kaytan Türkiye'de Kürtlerle Türkler arasında kitlesel bir savaş çıkmasını istiyor. [...] Bunlara ilaveten bir de Sabri Ok ismi zikrediliyor. Kürtlerin önemli bir kesimi ve bazı PKK'lılara göre ilk üç isim derin güçlerle birlikte hareket eden 'derin PKK'lıları' temsil ediyor. Ulusalçı bir fikri benimseyen üçlüye göre AK Parti, İslamcı özelliklere sahip bir parti ve niyeti Türkiye'yi geri götürmek. PKK'dan ayrılarak Kuzey Irak'ta yaşamaya başlayan terörist Osman Öcalan, söz konusu üçlünün (Kalkan, Karasu ve Kaytan) çok tehlikeli olduğunu belirtiyor: "PKK'nın içinde Kemalistlerden daha çok Kemalistler var. Solcular ve Aleviler de yer alıyor ayrıca. Özellikle solcu Aleviler PKK içinde her zaman güçlü ve etkin oldular. Türkiye'deki bazı güçlerle çalışıyor, onlarla birlikte hareket ediyorlar." [...]

'PKK'nın derin troykası' olarak tanımlanan teröristlerin en çarpıcı özelliği radikal solu benimsemeleri, Alevi ve ateist olmaları. İlginç olan ise her ismin ayrı bir fraksiyonu temsil etmesi. Radikal solcuların liderliğini Duran

Kalkan yapıyor. Ateist Alevilerinkini de Mustafa Karasu ile Ali Haydar Kaytan. Bu isimler İslamîyet'e ve dindar yöneticilere karşılar. PKK'nın savaştan yana bir çizgi izlemesini, örgütün belirlenmiş zamanlarda eylem yapmasını istiyorlar.⁴⁴

Yukarıda zikredilen isimler arasında yer alan ve PKK'nın kurucu kadrosundan olan Duran Kalkan'ın Türk kimliği, küçük bir ayrıntı olsa da, PKK'nın kuruluşunda yer alan fakat sonradan hayatlarını kaybeden Haki Karer ve Kemal Pir'in de solcu Türk üniversite öğrencileri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, aslında PKK'nın oluşumunda sol ideolojinin etnik milliyetçilikten çok daha fazla rol oynadığına dair önemli bir ipucu sunmaktadır. PKK'nın oluşumuna içkin devrimci sol söylemin ve bakış açısının, PKK içinde, özellikle lider kadronun bir bölümünde bugün de ağırlığını koruduğunu tespit etmek gerekmektedir. Bu devrimci sol bakış açısını belki de en iyi, Duran Kalkan'ın 12 Haziran 2011 seçimlerine ilişkin olarak ve Öcalan'ın seçimleri önemseyen açıklamalarına mesafe alarak yaptığı şu değerlendirme yansıtmaktadır: "Kürt halkının kaderini seçim değil, yürüttüğü mücadele, ayaklanma isyanı, serhıldanı, devrimi belirleyecek."⁴⁵ Duran Kalkan, Fırat Haber Ajansı'nın (ANF) Behdinan (Irak'ın Hakkari'ye bitişik bölgesi) çıkışlı haberine göre, "Newroz Konuşması"nda ayrıca şunları söylemiştir:

Tabii ki seçimleri önemsiyoruz, hafife almıyoruz. Seçimleri yine bu haliyle de yurtsever demokrat adaylar seçilsinler diye siyasi örgütler çaba harcıyorlar. Ama bir olayın ne anlama geldiğinin, hangi sonuçlar vermeye açık olduğunun da doğru bilinmesi lazım. Bu bakımdan mevcut haliyle seçim sonunda her şey belirlenecek deniliyor fakat

44 Haşim Söylemez, "PKK'nın Derin Troykası", *Aksiyon*, 678, 3-9 Aralık 2007.

45 ANF, "Duran Kalkan ile Söyleşi".

çözüm üretecek bir yanı yoktur. Çünkü yeni bir siyaset ortaya çıkmayacak. Bazı yenilikler yapıyoruz dense bile, bu mevcut AKP politikalarını meşrulaştırmaktan, AKP'nin zihniyetinin ve politikalarının bir anayasal yapı kazanmaya çalışılmasından başka bir şey olmayacak. O da Türkiye'nin demokratikleşmesi, Kürt Sorunu'nun çözülmesi anlamına gelmeyecek. Yeni bir despotizmi, faşizmi Türkiye'ye oturtacak, Türkiye toplumunun üzerine geçirecek; yeni, daha inceltilmiş gizli, sinsî bir inkâr ve imha sistemini de Kürt toplumunun başına geçirecek.⁴⁶

Daha da çarpıcı olan, bu yaklaşım tarzının, PKK hattındaki BDP'nin oluşturduğu blokun 36 milletvekilliği kazanarak çok önemli bir başarıya imza attığı 12 Haziran seçim sonuçlarından sonra da kendisini göstermesidir. KCK Yürütme Kurulu Başkanlığı adına 17 Haziran 2011'de yayımlanan açıklamada, Öcalan'ın silahlı eylemlerin durdurulması anlamındaki "eylemsizliğin devamı" talebi Kandil'den duyurulmamış, bunun yerine Kandil, Öcalan'ın çağrısını "değerlendirmeye alacağını" şöyle bildirmiştir:

Kamuoyunun bildiği gibi Önderliğimizle devlet adına bir heyet görüşmeler yürütmektedir. En son 14 Haziran günü Önderliğimizle heyet arasında bir görüşme yapılmıştır. Önderliğimiz, 15 Haziran günü avukatlarıyla yaptığı görüşmede, ortaya çıkan seçim sonuçlarını değerlendirerek devlete, BDP'ye ve hareketimize çağrılar yapmıştır. Önderliğimiz, seçimlerden AKP'nin elde ettiği yüzde 50 oranının, BDP'nin desteklediği Emek, Özgürlük ve Demokrasi Bloku'nun sağladığı yüksek başarının ve CHP'nin de çözüme katkı mahiyetindeki seçim mesajlarının dikkate alınarak, sürecin demokratik anayasa süreci olarak ilerlemesi, anayasal çözüme işlerlik kazandırılması temelinde ele alınmasını öngörmüştür.

Kürt halk Önderi, Kürt sorununun çözümünde bir boyutu devrimci halk savaşı diğer boyutu da demokratik anayasal çözüm olan iki boyutlu olan bu sürecin anayasal çözümün gelişmesine fırsat sunulması bakımından KCK'nin devrimci halk savaşını devreye koymaması için çağrı yapmıştır.

Ancak, bilindiği gibi hareketimiz ve Kürt siyaseti üzerinde Türk devletinin güvenlik güçleri tarafından geliştirilen saldırılar devam etmektedir. Ciddi askeri ve siyasi operasyonların, Kürt siyasetçilerine ve halka dönük tutuklama ve gözaltıların, baskıların yoğun olduğu bir saldırı ortamı yaşanmaktadır. Hareketimizin yönetimi, süregelen belirsizlik ortamını ve bütün bu yaşananları gözeterek Önderliğimizin 15 Haziran günü hareketimize yaptığı çağrıyla tüm yönleriyle değerlendirip önümüzdeki hafta içinde somut tutumu halkımıza ve kamuoyuna açıklamayı uygun görmüştür.⁴⁷

PKK'NİN KEMALİZM'E BAKIŞI

PKK'nin kurucu kadrolarına ve raporun yazıldığı dönemde Kandil'deki yönetimine güçlü izdüşümünü bırakan "sol" tavrın yanı sıra, ideolojik olmaktan çok pragmatik sayılabilecek kendine özgü bir Kemalizm anlayışının da, başta Abdullah Öcalan olmak üzere PKK'nin bugünkü yönetici kadrosunun bakış açısında önemli bir yeri olduğunu belirtmek gerekmektedir. PKK liderleri, Mustafa Kemal Atatürk ve Kemalizm'e genellikle olumlu göndermeler yapmaktadırlar. Özellikle Abdullah Öcalan'ın açıklamalarında Atatürk'ten olumlu söz edilmektedir. Öcalan, PKK'nin 2005'teki "Yeniden İnşa Kongresi"ne gönderdiği ve "demokratik konfederalizm" tezini işlediği Politik Rapor'da –elbette bu rapor, PKK'nin ideolojisi ve siyasi programı haline gelmiştir– "Türk yönetiminin Kürtleri

eski tarzda yönetemeyeceklerini iyi anlaması gerekir. İkinci bir Irak istemiyorlarsa, demokratik çözüm ve barış üzerinde ciddiyetle durmaları gerekir. Bu çözümün Mustafa Kemal Atatürk'ün özgürlük yaklaşımının gerçekçi bir uygulamasına ters düşmediğini iyi bilmek gerekir. Atatürk'ün özgür Kürt yurttaşlığına ve kendi ortaklaşa veya ayrı demokratik organlarına düşman olduğunu, Kemalizm'in Kürt düşmanlığı demek olduğunu iddia etmek, milliyetçi tuzaklara düşmek anlamına gelir⁴⁸ demıştır. Aynı raporda, Öcalan şu görüşe de yer vermiştir:

Mustafa Kemal'in görüşleri açık. Gazeteler de Yalçın Küçük Apo'yu Kemalist yaptı diye yazmış. [...] Ben kendim doğruları göreceğim. Mustafa Kemal Kürtlere de şunu söylemiştir: Kürtlerin sırtından kimse emperyalizmin oyununu oynayamaz... Türklerin, Kürtlerin sırtından yarın Güneydoğu da, Kıbrıs da, Pontus da, Karadeniz de gider... Hepsi sessiz. Neden sessiz? Bu dar, kısır Enver Paşa çizgisidir. Alttan alta Kızıl Elmacılar Türkiye Cumhuriyeti'ni batıracak. Bunlar, Ağar, Baykal, Bahçeli ve benzerlerinin çizgisidir. Bu Enver Paşa, İttihat ve Terakki çizgisi dağılmaya götürecektir. Aynı zihniyet, aynı şovenizm. [...]

Bunun Türkçülükle [...] alakası yok. Türk halkı bizim gibi bir halktır. Türk halkı kardeş, iyi bir halktır. [...] Bir kısım komprador, kozmopolit üst tabaka halkları istediği gibi kullanmak istiyor. Mustafa Kemal birinci perdeyi yırttı attı. Doğru bir ulus anlayışını ortaya koymak istiyordu. Ancak konjonktür daha fazla yapmasına izin vermiyordu. Mesele Mustafa Kemal hayranlığı değil, tarihi doğru yorumlamaktır.⁴⁹

Mustafa Kemal'i ve Kemalizm'i, Kürtlere yönelik Türkiye'deki milliyetçi uygulamalardan

sakınan yaklaşımı, Kandil'deki uzun görüşmelerde Murat Karayılan da ifade etmiştir. Karayılan, "neo-İttihatçılık" olarak nitelediği bazı uygulamalardan söz ederken, "yani Kemalizm mi?" şeklindeki müdahalemize, "Kemalizm ile ilişkisi yok. Aynı şey değiller. Önder Apo'nun bu konuda çok önemli değerlendirmeleri vardır. Mustafa Kemal, İttihatçı bir çevre tarafından kuşatılmıştı. Cumhuriyet'in ilk yıllardaki günahlarından onlar sorumludur. Mustafa Kemal'in sorumluluğu yoktur. Bugün Türkiye'dekiler o İttihatçıların devamıdır⁵⁰ karşılığını vermiştir.

Bu yaklaşımı teyit eden şekilde, Öcalan'ın görüşlerini *Öcalan'ın İmralı Günleri* adlı kitapta da bulmak mümkündür:

Atatürk, Kürt Sorunu konusunda özerklik anlayışına sahipti. Bunu dile de getirmişti ama Kürtlerle uzlaşması engellendi. Her defasında karşısına yeni bir şey çıkartıldı; İzmir suikastı, Menemen Olayı, Şeyh Sait ayaklanması gibi. Şeyh Sait İsyanı'nda Fethi Okyar başbakandı, "Benim en yakın arkadaşlarım Kürttür. Kürtlerin üzerine gidemem" dedi. Bunun üzerine Okyar'ı düşürerek Kürtlerin üzerine gittiler. Mustafa Kemal, Kürtlerin ve Türklerin uzlaşması, bir arada yaşaması için çalıştı. 1922'lerin başlarında Kürtçe eğitimle ilgili bir yasa da çıkardı. Ancak buna izin verilmedi. İttihatçı kadrolar etrafını daraltmışlardı. Bu kadrolar komünizmi, İslamı ve Türkçülüğü tasfiye ettiler.⁵¹

PKK yöneticileri, İstanbul hükümeti ile aralarında Mustafa Kemal'in de yer aldığı "Heyet-i Temsiliye" arasında 22 Ekim 1919'da imzalanmış olan Amasya Protokolü ile, Mustafa Kemal'in 16-17 Ocak 1922 gecesi İzmit'te gazeteci Ahmet Emin Yalman'a verdiği demeçte "Kürtlere özerklik" verileceğini

48 Şafak Mahsum (der.), *PKK-Yeniden İnşa Kongre Belgeleri*. (İstanbul: Çetin Yayınları, 2005), 75.

49 A.g.e., 75-76.

50 A.g.e., 75-76.

51 Kapmaz, *Öcalan'ın İmralı Günleri*, 457.

söylediğine gönderme yapmaktadırlar. Bu iddialar, Atatürk'ün PKK yönetimi tarafından diğer Türk yöneticilerden ayırt edilerek sakınılmasının ve hatta övülmesinin nedenlerinin başında gelmektedir. Dolayısıyla Kemalizm de, Kürt Sorunu'nun bugüne dek çözülemezliğinin gerekçelerinden biri olarak asla gösterilmemektedir. Nitekim, PKK'nin "ideolog" yöneticilerinden Mustafa Karasu, TBMM'nin kuruluş yıldönümünde yaptığı açıklamada, "Kemalizm'in güncellenmesi" gereğinden söz etmiştir. ANF'nin Behdınan çıkışlı haberinde yer alan açıklamasında Mustafa Karasu şöyle demektedir:

Kemalizm'in güncellenmesi derken 1920-1924 arasındaki 1. Meclis'ten ve bu Meclis'i oluşturan yaklaşımdan söz edilmektedir. Çünkü 1. Meclis Kürtleri, Lazları, Çerkesleri ve birçok kesimi kapsadığı gibi, bu yıllarda Mustafa Kemal çeşitli konuşmalarında Kürtler için muhtariyetten söz etmiştir. Bu aslında günümüz ölçülerinde güncelleştiginde, siyasal olarak Demokratik Özerkliğe tekabül etmektedir. Bu açıdan o dönemin güncelleşmesi önemlidir. Öte yandan 1920'de Türkiye'nin kuruluşunda rol alan Mustafa Kemal'de ve kuruluş felsefesinde Kürt inkârcılığı yoktur. [...] Mustafa Kemal bir Kurtuluş Savaşı önderidir. [...] Bu yönüyle o dönemdeki zihniyetin, pratiğin güncelleşmesi aynı zamanda Kürt Sorunu'nun çözümü anlamına gelmektedir. Özellikle kendisine Kemalist diyen subaylar var; aydın, yazar ve bürokratlar var. Kemalizm'in güncelleşmesi derken esasta da bu çevrelere seslenilmekte ve o dönemdeki yaklaşım ve pratiğe göre davranmaları istenmektedir.⁵²

Daha önce de ifade edildiği gibi, PKK yönetici kadrosunun Kemalizm'e ve Mustafa Kemal'e yaptığı olumlu vurgu bugün için ideolojik olmaktan çok pragmatiktir. Kemalizm'le özdeşleştirilen ilk Meclis dönemi, sorunun

PKK yönetici kadrosunun Kemalizm'e ve Mustafa Kemal'e yaptığı olumlu vurgu bugün için ideolojik olmaktan çok pragmatiktir.

bugünkü çözümü için tarihsel bir referans olarak ortaya konmaktadır.

Görüldüğü üzere, Abdullah Öcalan ile PKK'nin "şahin kanadı" içinde sıralanan isimler arasında ideolojik arka plan ve temel siyasi yaklaşımlar bakımından fark bulunmamaktadır. Bu durumda, üzerinde spekülasyon yapılan farklılığı, pratik eylem çizgisinde atılacak adımların niteliğinde ve zamanlamasında aramak isabetli olacaktır. Dolayısıyla, "dağdan iniş" ve "PKK'nin silah bırakması" doğrultusundaki çözüm girişimlerinde Abdullah Öcalan ile "PKK'nin şahinleri" arasında farklılıkları öne almanın hiç isabetli olmadığı da anlaşılmalıdır. Böyle bir ayrımın yapılması ve buna göre hareket edilmesi, Abdullah Öcalan başta olmak üzere, PKK yönetiminde örgütün "tasfiyesi" girişimleriyle eşanlamlı algılanmakta ve örgütün bir ve bütün olduğunu kanıtlamak ve bunu sağlama almak için, tam tersi yönde, silahlı çatışmaların tırmandırılmasına yol açmaktadır.

"TEK ADAM" VE ÖRGÜTTEKİ GÜCÜ

Abdullah Öcalan ile "PKK'nin şahinleri" arasında çizgi farklılıkları bulunduğu varsayımı, sonuç itibarıyla, Öcalan'ın belirleyici rolünü ortadan kaldırmıyor. Her şeye rağmen, Öcalan'ın silahlı mücadelenin sona erdirilmesine kesin karar vermesi durumunda, gücünün örgütünün "şahin" kanadını ve sözü edilen eğilimin siyasi tercihlerini açacağı konusunda, kendisiyle görüşülen Kürt şahsiyetlerin hemen tümü hemfikirdir. Abdullah Öcalan'la yürütülen temaslardan, "Abdullah Öcalan'ın her şey olmadığını, örgütün de [Kandil] zaman zaman Abdullah Öcalan'a tutum değiştirecek ölçüde etkili olduğunu" bilecek kadar haberdar olan

52 ANF, "Mustafa Karasu ile Söyleşi", 22 Nisan 2011.

Abdullah Öcalan'dan bağımsız hareket edebilen bir örgüt (PKK ve "dağ") dinamiği vardır, ama Abdullah Öcalan'a rağmen hareket edebilecek bir örgüt dinamiği yoktur.

üst düzey bir devlet yetkilisi, kendisiyle görüşmemiz sırasında "Abdullah Öcalan [Kürtler için] kitlesel açıdan simge; örgüt [PKK] için ve örgüt içinde yapıştırıcı" değerlendirmesini yapmıştır.

Abdullah Öcalan-Örgüt (PKK-Kandil) ilişkisine dair şu hüküm doğru olacaktır: Abdullah Öcalan'dan bağımsız hareket edebilen bir örgüt (PKK ve "dağ") dinamiği vardır, ama Abdullah Öcalan'a rağmen hareket edebilecek bir örgüt dinamiği yoktur. PKK'yi odağına alan belirleyici her adımın Abdullah Öcalan'da kilitleneceği, Abdullah Öcalan'ı *by-pass* edebilecek hiçbir PKK organı ve yetkilisinin bulunmadığı, –tuhaf olabilir ama– hiç kimse-nin karşı çıkmadığı bir gerçektir.

PKK'nin temellerinin atılışı, kuruluşu, gelişimi, stratejik hedeflerinin belirlenmesi, her aşamada aldığı taktik pozisyonlar, Abdullah Öcalan'a aittir. Öcalan, uzun yıllar içinde ustalıkla bir tür "kişi kültü" oluşturmayı başarmıştır. PKK, "kişi putlaştırma"nın uygulandığı başarılı örneklerden biridir. Abdullah Öcalan'ı ve PKK'yi yakından izleyen üst düzey bir devlet yetkilisinin bize yaptığı tanım şu şekildedir: "PKK'de, inanılmaz biçimde, herkes, düşünme, yeni teorik çerçeve geliştirme yetkisini Abdullah Öcalan'a devretmiş adeta." PKK'nin en üst düzeyinde görev aldıktan sonra 2004'te Abdullah Öcalan'la ayrı düşüp örgütten ayrılmış olan eski lider kadrolar, Erbil'de yaptığımız görüşmede sorduğumuz "Örgütte Abdullah Öcalan'ın ardından iki numara kim?" sorumuza, "Hiç kimse. Üç numara da yok. Dört numara da yok. Beş numara da. Yüze kadar sayın, kimse yok" cevabını vererek Abdullah Öcalan'ın "PKK'nin tek adamı" olma konumunu vurgula-

mışlardır. Bu kadrolar, "kişi putlaştırması"nın 1990'da başladığını, bunda, kurucu kadrolardan Cemil Bayık ve Ali Haydar Kaytan gibi isimlerin "O olmasa, biz olmazdık" gibi bir söylem geliştirerek önemli rol oynadıklarını belirtmişlerdir. Ali Haydar Kaytan, 3 Nisan 2010'da ANF tarafından yayımlanan Abdullah Öcalan üzerine söyleşisinde şöyle demiştir:

Düşünce gücü üzerinde yoğunlaşırken aklıma peygamberler gelir. Önderliğimizde de [Abdullah Öcalan] öyle [...]. Biz ondan duyduk. Biz onun bakış açısına katıldık. Hepimiz onun düşüncelerine gittik. Biz, deyim yerindeyse, onun görüşlerine gittik. "Senin değerlendirmelerine inanıyoruz" dedik. Bunları söylerken "biz seni önderlik olarak kabul ediyoruz" demedik. Ama o doğal olarak istisnasız ve kendiliğinden bütün toplantıları ve tartışmaları yöneten, gündem oluşturan, yoğunlaştırandır. Toparlayandır. Başkalarından da görüş alandır. Tabii ki bazı katkılar sunanlar var. Ama sonuçta "ona katılıyoruz". [...] Yani sonuçta doğal önderimizdi. Müthiş bir şey bu. [...] Kavrama yeteneğimizin ve özgürlüğümüzün sınırlarını belirliyor. Hakikatı toplumda arıyoruz. Toplumsallığın içinde arıyoruz. Hakikatın zemini orası. Felsefe çok net. Ne ararsanız ondadır. Tasavvuf ve Alevi inancına da yakın. Önder Apo benim için Doğu'nun düşüncesinin zirveleşmiş kişiliğidir. Sentezdir. Hakikatı temsil eden Doğu'nun büyük bilgilerinin düşüncelerini esas alıyor. Düşünce ve anlama gücü önemlidir. O arkadaşları olarak Hallacı Mansur'u, Babek'i, Pir Sultan'ı, Mahir Çayan'ı, Sühreverdi'yi izlediğini söyler. Bu toprakların düşünce gücünün zirveleşmiş halidir.⁵³

Abdullah Öcalan da İmralı'ya getirildikten sonra 21 Şubat 1999'da Jandarma İstihbarat Dairesi tarafından alınan ifadesinde Ali Haydar Kaytan'dan "İdeolojik yanı ve yorum kabiliyeti

53 ANF, "Ali Haydar Kaytan ile Söyleşi", 3 Nisan 2010.

çok güçlüdür” diye söz etmiştir.⁵⁴ PKK’nin yönetici çekirdeğinin Abdullah Öcalan ismini yücelterek simgeleştirmesinin, halka halka alt kadrolara yayılıp zaman içinde iyice pekiştiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte ideolojik eğitimin rolü öne çıkmaktadır. Zira aynı kadrolar, PKK’nin yapısının, büyüme döneminde, Arap çevresindeki Baas gibi olmadığını, aksine “mükemmel bir sistem” oluşturduğunu “PKK’nin yüzde 90-95’i eğitimidir” diyerek vurgulamışlardır. Öcalan’ın yerleştirdiği ve PKK kadrolarının zamanının çoğunu alan ideolojik eğitim, 1996 yılından sonra Abdullah Öcalan tarafından kaleme alınan metinlere dayalı olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

PKK’nin ilk döneminden itibaren yirmi yıl örgüt saflarında yer almış ve en üst düzeyde yönetim yetkileri üstlenmiş olanların bize anlattıkları, süreç içinde Öcalan kültürünün nasıl oluştuğuna dair güçlü ipuçları vermektedir. Öcalan’ı, diğer kurucu ve yönetici kadrolardan ayırıp, hepsinin üzerinde yükselten önemli bir araç, “özeleştirici” mekanizmasının Öcalan dışında ve onun kararıyla hemen her yönetici ya da yönetici adayına uygulanmış olmasıdır. PKK üst yönetiminde yer alanlar arasında –kurucular dahil– özeleştirici vermemiş ve yaptığı yanlışlardan ötürü, örgütün silahlı güçlerinin bir dönem üslenmiş olduğu Lübnan’ın Bekaa Vadisi’ndeki ve daha ziyade Kuzey Irak’ta denetimi altında tuttuğu bölgelerdeki hapishanelerinde bir süre hapis cezası çekmemiş olan hemen hiç kimse bulunmamaktadır. Bu mekanizmanın Öcalan’ı tek ve dokunulmaz kılarak “tek adam” konumuna imkân sağladığını tahmin etmek zor değildir. Muhafazakâr bir Kürt siyasi şahsiyeti, görüşmemizde, Abdullah Öcalan’ın “halk içinde çok önemli bir gücü” olduğundan söz ederek, bunun “üç kaynağı” olduğunu savunmuştur:

1. Kürtler ve özellikle genç kuşaklar arasında “fedai ruhu” yarattı;
2. Kendisinden başka herkesi, “özeleştirici” ve “cezalandırma” ile sıfırladı. Rakibi yok. Olamaz da;
3. Çatışmalarda verilen PKK kayıplarının üzerinden, onların ailelerinde büyük bir dayanışma duygusu oluşturdu.

Osman Öcalan’a göre “Türk devleti, Abdullah Öcalan’ı çözemedi. ‘Terörist başı’, ‘bölücü başı’, ‘bebek katili’ gibi etiketlemelere öyle vakit harcadı ki, onun kim, nasıl biri olduğuna, gücünün nereden geldiğine hiç kafa yorulmadı”.

Abdullah Öcalan’ın kardeşi ve PKK eski yöneticilerinden Osman Öcalan da, Abdullah Öcalan’ın gücünün neden ve nereden kaynaklandığı sorusuna doğru cevap aranmamış olduğunu, kendisiyle Irak Kürdistan Bölgesi’nde Köysancak’ta yaptığımız görüşmede şöyle vurgulamıştır: “Türk devleti, Abdullah Öcalan’ı çözemedi. ‘Teröristbaşı’, ‘bölücübaşı’, ‘bebek katili’ gibi etiketlemelere öyle vakit harcadı ki, onun kim, nasıl biri olduğuna, gücünün nereden geldiğine hiç kafa yormadı. Abdullah Öcalan’ı çözemediği için de, Kürt Sorunu’nun çözümü zorlaştı.” Abdullah Öcalan’ın hismini üzerine çekerek ve ağabeyiyle bağlarını kopartarak örgütten ayrılmış olan Osman Öcalan, üç milyon kişinin Abdullah Öcalan için “siyasi irademizdir” diye imza vermiş olduğuna⁵⁵ vurgu yaparak Kürt aileleri-

54 Arslan Tekin, *İmralı’daki Konuk*. (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2009), 80.

55 Ortadoğu’da ve Avrupa’da Kürtlerin yaşadığı geniş coğrafyada 18 Ağustos 2005 tarihinde başlatılan ve “Öcalan siyasi irademizdir” sloganıyla yürütülen imza kampanyası, 20 Ekim 2006 tarihinde 3 milyon 243 bin imzanın toplanmasının ardından sona erdirildi. Bu imzaların 2 milyon 40 bini Türkiye’nin içinde toplanmıştı. Bu imza kampanyasından sonra, PKK çevreleri Abdullah Öcalan’dan “Kürt halk önderi” sıfatıyla söz etmeye başladılar. Cengiz Kapmaz, *Öcalan Günlükleri*, 388-389.

nin genellikle kalabalık yapısı dikkate alınırsa söz konusu rakamın yaklaşık 10 milyon Türkiye Cumhuriyeti vatandaşını kapsadığını öne sürmüştür. Osman Öcalan, bu rakamın Türkiye'nin de içinde bulunduğu bölgedeki birçok Ortadoğu ülkesinin nüfusundan fazla olduğunu hatırlatarak, Abdullah Öcalan'ın büyük kitle gücü olan bir siyasi şahsiyet olarak algılanması gerektiğini vurgulamıştır.

Abdullah Öcalan'ın izleyicileri üzerinde sahip olduğu ve pek az siyasi lidere nasip olabilecek gücünün kaynaklarının doğru teşhisi, Kürt Sorunu'na çözümün ve bu çözümün ayrılmaz bir parçası haline dönüşmüş olan "dağdan iniş" in ve PKK'nin silahlarını nihai olarak bırakmasının da önünü açacaktır.

IRAK, İRAN VE SURİYE'DEKİ PKK VE ÖCALAN GÜCÜ

Abdullah Öcalan'ın Kürtler nezdinde, PKK üzerinden edildiği ve PKK'yi de aşan nüfuzu, Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları İran ve Suriye'de de hissedilmektedir. Irak Kürtleri arasında da, İran ve Suriye Kürtlerine oranla çok daha zayıf olmakla birlikte, nüfuzu vardır. PKK'nin bir özelliği de, Ortadoğu coğrafyasında Kürtlerin yaşadığı bütün ülkelerde değişik isimler altında varlığını sürdüren tek Kürt örgütü olmasıdır. PKK'den başka Türkiye, İran, Suriye ve Irak'ta örgütlenmiş başka bir Kürt örgütü, bir diğer deyimle pan-Kürt örgütü bulunmamaktadır. PKK yanlısı veya PKK'nin Kürtlerin yaşadığı değişik ülkelerdeki kolu olarak Irak, Suriye ve İran'da kurulmuş olan partilerin ve taraftarlarının tümü, kendi liderleri olarak Abdullah Öcalan'ı tanımaktadır.

Irak Kürdistan Bölgesi'nde, PKK'nin Irak Kürdistan kolu olarak Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi (Partiya Çareserîya Demokratîk a Kurdistanê – PÇDK) adlı örgüt faaliyet göstermektedir. 2002'de kurulan PÇDK, Irak Kürdistan Demokrat Partisi, Irak Kürdistan

Yurtseverler Birliği, Goran, Kürdistan İslam Birliği gibi örgütlere oranla zayıf olsa da, Kandil bölgesindeki belediyeleri bu parti yönetmektedir. Suriye'de irili ufaklı çok sayıda Kürt siyasi partisi bulunmaktadır. PKK'nin Suriye kolu sayılan ve 2004'te kurulan Demokrat Birlik Partisi (Partiya Yekîtî a Demokratîk – PYD) adlı örgüt, Suriye Kürt örgütleri arasında en etkililerinden biri sayılmaktadır. İran'da ise İran Kürt siyasi hareketinin uzun yıllar temsilcisi sayılan İran Kürdistan Demokrat Partisi, 1980'lerdeki gücünü hayli kaybetmiş görünmektedir. Parti, Irak Kürt güçlerinin ısrarları üzerine, İran'a yönelik silahlı mücadelesini 1990'ların ilk yarısından itibaren durdurmuş ve Irak Kürdistanı'ndaki askeri üslerini kapatmış durumdadır. İran Kürdistan Demokrat Partisi'nin siyasi önderliği, Irak Kürdistanı'nda, Erbil ile Süleymaniye arasındaki Köysancak kentinde yerleşiktir. İran Kürt siyasi hareketinin bugün sahadaki silahlı temsilcisi, PKK tarafından 2004'te "İran kolu" olarak kurulan Kürdistan Özgür Yaşam Partisi'dir (Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê – PJAK). PJAK'ın, bir dönem PKK'nin İran ilişkileri sorumlusu olan Osman Öcalan tarafından kurulduğu, Irak Kürdistanı'nda görüştüğümüz çeşitli Türkiyeli Kürt kaynaklar tarafından da belirtilmiştir. Osman Öcalan da, Köysancak'ta kendisiyle yaptığımız görüşmede, bu bilgiyi teyit eden açıklamalarda bulunmuştur. PJAK'ın siyasi-askeri merkezi de, PKK gibi Kandil Dağı'ndadır. Zaten, güney-kuzey aksında büyük bir dağ kütlesi olan Kandil'in doğu yönündeki geniş yamaçları İran, batı yönündeki geniş yamaçları ise Irak toprağıdır. Kandil, bu özelliğiyle hem Irak hem de İran Kürdistanı'nda büyük bir hinterlanda sahiptir. Bu nedenle de, çeşitli dönemlerde gerek Irak Kürtlerinin Bağdat rejimlerine, gerekse İran Kürtlerinin Tahrân'a karşı yürüttükleri silahlı ayaklanmalarda askeri karargâh işlevi görmüştür. Bugün Kandil, PKK ve PJAK'ın silahlı güçlerinin önemli bir bölümünü bir arada barındırmaktadır.

KÜRTLERDE “KUTSAL ÜÇLEME”: APO, PKK, DAĞ

İran örneğindeki geleneksel ve bir dönemin çok güçlü Kürt partilerinin gücünün, tedricen PJAK ile yer değiştirmeye başlamasının gerekçesini, Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi’nin Genel Sekreteri Mesut Tek, Erbil’deki bir görüşme-mizde şöyle izah etmiştir: “Kürt siyasi geleneğinde kim dağda ise, halk onun altında toplanır. Dağı tutan, dağa çıkan, siyasi hareketi de denetler.” Onyıllarca “Kürtlerin dağdan başka dostu yok” meselini bir kültür kodu haline getirmiş olan Kürtlerdeki dağ mistifikasyonu, “dağdan iniş”i görüldüğünden daha çetin bir hale getirmektedir. Söz konusu dağ mistifikasyonu, Abdullah Öcalan’ın çözüm konusunda tatmin olmadığı ya da edilemediği sürece neden “dağ kozu”nu sıkı sıkıya tutmaya devam ettiğini ve edeceğini de anlatmaktadır. Paradoksal biçimde, kendisi hiç “dağ”a ayak basmamış olan Abdullah Öcalan ile “dağ” arasında simbiyotik bir ilişki söz konusudur. Böylece, geniş Kürt kitleleri nezdinde bir tür Abdullah Öcalan-isyan-dağ “üçlemesi” [trinity] söz konusu olmaktadır. Bu üçlemenin özellikle dağ boyutunu, Murat Karayılan da şu sözlerle ifade etmektedir: “İstedikleri kadar çağdaş teknolojik araç ve silahları kullansınlar, Kürdistan halkına dayanan ve sırtını Kürdistan’ın muazzam coğrafyasına dayayan gerilla yenilmezdir. Gerillanın stratejik müttefiki Kürdistan coğrafyası ve dağlarıdır!”⁵⁶

Öcalan-PKK-dağ mistifikasyonunun derinliğini teyit eden ve doğrudan muhatabının bu raporun yazarı olduğu bir diyalog, Hakkari’de yaşanmıştır. Hakkari, Türkiye’nin İran ve Irak’la ortak sınırı olan tek ilidir. İl aynı zamanda PKK nüfuzunun en güçlü şekilde

hissedildiği yerdir; nitekim Abdullah Öcalan, 14 Ocak 2011’de yayımlanan görüşme notlarında, Hakkari’yi “en örgütlü olduğumuz yer” diye tanımlamıştır. Hakkari’de, 13 Ocak 2011 gecesi Belediye Başkanı ve bir grup Hakkari’li aydının yer aldığı özel bir sohbette söz alan İstanbullu konuklardan birinin yaptığı “Karnınızdan konuşmayın. İstanbul’dan sizi içtenlikle dinlemeye gelmiş olan dost insanlar var. Zihninizin gerisinde yatanları bizimle paylaşabilirsiniz” uyarısı üzerine, sohbet bitiminde yazarın yanına yaklaşan Hakkari’li genç bir akademisyen, söze “Yine karnımızdan konuştuk biliyorum” diye girmiş ve şöyle devam etmiştir:

Bunu hep yapacağız. Yanımıza şu an bir üçüncü kişi gelse, Türk ya da Kürt fark etmez, ben hemen karnımdan konuşmaya başlayacağım. Nedeni basit. Asıl söylemek istediğimizi söyleyemediğimiz için sözü dolandırıyoruz. Bana inanın, şayet Türkiye devleti Kürtlere yarın demokratik özerklik ilan etse, Kürtçe eğitimin ilkökul düzeyinden itibaren başlatılacağını açıklasa, hatta Türkiye bayrağının yanına kendi bayrağını asın dese, buradaki halkı bunlar tatmin etmeyecektir. Çünkü, halk, öncelikle iki sorunun cevabını arıyor: Örgüte [dağdakilere] ne olacak? Başkan’a [Abdullah Öcalan] ne olacak? Türkiye’nin öte yanında nasıl görüldüğü bir yana, buradaki halk PKK’yi kendileri için, kendi uğurlarına can vermiş olan insanlar olarak görüyorlar. Vefa borcu duyuyorlar. Kürt halkında bu vefa duygusu var. Dağdakileri terk etmeyecekler. Dağdan inışı görmedikçe, hapisanede “liderleri” olarak gördükleri insanın durumu öyle kaldıkça, hiçbir çözüm bu halkı tatmin etmeyecek. Durum bu ve bunu açıkça söyleyemediğimiz için, biz, kamuya açık her durumda karnımızdan konuşacağız.

“Dağdan iniş” ve Öcalan’ın konumu konusunda devletin yürüttüğü üstü kapalı çalışmalarda görev almış olan bir yetkili, görüşmemiz

56 Murat Karayılan, *Bir Savaşın Anatomisi - Kürdistan’da Askeri Eylem*. (Köln: Mezopotamya Yayınları, 2011), 500.

sırasında kendisine bu anekdotu aktardığımızda, “İşte mesele budur. Meselenin bu olduğunu biz de biliyoruz ve bunu bilerek yola çıkmıştık” karşılığını vermiştir. “Dağdan iniş” ve PKK’nin silah bırakmasında en kestirme yolun Öcalan üzerinden geçtiği, Öcalan’ın örgütüne söz dinletme konusunda denenmiş

bir nüfuzu olduğu, devletin yönetim kademesi tarafından da bilinmektedir. Bu bağlamda, hükümetin Öcalan’la müzakere etmek konusunda siyasi irade göstermesinin, “dağdan iniş”in yolunu hazırlayacağı önermesi, aslında devlet yetkililerinin de bildiği bir gerçeğin tekrarlanmasından ibarettir.

Çözüm Aracı Olarak Müzakere

GÜVENLİK SİYASETİNDEN SİYASİ ÇÖZÜME

“Dağdan iniş”, bir başka deyişle PKK’nin silahlı mücadelesine son vermesi ve böylece Kürt Sorunu’nun şiddet boyutundan arındırılması konusunda Abdullah Öcalan’ın “merkezi rolü”, Türkiye devleti tarafından, zımnen de olsa kabul edilmiş ve Türkiye devleti çeşitli yollardan ve değişik araçlarla Öcalan’la “diyalog” a geçmiştir. Devletin, Abdullah Öcalan’ın rolünü görmezden gelmesi ve kendisiyle diyalog kurmaması gibi bir durum yirmi yıla yakın bir süredir söz konusu olmuştur. Bu noktada yıllardır Abdullah Öcalan’la kurulmakta olan ve değişik aktörler tarafından yürütülen “diyalog” un niteliği ve içeriği önem taşımaktadır. Devlet-Öcalan diyalogu olsa da, bu diyalog hiçbir zaman sorunun sona erdirilmesine yönelik bir “müzakere” niteliği kazanmamıştır.

Türkiye hükümetiyle yakın ilişkiler içinde bulunan ve Irak Kürt yönetiminin karar mekanizmasındaki en önemli şahsiyetlerden biri, “Siz mevcut birikiminiz ve görüşlerinizle, şayet Türkiye’de sorumlu bir konumda olsaydınız, silahlı mücadelenin durdurulması için ne yapardınız?” sorumuza, kategorik biçimde “Ben olsam Abdullah Öcalan’la müzarekeye otururum. Ama ona bir ‘partner’ olarak davranarak ve onu ‘PKK lideri’ kabul ederek” cevabını vermiştir. Aynı kişi, Türkiye’nin Abdullah Öcalan’la müzakereye “zayıf bir konumdan değil, güçlü bir konumdan oturacak olması”nın avantajına dikkat çekerek,

Güney Afrika örneğindeki Nelson Mandela’nın durumuyla karşılaştırma yapmıştır. Öcalan’ın durumunun Mandela’nın durumuyla benzerlik taşımadığını ifade ederek, “Bütün dünya Mandela’nın arkasındaydı. Bunu Mandela da biliyordu. Güçlü olduğunu biliyordu. Hatta, Güney Afrika’nın beyaz cumhurbaşkanı De Klerk de biliyordu. De Klerk, cumhurbaşkanı olmakla birlikte Mandela’nın kendisinden daha güçlü olduğunu biliyordu” demiş ve şu görüşü dile getirmiştir: “Abdullah Öcalan öyle değil. Bütün dünya arkasında değil. İnsan hakları örgütleri değil. Tüm Kürtler bile değil. Müzakereye güçlü konumdan değil, zayıf konumdan oturacak. Üstelik, Türkiye’nin elinde ve müzakerede avantajlı olan taraf Türkiye. Bununla birlikte, örgütü ve hatırı sayılır bir kitle nezdinde ‘lider’ o. Sorunu, bu özelliğini dikkate alarak, onunla müzakere ederek çözmek mümkündür.”

Türkiye ile Irak Kürt yönetimi arasındaki yakınlaşmada çok önemli rol oynamış olan ve Türkiye’yi Irak Kürtleri için “stratejik ortak” olarak gören bir başka Iraklı Kürt yetkili ise, “Bu işi çözmenin yolu, kestirmeden gitmek, yani PKK’yle müzakereye oturmaktır. Bu da Abdullah Öcalan’la müzakereden geçer” diye görüş belirtmiştir. Her iki yetkili de, Abdullah Öcalan’la zaten görüşülmekte olunduğunun kendilerine hatırlatılması üzerine, kendileriyle farklı zamanlarda yaptığımız görüşmelerde ortak bir kanaat ortaya koyarak, “MİT görüşüyor. Bu bir müzakere olamaz” demişlerdir. Görüşmecilerden biri, “MİT’in Abdullah Öcalan’la görüşüyor olması, konuya güvenlik

Iraklı bir Kürt yetkiliye göre: “MİT’in Abdullah Öcalan’la görüşüyor olması, konuya güvenlik açısından yaklaşmak demektir. Müzakere için Başbakan bir siyasi heyet kurar, o heyetin içinde MİT Müsteşarı da olabilir. O ayrı. Ancak, yapılması gereken, konuya siyasi açıdan yaklaşılacak ve bir siyasi heyet aracılığıyla yapılacak bir müzakeredir.”

açısından yaklaşmak demektir. Müzakere için Başbakan bir siyasi heyet kurar, o heyetin içinde MİT Müsteşarı da olabilir. O ayrı. Ancak, yapılması gereken, konuya siyasi açıdan yaklaşılacak ve bir siyasi heyet aracılığıyla yapılacak bir müzakeredir” derken, diğeri, “Müzakere MİT’le olmaz. Bir noktaya kadar. Siyasi etki ve saygınlık sahibi kişilerden bir heyet oluşturulması gerekir” diyerek, aynı doğrultuda kanaatini belirtmiştir. Her iki Iraklı Kürt yetkili de, ağırlaştırılmış ömür boyu hapis cezasıyla İmralı’da tutsak olan Abdullah Öcalan’a, kendi konumuyla ilgili bir gelecek perspektifi verilmediği takdirde, onunla yapılacak müzakerenin de yol alamayacağını dikkat çekmişlerdir. İki Iraklı Kürt yetkiliden biri, bu görüşünü “Adama [Abdullah Öcalan] kendisine ilişkin bir ufuk verilerek müzakere yürütülür” şeklinde ifade ederken, diğeri söz konusu görüşü şu şekilde vurgulamıştır:

Müzakere, 1) Kültürel haklar; 2) Dağdakiler için af; 3) Siyasi katılım (PKK’lilerin yasal, meşru siyasete entegre edilmeleri) konuları üzerinde yürütülür. Af, kademeli olur. Dağdaki lider kadrodan 10-15 kişi burada [Irak Kürdistanı, Kuzey Irak] mülteci olur ya da Avrupa’ya gider. Varılacak anlaşmayı halka ve örgütüne dönük olarak Abdullah Öcalan üzerinden uygulatmak gerekir. Türkiye’nin içindekiler de, dağdakilerin çok büyük kısmı da onu dinler. Varılacak anlaşmaya direnen küçük bir grup kalabilir ama onların önemi olmaz. Ama, bütün bunların uygulanabilmesi için adama [Abdullah Öcalan] bir gelecek perspektifi vereceksin ki, işbirliği yapsın;

örneğin “iki yıl sonra hapisten çıkacaksın” gibi. Bir süre sonra serbest kalacağını bilse, işbirliği yapar. Yoksa niye yapsın ki?

Iraklı Kürt yetkililer, bu görüşlerini muhatapları olan Türk yetkililere de aktardıklarını, ancak Türk tarafının “1) Asker; 2) Kamuoyu tepkisinden çekindiği” için, söz konusu yaklaşımı benimseyerek hayata geçiremediğini öne sürmüştür. Bu durumdan hareketle, söz konusu yaklaşıma mutlaka “askerin de kazanılması gerektiğine, askerlerin bu çözüm tarzına ikna edilmesinin önemine” gönderme yapmaktadırlar. Iraklı Kürt yetkililerden biri, “Türk kamuoyunun bir yıl kadar bir süre medya üzerinden bu tarz çözüme hazırlanması” gerektiğinin üzerinde durarak, Türk kamuoyunun algısının, sorunun çözümü önünde ciddi bir engel olarak dikildiğinin idrakinde olduğunu söylemiştir.

“DİYALOG”DAN “MÜZAKERE”YE GEÇİŞ AŞAMASI

Türkiye’de Kürt Sorunu’nun bugüne kadar çözülememesinin sebebi olarak “konuya stratejik olarak bakılmadığını, hep ‘taktik’ biçimde, orasından burasından yaklaşıldığını, oysa Türkiye’nin çözmesi gereken bir numaralı ve hatta ‘tek’ sorunun bu olduğunu” söyleyen bir yetkili, “Sadece anayasa değişiklikleri yetmez” diyerek, Abdullah Öcalan’ı ve örgütü *by-pass* ederek çözüm yolunda ilerlemenin” imkânsızlığına değinmiştir ve Öcalan ve örgütle “müzakere”nin sonuç verecek en geçerli yöntem olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.

Kendisiyle yürütülen “diyalog”un sonuca yönelik bir pazarlığı ima eden “müzakere” aşamasına gelip dayandığı, Abdullah Öcalan’ın da son dönemde sık sık dile getirdiği bir husustur. Abdullah Öcalan’ın, avukatları aracılığıyla dış dünyaya aktarılan, 13 Nisan 2011 tarihli görüşme notları arasında dikkatten asla kaçmaması gereken çok önemli bir “ayrıntı” vardır:

Sürecin nasıl gelişeceğini burada yaptığım görüşmeler belirleyecektir. Büyük ihtimalle 15 Haziran’a kadar görüşmelerim olacak. Bu yapacağım görüşmelerden sonra hükümetin demokratik çözüm yönünde adım atacağı yani çözüme gideceği konusunda veriler ortaya çıkarsa, müzakere süreci başlamış olacak ve bu şekilde bir çözüm yoluna girmiş olacağız. Bu seçimlerden sonra AKP’nin anayasal bir çözüme, bu yeni anayasa kapsamında çözüme gitme ihtimali var, umarım öyle olur.⁵⁷

Burada Öcalan’ın söz ettiği görüşmeler, Iraklı Kürt yetkililerinin esas olarak “MİT’le görüşme” diye belirttikleri devlet yetkilileriyle sürdürülen görüşmelerdir. Öcalan’ın “devlet”le “görüşmelerinin devam ettiği”ne ilişkin teyidi, 28 Nisan (2011) günü kendisiyle yapılan avukat görüşmesindeki avukatlarından biri olan Demokratik Toplum Kongresi (DTK) Eşbaşkanı Aysel Tuğluk’un açıklamasıyla öğrenilmiştir. Öcalan’ın, aralarında Tuğluk’un da bulunduğu avukatlarına, görüşmeyi sürdürdüğü devlet yetkilileri için “görüşenlerin iyi niyetle olduğunu, ancak müzakere sürecinin iyi niyetten öteye gidemediğini” söylediği, Tuğluk’un açıklamasıyla kamuoyunun dikkatine sunulmuştur. Abdullah Öcalan, iki hafta sonra, kendisiyle görüşen “devlet heyeti”yle ilgili kanaatlerini, görüşmelere ilişkin kaygılarıyla birlikte daha ayrıntılı olarak açıklamıştır:

Burada [İmralı] yaptığımız görüşmelere ilişkin birkaç şey söyleyeyim. Burada yaptığım görüşmeler nitelikli görüşmelerdir, anlamlı görüşmelerdir. Ciddi görüşmelerdir. Benimle görüşmeye gelen heyet, görüşmenin ciddiyetinin farkında, her geçen gün daha da farkına varıyor diyebilirim. Bu konuda ihtiyatlı davranmak istiyorum, önümü görmek istiyorum. Önceki deneyimler var. Tek taraflı adımlar atmak istemiyorum. Geçmiş

deneyimler beni böyle davranmak zorunda bırakıyor. Her türlü olasılığı değerlendirmek, göz önünde bulundurmamak zorunda olduğumu biliyorum. Geçmişte Özal’ın, Erbakan’ın, Ecevit’in başına gelenler beni böyle davranmaya itiyor. Ben gerçekçi bir adamım. Umutluyum ya da değilim diyemem. Özal ile her şey anlaşma noktasına kadar gelmişti. Çok umutluyduk. Gerillaya silahları bıraktırmaya hazırlanıyorduk. 1993’te “tamam çözüm geliyor, her şey tamam” diyorduk ama bir gün sonra Özal rap diye öldü! Yine bilinen o Erbakan süreci var, onunla da bir çözüm geliştirecektik. Bu konularda ciddiye. Onu da hemen devirdiler. O Suriyeli Haddam bunları tekrar gazetede söylemiş, doğru söylüyor. 2000’lerde ise Ecevit’in durumu yine öyle. O da çözüm geliştirmek istiyordu, onu da devirdiler, yere yığdılar, felç ettiler.

Ben heyete de Özal, Erbakan, Ecevit’in başına gelenleri hatırlattım. Dedim ki, “Siz şimdi burada benimle görüşüyorsunuz, yarın size de benzeri bir durum gerçekleştirebilirler. Özal, Erbakan, Ecevit’e yaptıklarını size de yapabilirler. İç, dış bir sürü odak bu sürecin gelişmesini engellemek istiyor, isteyebilir. Buna dördüncü kez arabayı devirmek denir. Ben bu riski göze alamam, 15 Haziran’a kadar bekleyeceğim” dedim.

Buradaki görüşmeler elbette önemlidir. Heyet ciddidir. Heyette devletin ciddi kurumlarının temsilcileri vardır. Devlete etki edebilecek güçte bir heyettir. Heyetin devlete, siyasi partilere, topluma etki edebilecek gücü vardır. Ama henüz devlete, siyasi partilere, topluma etki etmemiştir.⁵⁸

Öcalan, görüşmelerle ilgili görüşlerini benzer şekilde 20 Mayıs 2011’de açıklanan görüşme notlarında da dile getirmiştir. Öcalan, kendisiyle görüşen “devlet heyeti”nin iyi niyetini ve konulara hâkimiyetini de överek

57 ANF, “13 Nisan 2011 Tarihli İmralı Görüşme Notları”, 16 Nisan 2011.

58 KCK Info, e-postayla gönderilen bilgi notu, 16 Mayıs 2011.

şu görüşleri bir kez daha ve yeni bir vurguyla açıklamıştır:

Şimdi bu gelen ve benimle görüşen heyet iyi niyetli bir heyettir. Bu heyet Gladio ile bağlantılı değildir. Ben bunu kendilerine de söyledim... Ben bu heyetin Gladio'dan bağımsız olduğunu görüyorum. Bu konuda eminim. Heyet sorunu çözme konusunda iyi niyetli olup, bu konuda komplo içerisinde değildir. Heyet güçlüdür, ikna edebilir, irade sahibidir. Heyet ne tam hükümet memuru, ne de kandırmaca bir devlet ekibidir. Bu heyetle görüşmelerimiz ciddidir, bir kandırılma durumu söz konusu değildir. Ancak hükümeti, başbakanı ikna etmeye güçleri var mı? ABD'ye rağmen bir şeyler yapabilecekler mi, burası önemli. [...] ⁵⁹

Öcalan kendisiyle görüşen devlet heyetine “güven”ini daha önce görülmedik bir vurguyla ortaya koymaktadır. Daha önce kendisiyle yapılan görüşmelerin bir “oyalama taktiği” olmasından duyduğu kuşkuları sık sık belirtmiş olan Abdullah Öcalan, en son görüştüğü devlet heyeti için böyle bir durumun söz konusu olmadığını neredeyse kesin bir dille söylemektedir. Öcalan, heyeti, “devlet içinde Kürt Sorunu’nun çözümünü isteyen kanat” olarak gördüğünü ima ederek şöyle devam etmiştir:

Heyet veya devlet içinde savaşın gelişmesini istemeyen, barışı arzulayan kimseler Kürtlere karşı geliştirilen bu politikalara karşı gelebilir mi, bu politikaları durdurabilir mi, bilemiyorum. Tekrar ediyorum, buraya gelip benimle görüşen heyet iyi niyetlidir. Bu meselelere de hâkimdir. Ancak bu şeylere gücü yeter mi, onu da göreceğiz. ⁶⁰

ÖCALAN’IN ASKERİ YETKİLİLERLE TEMASLARI

Öcalan 1999’da Kenya’da arka planı henüz tam aydınlanmamış ama uluslararası siyasi ilişkiler çerçevesinde algılanması gereken gelişmeler sonucunda yakalanarak, Türk güvenlik güçleri tarafından İmralı Adası’na getirilmiştir. Öcalan’ın İmralı’ya getirildiği tarihten başlayarak, bugüne dek devlet yetkilileriyle süren temaslarda üç temanın sürekli olarak tekrarlandığı görülmektedir. Abdullah Öcalan’ın İmralı’ya getirildiği 1999’un ilk çeyreğinde askeri yetkililerle başlayan görüşmelerinde ortaya çıkan hususlar, Nisan-Mayıs 2011’de avukatlarıyla yaptığı görüşme notlarından anlaşıldığına göre, halen masada durmaktadır. Söz edilen üç hususu şöyle sıralamak mümkündür:

- *Müzakere isteği:* Abdullah Öcalan’ın, devlet yetkilileriyle diyalogların, sorunun çözümü için müzakereye dönüşmesi beklentisi ve isteği;
- *Örgütünü masaya getirmesi:* Öcalan’ın devlet yetkilileriyle yaptığı görüşmelerde, kendisinin sürekli olarak barış ve uzlaşma çizgisini izlediğini, ama buna gerekli karşılığı bulamadığını bildirmesi ve bir noktadan sonra yapacağı bir şey kalmayacağına duyurması, PKK’yi tasfiyeye yanaşmaması, böylece örgütünü bir koz olarak öne çıkarması ve elinde tutması;
- *Muhataplarının yetkisi:* Görüştüğü devlet yetkililerinin –farklı dönemlerde farklı sıfatlar taşıyan farklı isimlerin– kendileriyle bir uzlaşmaya varılsa bile, bunu uygulayabilecek yetkiye sahip olup olmadıklarını sürekli sorgulaması.

Bu rapor çalışması sayesinde ve sırasında, söz konusu temaslar ve görüşmelerde belli düzeylerde rol almış her iki taraftan –devlet ve PKK– kişileri dinleyerek öğrendiklerimizden

59 ANF, “Öcalan: Kürtlerin Kellesine Karşılık Türkiye-ABD anlaştı”, 20 Mayıs 2011.

60 A.g.e.

aktarabileceklerimiz şöyledir: Abdullah Öcalan yakalandığı ve tutuklandığı 1999'dan 2005 yılına dek, kendisiyle görüşen devlet yetkilileri olarak karşısında sadece askeri yetkilileri görmüştür. Aslında Öcalan'ın askeri yetkililerle teması 1997 yılında, Türkiye'de "28 Şubat Süreci" adı verilen askeri müdahale döneminde başlamıştır. Öcalan'la o dönemde Bursa Hapishanesi'nde yatan PKK yetkililerinden Sabri Ok ve Muzaffer Ayata üzerinden kurulan temaslar, Öcalan'ı 11 Eylül 1998 tarihinden başlamak üzere "ateşkes ilanı"na götürmüştür. Ateşkesten sonraki süreçte ise Abdullah Öcalan, Suriye'yi terk etmeye mecbur bırakılmıştır. O süreçte rol alanlar, kendileriyle yaptığımız görüşmelerde Öcalan'la dolaylı temas kuran askeri yetkililerin, Abdullah Öcalan'a Avrupa'ya geçerek "PKK'nin siyasallaştırılması"na öncelik vermesi perspektifini verdiklerini söylemişlerdir.

Muzaffer Ayata, kendisiyle Kasım 2010'da Berlin'de yaptığımız görüşmede, 1997'de Bursa Cezaevi'nde hapis yattığı dönemde kurulan temasları anlatmıştır. Kendisi ile Sabri Ok'un, kendileriyle temas kuran askerlerin Kürt Meselesi konusundaki bilgilerinden ve özellikle tahlil yeteneklerinden çok etkilendiklerini, bunun üzerine Bursa Cezaevi'nden telefon aracılığıyla, o sırada Şam'da bulunan Abdullah Öcalan'la temas kurarak, "askerlerin ciddiyeti konusunda, liderlerini ikna ettiklerini" belirtmiştir. Abdullah Öcalan'ın askeri yetkililerle görüşülmesine ikna olması üzerine, temasların, Türkiye'den Avrupa'ya gönderilen bir albay aracılığıyla, o dönem Avrupa'da bulunan PKK'nin Suriyeli bir yetkilisiyle de kurulduğunu anlatmıştır. Ayata'nın anlattığına göre, askerler, "İslamcılığın bir numaralı tehdit olarak görüldüğü" bir zaman diliminde PKK'ye sorunu çözme amaçlı olarak yaklaşmışlardır. Türkiye'den ayrılma talebinin olmaması halinde her konunun konuşulabileceğini bildiren askerler, görüşmelerin başlayabilmesi

için PKK'nin ateşkes ilan etmesini şart koşmuş, bunun karşılığında PKK'ye yönelik operasyonların durdurulacağı taahhüdünde bulunmuşlardır. Muzaffer Ayata, Berlin'de bizimle paylaştığı bilgileri hayli ayrıntılı biçimde, iki ay sonra, *Tempo* dergisine de anlatmıştır.⁶¹

Abdullah Öcalan, Muzaffer Ayata'nın söylediklerini aylar sonra bir açıklamasında teyit etmiştir. 20 Mayıs 2011'de ANF'nin yayınladığı İmralı avukat görüşmesinde, Öcalan, Kasım 2010'da Muzaffer Ayata'dan dinlediklerimizi daha da ayrıntılandırarak ve "asker içinde farklı fraksiyonlar"ın bulunduğunu öne sürerek, değişik askeri yetkililerin Kürt Sorunu'nun çözümüne farklı yaklaşımlarını isim vererek dile getirmiştir:

Birinci komplo döneminde Gladio'nun başını çekenler Güreş-Çiller ekibiydi... İkinci dönemde ise Türkiye'deki Gladio'nun başını çeken kişi Çevik Bir'dir. O dönem Doğan Güreş rolünü Çevik Bir oynadı. Hatta bu Çevik Bir, [Hüseyin] Kıvrıkoğlu'nun Genelkurmay Başkanı olmasını istemediği için ona suikast girişiminde bulundu. Bu dönemde [İsmail Hakkı] Karadayı, daha sonra da Kıvrıkoğlu, her ikisi de savaşı sınırlandırmak istiyorlardı. Onlar da silahların susmasını, çatışmaların bitmesini, silahlı güçlerin bir yere toplanmasını, ondan sonra çözüme dair her şeyin konuşulabileceğini söylüyordu. Bize de haber gönderdiler. Cezaevine gidip Muzaffer Ayata ile görüşmüşlerdi, cezaevi üzerinden benimle de görüşme talepleri oldu. Muzaffer Ayata *Tempo Dergisi*'ne anlatmıştı. Doğru söylüyor. Onlara ulaşmışlar, bana da daha sonra telefon ettiler. Avrupa'ya da bir temsilcilerini göndermişler. Ben onların bu savaşı sınırlandırma isteğine karşılık verdim. Çözüme şans tanıdım.⁶²

61 Eyüp Erdoğan ve Cemal Subaşı, "Muzaffer Ayata ile Söyleşi: Asker Söyledi Ben İlettim," *Tempo*, 6 Ocak 2011.

62 ANF, "Öcalan: Kürtlerin Kellesine Karşılık Türkiye-ABD Anlaştı".

Öcalan'ın askerlere ilişkin değerlendirmesinin isabetini bilememekle birlikte, kendisiyle kurulan temasın içeriğine ilişkin aktardıkları ve kimlerin o ilişkiyi hangi gerekçeyle ve hangi araçlarla kurmuş olduğuna ilişkin açıklaması, söz konusu dönemde bu gelişmelerin perde arkasında rol almış farklı isimlerin bize anlattıklarını doğrulamaktadır. Bu görüşmelerde rol alan bir kaynağın bize bildirdiğine göre, Öcalan'la farklı dönemlerde farklı kişilerden oluşan ve farklı eğilimleri temsil eden askeri

yetkililer görüşüyordu. 1997'de Öcalan'la teması sağlayan askerler ile 1999'da İmralı'ya getirilmesinden 2001 sonuna kadar görüşen askerler, aynı ekibe mensup olanlardan, genellikle aynı kişilerden oluşmaktaydı. 2002-2005'te AK Parti iktidarının ilk döneminde görüşenler ise farklı kişilerdi. İkinci dönemde görüşen kişiler, söz konusu kaynağın öne sürdüğüne göre, 2008-2010 yılları arasında Ergenekon soruşturmasında tutuklandılar.

DEVLET-ÖCALAN GÖRÜŞMELERİ

ARACILI VE DOLAYLI TEMASLAR

Devlet tarafı: Cumhurbaşkanı

Türkiye devletinin Abdullah Öcalan'la dolaylı ya da doğrudan görüşmelerinin hayli gerilere, yaklaşık yirmi yıl öncesine giden bir tarihçesi bulunmaktadır. Türkiye devleti ile Öcalan arasındaki ilk temas, Öcalan'ın Suriye'nin başkenti Şam'da yaşadığı 1992-1993 yıllarında kurulmuştur. Bu temaslar "dolaylı" görüşme olarak nitelenmelidir, zira o dönemde temaslar Cumhurbaşkanı Turgut Özal'la yakın ilişkisi olan Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği Başkanı Celal Talabani aracılığıyla kurulmuştur.

Celal Talabani, Turgut Özal ve dönemin Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis'le kurduğu temaslar sonucunda ve onların bilgisi dahilinde PKK'nin silahlarını bırakması amacıyla Abdullah Öcalan nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Öcalan, Talabani aracılığıyla yürütülen Türkiye devletiyle ilk dolaylı temasını, İmralı'da avukatlarıyla yaptığı görüşmede şu şekilde anlatmaktadır:

Talabani bana "Özal bu işi çözmek istiyor" dedi. Özal, Talabani'ye "Eşref Bitlis de benden yana, bu sorunu çözeceğim" demişti. Talabani "yeter ki ateşkes ilan edilsin" demişti... Özal silahlı birliklerin bir yerde toplanmasını, ateşkesin olmasını benden istedi. Çözüm için onları kırmadım. Onlar bu şekilde çözümün gelişeceğini söylüyorlardı... Ateşkes ilan ettik. Fakat devlet o dönem çözüme hazır değildi. Özal, devleti, askeri, partisini barışa hazırlamamıştı, barışa ikna edememişti.⁶³

Öcalan'ın söz konusu girişimler sonucunda 16 Mart 1993'te Lübnan'ın Bar Elias kasabasında ilan ettiği ve tarih kayıtlarına PKK'nin ilk ateşkesi olarak düşen açıklamasıyla başlayan süreç, 17 Nisan 1993'te Turgut Özal'ın ölümüyle ağır yara almıştır. 24 Mayıs 1993'te PKK'lilerin silahsız 33 askeri Elazığ-Bingöl Karayolu'nda pusuya düşürerek kurşuna dizmeleri üzerine, ateşkes anlamlı hiçbir ilerleme sağlanmadan sona ermiştir. Daha sonra, gerek Abdullah Öcalan gerekse Murat Karayılan, 33 askerin kurşuna dizilmesi olayından bölgedeki PKK komutanı olan Şemdin Sakık'ı sorumlu tutmuşlardır.

Devlet tarafı: Başbakan

Türkiye devletinin Abdullah Öcalan'la ikinci teması, Başbakan Necmettin Erbakan üzerinden 1996'da kurulmuştur. Erbakan, resmi sıfat taşımayan araçlarla Öcalan'a çatışmaların durdurulması ve çözüm aranması amacıyla sözlü ve yazılı (mektup) mesajlar iletti. Sonrasında, Necmettin Erbakan başkanlığındaki Refah Partisi-Doğru Yol Partisi koalisyon hükümeti, askeri baskı altında 28 Şubat Süreci'nde 1997 yılında görevden ayrılmaya mecbur bırakılmıştır.

Devlet tarafı: Genelkurmay

Üçüncü temas, Necmettin Erbakan hükümetinin görevden uzaklaştırılmasında başrolü oynayan askerler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Genelkurmay'ın üst rütbeli komutanları tarafından başlatılan temaslar, önceki iki örnekten farklı şekilde "dolaylı görüşme" olarak nitelenebilir.

Genelkurmay kadrolarının girişimi, 1997'de Bursa Cezaevi'nde yatmakta olan PKK'nin lider kadrosuna mensup Sabri Ok ve Muzaffer Ayata üzerinden Abdullah

63 ANF, "20 Mayıs 2011 tarihli İmralı Görüşme Notları", 23 Mayıs 2011.

DEVLET-ÖCALAN GÖRÜŞMELERİ (devamı)

Öcalan'la kurulmuştur. Bursa Cezaevi'nden telefon aracılığıyla Şam'daki Öcalan'la teması kuran Ok ve Ayata, PKK liderini askerlerin yaklaşımının ciddiyetine ikna etmiştir. Bunun üzerine, Genelkurmay'ı temsil eden bir albay, Avrupa'da PKK'nin sorumlularından "Şahin" kod adlı Suriyeli bir örgüt mensubuyla yüz yüze görüşmüştür. Bu süreçte yer alanların bize bilgi verirken "Kıvrıkoğlu ekibi" olarak niteledikleri Genelkurmay mensupları, Abdullah Öcalan'a, "Türkiye'nin sınırlarının değişmezliğini ve toprak bütünlüğünü kabul etmeleri halinde, PKK'yle her konuyu müzakere etmeye hazır oldukları" bilgisini iletmıştır. Askerler, Türkiye'de tehdit önceliğini "İslam köktendinciliği"nde görmekteydiler ve güçlerini bu tehlike üzerinde yoğunlaştırmak için, PKK'yle silahlı çatışmaların durdurulmasından yanaydılar.

Öcalan, 20 Mayıs 2011'de yayımlanan İmralı avukatlarla görüşme notlarında, askerlerin girişiminden şöyle söz etmiştir: "Karadayı ve Kıvrıkoğlu, her ikisi de savaşı sınırlandırmak istiyorlardı. Onlar da silahların susmasını, çatışmaların bitmesini, silahlı güçlerin bir yere toplanmasını, ondan sonra çözüme dair her şeyin konuşulabileceğini söylüyorlardı. Bize de haber gönderdiler..."

Askerlerin, 1997'de başlatılan ve PKK'lilerle doğrudan, yüz yüze, Abdullah Öcalan'la dolaylı yoldan yürüttükleri görüşmeler, 1 Eylül 1998'de Abdullah Öcalan'ın ateşkes ilan etmesini sağlamıştır.

Abdullah Öcalan, ateşkes ilanından kısa bir süre sonra Suriye'yi terk etmiş ve 15 Şubat 1999'da Kenya'da Türk yetkililerine teslim edilerek, İmralı Cezaevi'ne gönderilmiştir.

DOĞRUDAN TEMASLAR

Devlet tarafı: Genelkurmay

Devlet-Öcalan görüşmelerinin dördüncü dönemi 1999'da başlamış ve daha öncekilerin aksine, Öcalan'la yüz yüze görüşülmüştür. Tabii, Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye getirilmesi, yargılanması ve idam cezasına çarptırılması, daha sonra yapılan anayasa değişiklikleri sonucu bu cezasının ağırlaştırılmış ömür boyu hapse çevrilmesi üzerine, PKK liderinin İmralı'daki tutsaklık durumu, kendisiyle yüz yüze görüşmeler yapılmasını doğal ve mümkün kılmıştır.

1999-2001 sonu arası Öcalan'la esas olarak askerlerin görüştüğü bilinmektedir. Bu askerlerin, 1997'de dolaylı

teması kurmuş olanlar ve onların devamı olduğunu, söz konusu görüşmelerde rol alanların anlattıklarından öğrenmekteyiz. Öcalan'ın İmralı'ya getirildiği 1999 ve sonraki yıllarda Genelkurmay Başkanlığı'nda Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı ve ardından Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu bulunmaktaydı. Öcalan da zaten bu isimleri vermiş ve Karadayı ile Kıvrıkoğlu'na bağlı askeri kadroların kendileriyle ilişki kurduğunu öne sürmüştür.

Abdullah Öcalan, o dönemde kendisiyle yüz yüze görüşen askerleri şöyle anlatmaktadır: "99'da daha çok askeri ağırlıklı heyet gelip benimle o dönemde görüştü. O dönemdeki askerler tecrübeliydi, samimi gibiydiler. Onlardan birisi 'Oyun büyük, bunu boşa çıkartmamız gerekiyor. Siz ülkeyi bölmek istemediğinizi belirtip şiddetten vazgeçerseniz, her konuyu konuşabiliriz' dediler. Bunun üzerine ateşkes ve sınır dışına çekilme kararım oldu ve gerillalar sınır dışına çekildi..."⁶⁴

Öcalan'ın anlattığı kadarıyla, 1999'da kendisiyle görüşen askerlerin söylemi ile, 1997'de görüşmek için harekete geçen Genelkurmay kadrolarının aynı niteliktedir. Dolayısıyla, 1997'de Öcalan ve PKK'yle görüşmeleri başlatmak isteyen Genelkurmay kadroları ile 1999'da yüz yüze görüşmeye başlayanların arasında bir devamlılık mevcuttur. Bunlar zaten çoğunlukla aynı ekibe mensup olsalar da sonradan bu ekip değişmiştir.

Devlet tarafı: Askerler

Öcalan'la 2002-2005 arasında yüz yüze görüşmelerde daha öncekilerden farklı askeri kadrolar rol almıştır. PKK'nin silahlı mücadeleye dönüşü de (1 Haziran 2004 sonrası) bu döneme denk gelmiştir.

Öcalan'ın karşısına 2003-2004 döneminde "devlet" adına çıkan askerlerin önemli bölümü, 4-5 yıl sonra Ergenekon davası sanıkları arasında yer almıştır.

Bu bilgilerden hareketle, ağırlıklı olarak 2002-2005 arası dönemdeki askeri unsurlar ile Öcalan'ın görüşmelerini "Beşinci Dönem Devlet-Öcalan görüşmeleri" diye nitelemek yanlış olmayacaktır.

Beşinci dönem görüşmelerini diğerlerinden ayıran unsur, görüşmeleri yürüten askeri kadroların, Karadayı-Kıvrıkoğlu dönemindeki askeri kadrolardan farklı olmalarının yanı sıra,

64 ANF, "20 Mart 2011 tarihli İmralı Görüşme Notları", 23 Mart 2011.

DEVLET-ÖCALAN GÖRÜŞMELERİ (devamı)

bir yandan da Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün iradesini temsil etmekten uzak bulunmaları olmuştur.

Söz konusu dönemdeki görüşmeleri yürüten ve birkaç yıl sonra Ergenekon davasında tutuklanan askerler ile Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök arasındaki ayrılıklar, "Darbe Günlükleri" gibi belgelerde ve medyada yer bulmuştur.

Devlet tarafı: Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)

2005 yılından itibaren, hükümetin ağırlık koymasıyla, MİT'in Öcalan'la görüşmelerde askerini yerini almaya başlaması söz konusu olmuştur. 2006 yılından itibaren, Celal Talabani de bir kez daha Türk hükümetinin isteği ve bilgisi dâhilinde PKK silahlarının susturulması için çözüm bulunması yönünde devreye girmiştir. 2005'ten itibaren "Devlet-Öcalan görüşmeleri", münhasıran Asker-Öcalan görüşmeleri olmaktan çıkmaya başlamıştır.

Böylece "Devlet-Öcalan görüşmeleri"nin öncekilerden çok farklı nitelikteki altıncı dönemine girilmiştir. O dönemde MİT Müsteşarı Yardımcısı sıfatını taşıyan Emre Taner, İmralı'da Abdullah Öcalan'la görüşmüştür. Söz konusu dönemde Öcalan'ın yanı sıra PKK yetkilileriyle de yüz yüze görüşmeler gerçekleşmiştir.

Çok üst düzeyde bir devlet yetkilisinin 2006-2008 arasında Avrupa'da PKK'nin ileri gelenlerinden Sabri Ok, Zübeyir Aydar ve Adem Uzun'la birden fazla kez bir araya geldiği öğrenilmiştir. 2006 yılında yürütülen görüşmelerde asker rol almamakla birlikte, görüşmelere engel de olmamıştır. MİT, Dışişleri ve güvenlik bürokrasisinin "PKK'yi dağdan indirme projesi", dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün de desteğini almıştır. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in de girişime yeşil ışık yaktığı öne sürülmüştür.

2006 yılıyla birlikte görüşmeler, İmralı-Kandil-Avrupa olmak üzere PKK'nin üç ayağıyla birlikte yürütülmüştür. Kandil ve Avrupa bağlantısında, Celal Talabani'den de destek sağlanmıştır. Talabani, özellikle Kandil'deki Murat Karayılan ile Türk devletinin bağlantısının kurulmasında rol almıştır.

Bu dönem zarfında Murat Karayılan'ın Başbakan Tayyip Erdoğan'a uzun bir mektup gönderdiği ve mektubun Erdoğan'a ulaştırılmış olduğu bilgilerimiz arasındadır. Hükümetin bilgisi dahilinde MİT Müsteşarı Emre Taner'in başını çektiği girişim, PKK liderleriyle anlaşılabilir Habur'dan 19 Ekim 2009'da 34 kişinin Türkiye'ye giriş yapmasına uzanmıştır. Türkiye gelenlerin 8'i anlaşma uyarınca Kandil'den Murat Karayılan tarafından gönderilmiş, 26'sı ise yine Mahmur mülteci kampından seçilerek Türkiye'ye gönderilmiştir.

Emre Taner'in önemli bir rol aldığı proje, silahların bırakılmasıyla, atılacak eşzamanlı adımları öngörmektedir. Bir yandan kültürel kimliği tanıyacak yasa değişiklikleri ve yeni anayasa çalışmaları yapılırken, Öcalan'ın tutsaklık şartlarında da iyileştirme söz konusu olacaktı. Yine eşzamanlamayla, "dağdakiler"in önder kadro dışında kalanları Türkiye'ye hemen entegre edilecek, "dağda"ki lider ve yöneticiler beş yıl Irak Kürdistan bölgesinde kalacaklardı. Beş yılın sonunda onlar da, muhtemelen hapisten çıkacak ve Öcalan'la birlikte Türkiye'de yasal siyaset yapmaya teşvik edileceklerdi.

Çok büyük ölçüde, 1993'teki beklenmedik ölümünden hemen önce Turgut Özal'ın kafasında uyanan çözüm formüllerini devam ettiren bu yaklaşım, Habur'dan girişleri, siyasi çözüm sürecinin başlangıç noktası olarak öngörmektedir. Bu yolda, plana göre, Habur girişlerinin devamıyla, PKK'nin tedricen de olsa silahsızlanması söz konusu olacak ve siyasi çözüme yönelinecekti. Habur gelişmeleri üzerine 2009'da söz konusu plan donduruldu.

Devlet Tarafı: MİT Müsteşarı ve Çeşitli Bakanlık Temsilcileri

2010'da Hakan Fidan'ın Emre Taner'in yerini almasıyla "Devlet-Öcalan" görüşmeleri canlandırıldı. 2010'da Hakan Fidan'ın giriştiği "yedinci Devlet-Öcalan görüşmeleri"ne Adalet Bakanlığı'ndan da katılımlar olduğu biliniyor. Heyette, Genelkurmay'ın yanı sıra İçişleri Bakanlığı ve emniyet mensuplarının bulunup bulunmadıklarına dair çeşitli ama çelişkili beyanlar işittik.

"Yedinci Devlet-Öcalan görüşmeleri"ni, bir süredir, geniş katılımı ve çeşitli bakanlıklardan üst düzey bürokratların yer aldığı bir "devlet heyeti" yürütmektedir.

MİT'İN ROLÜ VE ÖCALAN'LA GÖRÜŞMENİN ÖNEMİ

Abdullah Öcalan'ın askerlerle yüz yüze temasları, yakalanması ve sonrasında tutuklanmasının ardından 1999'da başlamış ve sivil otoritenin görüşme sürecine dahil olup, temasların sorumluluğunu devralmasına dek altı yıla yakın sürmüştür. Bu dönem boyunca, MİT, kendi ısrarları üzerine bazı görüşmelerde yer alıyorsa da, Öcalan'la görüşmelerde başrol askeri yetkililerde kalmıştır. 2005'ten başlayarak, askerin Öcalan görüşmelerindeki rolü ve etkisi azalmıştır. Askerin rolündeki azalmanın nedeninin, hükümetin siyasi karar mekanizmalarında askerlerin geleneksel ağırlığını görece azaltmaya başlaması olduğu, bize anlatılanlardan çıkarttığımız bir sonuçtur. 2010 yılında MİT Müsteşarlığı görevinden emekli olan Emre Taner, PKK'lilerin "dağdan indirilmesi" ve "silahlı mücadelenin sona ereceği" bir çözümün bulunması konusunda, gerek Abdullah Öcalan'la görüşmelerde, gerekse örgütle temaslarda en önemli aktör konumundaydı. Emre Taner, bir yandan Başbakan Tayyip Erdoğan'la uyum içinde çalışırken, diğer yandan da Irak Kürt yetkililerinin de desteğini ve adeta sarsılmaz güvenini elde etmiştir. Araştırmamız süresince, Irak Kürt liderliğinin, gerek Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin başında bulunduğu Kürdistan Yurtseverler Birliği kanadının, gerekse de Irak Kürdistan Bölge Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin Irak Demokrat Kürdistan Partisi (KDP) kanadının hemen tüm yetkililerinden Emre Taner için övücü sözler ve kendisine büyük güven duyduklarını dinledik. Emre Taner tarafından hazırlanan "çözüm planı", başta Irak Kürt tarafı olmak üzere, konuyla ilgili birçok çevre açısından hâlâ "PKK Sorunu"nun nihai çözümü bakımından geçerliliğini büyük ölçüde korumaktadır. Emre Taner'in 2010'da görevden ayrılmasından sonra, Abdullah Öcalan'ın "devletle görüştüğünü" söylerken bahsettiği temaslara, Taner'in selefi ve bir dizi değişik bakanlık görevlisinin de rol almasıyla sürmüştür.

Öcalan'ın askerlerle yüz yüze temasları 1999'da yakalanıp tutuklanmasının ardından başlamış ve sivil otoritenin görüşme sürecine dahil olup, temasların sorumluluğunu devralmasına dek altı yıla yakın sürmüştür. 2005'ten başlayarak, askerin Öcalan görüşmelerindeki rolü ve etkisi azalmıştır.

PKK lideri, kendisiyle son iki yıl içinde görüşen kadroya daha önce görüştüklerine oranla daha olumlu bir gözle baktığını ve bu kez görüşmelerin daha içerikli cereyan ettiğini, yukarıda avukatlarıyla görüşme notlarından yaptığımız alıntılardan da açıkça görülebileceği gibi, örgütüne bildirmiştir. Bu şekilde, kendisiyle yürütülen görüşmelerin sonucundan, yani bir "uzlaşma"ya varılması ihtimalinden de, eski döneme oranla daha umutlu olduğunu göstermiştir.

Murat Karayılan, kendisiyle yaptığımız görüşmede, "Devletin yaptığı en önemli iş, Önder Apo'yla görüşülmesidir. O sayede geçen yıl Hasan Cemal'e sıraladığım dört şart ortadan kalkmıştır. Çünkü o dördün içinde en önemlisi, Abdullah Öcalan'la görüşülmesiydi" demiştir. Murat Karayılan'ın gönderme yaptığı konuşma, 2009 yılının Mayıs ayında Hasan Cemal'le Kandil'de yaptığı konuşmaydı. Hasan Cemal, Murat Karayılan'la mülakatının notlarını *Milliyet* gazetesinde, Mayıs 2009'un ilk haftasında dizi olarak yayımlamış ve Murat Karayılan mülakatı ve Karayılan'ın mesajları, 2009 Temmuz sonu-Ağustos başında resmen başlatılan "Açılım"ı mümkün kılan önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilmiştir. Murat Karayılan, Hasan Cemal'le söz konusu mülakatında, "çözüm için" yapılacak temaslardaki ana şartını dört seçenek şeklinde dile getirmiştir. Bu seçenekler şu şekildedir:

1. Devletin İmralı'da Abdullah Öcalan'la görüşmesi;
2. Bu olmazsa, Kandil'de kendileriyle görüşülmesi;

3. Devlet bu ilk iki seçeneğe yanaşmazsa, parlamentoda temsil edilen Demokratik Toplum Partisi⁶⁵ (DTP) ile görüşmesi;
4. Bu üç seçenek de kabul edilmezse, bir “Akil Adamlar Heyeti”nin⁶⁶ kurulması ve bu heyetin, hem devletle hem de PKK’yle temas kurarak, yani PKK ile devlet arasında dolyalı temas kurarak, çözüm araması.

Abdullah Öcalan’la, kendisinin ifadesiyle “bir devlet heyeti”nin görüşmesi, 12 Eylül 2010’da yapılacak olan Anayasa Değişikliği Referandumu’ndan önce siyasi polemik konusu olmuş, ancak Tayyip Erdoğan, devletin gerekli gördüğü durumlarda Öcalan’la görüşeceğini, daha önceden de görüşmüş olduğunu savunmuştur. Örneğin, bir televizyon programında bu görüşünü şu sözlerle belirtmiştir: “Bu ülkenin istihbarat teşkilatı kalkar onunla da görüşür, başkasıyla da görüşür. Ve bu ne iltir, ne sondur. Bunlar yapılır...”⁶⁷ Tayyip Erdoğan’ın açıklamasına en anlamlı desteği, CHP’nin o dönemde göreve yeni gelmiş olan Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu vermiştir. Kılıçdaroğlu, Öcalan’la görüşmeler konusunda Başbakan Erdoğan’la aynı doğrultuda görüş bildirince,⁶⁸ polemikler kesilmiş ve Öcalan’la görüşmelerin normalleşmesi, daha önce hiç söz konusu olmadığı şekilde mümkün olabilmıştır.

Murat Karayılan, Abdullah Öcalan ile devletin İmralı’daki görüşme sürecinin gerçekleşmesine dikkat çekerek, bu durumda PKK’nin nasıl silah

bırakacağı konusunda Kandil’de kendileriyle ya da BDP veya oluşturulacak bir “Akil Adamlar Heyeti”yle temas kurulması seçeneklerini değerlendirmeye gerek kalmadığını ifade etmiştir. Böylece, “dağdan iniş” ve PKK’nin silahlı mücadeleden nasıl vazgeçeceğine ilişkin olarak Abdullah Öcalan’ın nihai karar mercii olduğu ve olacağı, bir kez daha vurgulanmıştır.

GÖRÜŞMELERİN NİTELİĞİ

“Devlet”in Abdullah Öcalan’la görüşmesinin uzun bir geçmişi olduğuna göre, bu “son aşama” görüşmelerinin daha öncekilere ne farkı olduğunu, Karayılan’dan kısa bir süre sonra Brüksel’de görüştüğümüz PKK’nin üst düzey yöneticileri Zübeyir Aydar ile Remzi Kartal şu sözlerle ifade etmişlerdir: “Şimdiki dönemde Abdullah Öcalan’la yapılan görüşmelerin, eski görüşmelerden farkı [şu:] daha öncekinde ‘Sen elimizde tutuklusun, yapabileceğin bir şey yok’ denerek, onun üzerinden hareketin tasfiyesi aranıyordu. Şimdi ise ‘Ne diyorsun? Ne istiyorsun?’ deniyor.”

PKK’nin üst düzey yöneticileri Zübeyir Aydar ile Remzi Kartal: “Şimdiki dönemde Abdullah Öcalan’la yapılan görüşmelerin, eski görüşmelerden farkı [şu:] daha öncekinde ‘Sen elimizde tutuklusun, yapabileceğin bir şey yok’ denerek, onun üzerinden hareketin tasfiyesi aranıyordu. Şimdi ise ‘Ne diyorsun? Ne istiyorsun?’ deniyor.”

Zübeyir Aydar ile Remzi Kartal’ın söyledikleri, devletin üst düzey bir güvenlik yetkilisinin bu rapor için kendisiyle yaptığımız görüşmede bize belirttiği “Devlet bir plan sahibi olmadı. Kürtleri ve Apo ile PKK’yı hep bölerek sonuca gitmek istedi. Devletin Abdullah Öcalan’a

65 Demokratik Toplum Partisi (DTP), 2009 Aralık ayında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı. Parti’nin Eşbaşkanları Ahmet Türk ve Aysel Tuğluk’a 5’er yıl siyaset yasağı getirildi. DTP’nin yerini Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) aldı.

66 Murat Karayılan kurulacak “Akil Adamlar Heyeti” için eski Dışişleri Bakanları’ndan, emekli Büyükelçi İlter Türkmen’in adını da telaffuz etmiştir.

67 Show TV, *Siyaset Meydanı*, 1 Mayıs 2011.

68 CNN Türk, “Kılıçdaroğlu ile Söyleşi”, *Ankara Kulisi*, 23 Ağustos 2010.

yaklaşımı hep ‘kullanmak’ hedefli oldu; onu çözüm için değerlendirmek olmadı” şeklindeki görüşle örtüşmektedir. Bir başka üst düzey devlet yetkilisi ise, kendisiyle görüşmemizde, Abdullah Öcalan’ın devletle görüşmeler konusunda son derece tecrübeli ve ayrıca “çok zeki” olduğuna işaret ederek, “Bugüne kadar, her seferinde devletle ama birden çok ‘devlet’le muhatap oldu. Hem de aynı zaman diliminde birden çok ‘devlet’le” sözleriyle, Öcalan ile görüşmelerin bir sonuca erdirilmesi için, karşısında “tek devlet” bulunması gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Aynı yetkili, Abdullah Öcalan’ın genellikle karşısında “devlet adına” muhatap olarak askerleri görmüş olmasından yola çıkarak, “Askeri, seçilmişlerin yönettiği ‘tek devlet’e tabi kılmamız gerekli. Demokrasiyi henüz yeterince tahkim etmiş değiliz” diyerek, Türkiye’nin demokratikleşme yönünde atacağı adımların, bu çerçevede 12 Haziran 2011 seçimlerinden sonra “yeni anayasa süreci”nin Öcalan’la birlikte çözüm arayışlarındaki belirleyici etkisinin altını çizmiştir. Türkiye’de yasal alanda yer alan önemli ve lider konumdaki Kürt şahsiyetlerden biri, devletin en üst kademelelerinden gelen bu tespite aynen katılarak, “Operasyonları durduracak ve çözümün zeminine olumlu katkı yapacak olan da budur” görüşünü belirtmiştir.

Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki dağlarda bulunan PKK’lilere karşı, PKK’nin eylemsizlik ilan etmiş olmasına karşın yürütülen askeri operasyonların, çözüm yolunda ilerlenmesini imkânsızlaştırdığı, PKK çevreleri ve hükümete kadar uzanan Türk siyasi çevrelerinin önemli bir bölümünün üzerinde ittifak halinde olduğu bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, askeri operasyonlara ilişkin kararları askeri otoritenin, genellikle siyasi otoriteden bağımsız biçimde alıp uyguladığı, bizzat hükümetin içinden bize iletilen bir bilgidir. Üst düzey bir yetkili, Türkiye

Üst düzey bir devlet yetkilisi, Türkiye demokratikleştiği oranda, hukuki sistemini yenilediği ve meşru sivil otoritenin sağlam biçimde ülkenin yönetim erkine yerleştiği durumda, askerlerin Öcalan ve PKK konusunda karar verme ağırlıklarının da azalacağını ve zaman içinde Abdullah Öcalan’ın ‘oyunu askerle oynama’ eğiliminin zayıflayacağını söylemiştir.

demokratikleştiği oranda, hukuki sistemini yenilediği ve meşru sivil otoritenin sağlam biçimde ülkenin yönetim erkine yerleştiği durumda, askerlerin Öcalan ve PKK konusunda karar verme ağırlıklarının da azalacağını ve zaman içinde Abdullah Öcalan’ın ‘oyunu askerle oynama’ eğiliminin zayıflayacağını söylemiştir: “Her iki tarafta da –asker ve PKK– provokasyonlardan yana olanlar var, çünkü silahlı mücadelenin devamını istiyorlar. Burada esas sorumluluk bizde. Devleti ‘tek’ kılar, askeri ona tabi kıarsak, PKK tarafındaki provokasyonlarla baş etmek ve onu etkisiz bırakmak daha kolay olur.”

PKK’ye tümüyle karşı bir hatta yer alan ve PKK’yle hiçbir dönem bağlantısı olmamış bir Kürt aydını ise, “PKK’nin çözülmesi” yolunun Abdullah Öcalan’la birlikte hazırlanması gerektiğine değinirken, “Abdullah Öcalan’ın bu rolünün altyapısı devlet, medya, hükümet, PKK vs. tarafından sağlanmalıdır. Hiçbir askerin ona kendi geleceği ve PKK’ye ilişkin bir vaatte bulunma hakkı olmadığı anlatılmalıdır. Ona bu sözü verecek olan muhataplar, Cumhurbaşkanı’dır, Adalet Bakanı’dır, bir genel affı çıkartabilecek olan otoriteyi elde tutanlardır. Askerin, ona bu yönde bir vaatte bulunma imkânı sağlanmamalıdır” demiştir. Bu, Abdullah Öcalan’ın uzun bir süre askerle “geleceği görüşme alışkanlığı”nın bulunduğu, bu “yöntem”in ise, Abdullah Öcalan’ın sandığı-nın aksine, “çözüm”ü kolaylaştırmayıp zorlaştırdığı anlayışını ortaya koymaktadır.

Nitekim, İmralı’da tutsak bulunan Abdullah Öcalan’la temas halinde olan, Türkiye’deki PKK çevresinin yasal alandaki en önemli şahsiyetlerinden biri, Abdullah Öcalan’ın “devlet-hükümet ayrımı” yaptığını, devletten genellikle askeri anladığını ifade ettikten sonra, “Abdullah Öcalan devleti ciddi, hükümeti gayriciddi buluyor” demiştir. Aynı kişi, Abdullah Öcalan’ın “1990’ların başından beri askeri önemsedğini” aktararak şöyle demiştir: “Onun nezdinde bir çavuşun, bir astsubayın bile, neredeyse, bir bakandan daha fazla önemi vardı. Onunla bugün görüşenler, bu görüşmeleri Başbakan’ın talimatı ve bilgisi altında, onun yetkilendirmesiyle yapıyor olsalar bile, onlara [askerlere] kurumsal temsilden ötürü –onları ‘devlet’ olarak görerek– özel önem veriyor.” Abdullah Öcalan’la son dönemde İmralı’da sürdürülen görüşmelerden haberdar olan bir devlet yetkilisi ise, gerek Kandil’in (PKK anlamında) gerekse Abdullah Öcalan’ın kendisinin “Türkiye’deki gelişmeleri iyi okuyamadığı” kanısını ifade etmiş ve “Keza Abdullah Öcalan da ‘eski program’da; askeri, eski konumundaymış gibi öne alan bir yaklaşımda” sözleriyle, bilgisayar diliyle kullandığı “eski program” ifadesiyle hem Abdullah Öcalan’ın hem de Kandil’in Türkiye’ye bakış açısının, yine bilgisayar diliyle, “güncellenmesi” gereğini belirtmiştir. Bu anlatımlardan, Abdullah Öcalan’ın “devlet” denince esasen “asker”i anlama alışkanlığından sıyrılamamış olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu algılama aralığı, Güneydoğu’da AK Parti ile BDP’nin iki parti olarak ayakta kaldığı ve birbirlerine siyasi rakip olduğu olgusuyla birleşince, Öcalan ve diğer PKK liderlerinin –ve bu arada BDP kadrolarının– son dönemde AK Parti’yi ve hükümeti kıyasıya bir polemik’in hedefi haline getirmelelerinin nedenini de izah etmektedir.

Bütün bu hususlar, sadece Abdullah Öcalan’ın yaklaşımını ve hareket tarzını anlamaya imkân verecek ipuçları olarak değerlendirilmelidir;

hükümetin Kürt politikasında yanlıştan arınmış olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Zira, Abdullah Öcalan’ın “programını güncellemesi” –yani kendisi, PKK ve Kürt Sorunu’na ilişkin siyasi karar verme denkleminde askeri çıkartması– hükümetin gerçekten “devletin tek temsilcisi” olduğuna ikna olmasını gerektirmektedir. Öcalan’ın buna gerçekten ikna olması için de, İmralı’daki tutsaklık şartlarının ve konumunun değişeceğini uygulamada görmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Aksi halde, Abdullah Öcalan, bir yandan devlet içindeki “düalite” üzerine kurguladığı oyununa devam edebileceğini, diğer yandan da “programının güncellenebileceğinin” işaretlerini 13 Nisan 2011 tarihinde avukatlarıyla yaptığı görüşmenin notlarında şu cümleleriyle vermektedir:

Türkiye kamuoyu şunu iyi bilmelidir ki, önemli bir eşikte bulunuyoruz. Kürt Sorunu’nun demokratik yollardan çözülme ihtimali de mevcuttur. Böyle olursa, demokratik çözüm gelişirse, Türkiye’nin önü, ekonomi de dahil her alanda açılacaktır. Ama aksi takdirde istemediğimiz büyük bir savaşın gelişme ihtimali de var... Ben burada tek başıma barış arayışlarını sürdürüyorum. KCK’nin, BDP’nin, DTK’nin konumu farklıdır. AKP daha önce de söylediğim gibi polis eliyle, bu polis akademisi dediğimiz çevrenin akıl hocalığında halka ve demokrasi güçlerine baskı uyguluyor. Ama dikkat edilirse ben Emniyet Genel Müdürlüğü diyorum, MİT’i, yani istihbaratı ve Genelkurmay’ı buna katmıyorum. Bu akademi çevresi ve polis 2002 öncesi JİTEM’in yaptığı görevi üstlenmiş durumda.⁶⁹

Abdullah Öcalan’la görüşmelerin sürdürülmesi, görüşmekten vazgeçilmemesi ya da görüşmelerin kesintiye uğramamasında yarar olduğu, rapor çalışması için görüştüğümüz kişilerin ortak görüşüdür. Ancak, görüşmelerin bir

69 ANF, “13 Nisan 2011 tarihli İmralı Görüşme Notları”, 16 Nisan 2011.

oyalama görüntüsü kazanmaması, görüşmelerin sürdürülmesi kadar önem taşımaktadır. İmralı’da yapılan görüşmelerin gerekliliğini, Öcalan’dan ve PKK’dan 2004 yılında kopan ve Öcalan’ın en amansız hasımları arasında saydığı Nizamettin Taş, Halil Ataç ve Hıdır Sarıkaya, kendileriyle Erbil’de yaptığımız görüşmede “Devlet Apo’yla görüşmeyi kesme hatasına düşmemeli. 10 bin kişiyi kızgınlıkla yakabilir. Böyle bir gücü var. Abdullah Öcalan, ‘inin’ derse dağdakiler inerler” sözleriyle ifade etmişlerdir. Bunu –söyleyenlerin kimliğine bakılarak– bir şantaj ya da tehdit unsurundan ziyade çözümün önünün nasıl açılacağına ilişkin objektif bir tespit olarak kaydetmek daha isabetli olacaktır.

Adı geçen kişilerden biri, “Abdullah Öcalan’ın can güvenliği sağlanır ve iyi yaşam koşullarına kavuşursa, yapmayacağı, vermeyeceği yoktur” sözleriyle, Öcalan’ın “esneklik marjı”nın, “taviz verebilme yeteneği”nin hayli geniş olduğunu altını çizmiştir. “Nasıl?” sorusuna ise “Onun formülünü o bulur! Siz Ergenekon’u halledin, gerisi gelir” cevabıyla, soruna bir çözüm bulunabilmesi açısından Abdullah Öcalan’a ilişkin olarak askerin siyasi karar sürecinde devreden çıkarılması zorunluluğuna bir kez daha dikkat çekmiştir.

Sivil otoritenin çözüm elde etmek için Abdullah Öcalan’la görüşmesinin gerekliliğinin, AK Parti’nin iktidara geldiği 2002 sonbaharından beri hükümet çevresinde kabul görmüş olduğunu, bu rapor çalışması vesilesiyle öğrendik. Çok üst düzey bir devlet yetkilisi, görüşmemiz sırasında, Abdullah Öcalan İmralı’da tutsak olmasına rağmen “devletin Abdullah Öcalan’a rehin haline gelmiş olduğu”nu, aslında bundan yola çıkılarak Abdullah Öcalan ile sivil otoritenin görüşmelere girişmesinin “teşvik edilmiş” olduğunu ve görüşmelerin askerlerin elinden sivil unsurlara kaydığını aktarmıştır.

SİVİL SİYASETİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Son dönemde Abdullah Öcalan’la yürütölmekte olan, yürütöldüğü Başbakan Tayyip Erdoğan tarafından kabul edilip ana muhalefet partisi CHP’nin Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu tarafından da onaylanan görüşmeler farklı bir yaklaşımla ele alınsa da, PKK liderinin kuşkularının ve rezervlerinin devam ettiğı sezilebilmektedir. Öcalan, kendisiyle görüşöldüğü üç seferin birinde KCK tutuklamalarının başladığına, bir başka seferde Hakkari’de dokuz köylünün öldüröldüğüne, üçüncü seferde ise Yüksek Seçim Kurulu’nun tam da o gün BDP’nin desteklediğı bağımsız adayların seçime girmesini engelleme kararı aldığına dikkat çekerek, “Bir tasfiye politikası devrede, benim üzerimden bir oyalama geliştiriyor olabilirler” değerlendirmesinde bulunmuştur.⁷⁰ Abdullah Öcalan’ın, devletin yeni, sivil unsurlarının kendisiyle yürüttüğü görüşmeleri kendi üzerinden bir “oyalama politikası” olarak algılamaması için, karşılıklı olarak üzerinde mutabık kalınacak somut uygulamalara yönelmesi gerekmektedir. Bir başka yol ise, görüşmelerde yapısal bir değişikliğe gidilmesi olabilir.

Öcalan, daha önce de çeşitli vesilelerle dile getirdiğı, kendisiyle görüşen heyetin temsil yetkisi ve uygulama gücüne ilişkin kuşkusunu, 29 Nisan 2011’de dışarıya çıkarılan görüşme notunda da benzer şekilde dile getirmiştir:

Yaklaşık üç yıldır burada görüşmeler yapıyorum... Aslında İsmail Beşikçi doğru söylüyordu; “Öcalan’ın tutukluluk koşullarında müzakere yürütmesi doğru değil” demişti ama bu süreci götüreceğ kimse olmadığı için ben bu sorumluluğı üstlenmek zorunda kaldım. Benden başka kimse var mı, kim yapacak? Ben halkımıza teşekkür ediyorum,

beni bu noktaya onlar getirdiler. Halk arkamda durdu, halkla aramda özel bir bağ var. Kürt siyaseti de Sayın Öcalan dedi, muhatap gösterdi, teşekkür ediyorum ama benim burada koşullarım çok sınırlı. Görülüyor, elim kolum bağlı... Benim tek yapabildiğim buraya gelen heyetle görüşmeleri sürdürmek. Bunu da bir umut ışığını değerlendirmek için yapıyorum. Ama öyle anlaşılıyor ki bunlar inisiyatifli değil, AKP'ye belirlediğimiz çözümü kabul ettiremiyorlar, ikna edemiyorlar. Anladığım kadarıyla ne orduya ne AKP'ye burada belirlediğimiz çözümü kabul ettirebiliyorlar. Bu KCK tutuklamalarından, operasyonlardan onlar da rahatsız olduklarını, yanlış olduğunu söylüyorlardı. Heyetin yetki düzeyi düşüktür. Yükseltilmesi gerekir.⁷¹

İmralı'yla görüşmelerin seyriyle yakından ilgili bir devlet yetkilisi, Öcalan'la görüşen heyetin "siyasi irade"yle donatılmamış olduğunu, o yetkiye hükümetin sahip olduğunu ve bunun nasıl kullanılacağını veya kullanılıp kullanılmayacağını anlamak için 12 Haziran 2011 seçimleri sonrasındaki yeni anayasa yapım sürecinin beklenmesi gerektiğini söyleyerek, Abdullah Öcalan'ın yukarıda yer verilen serzenişini zımnen doğrulamıştır.

Bir Iraklı Kürt yetkili ise, Abdullah Öcalan'ın "heyetin yetki düzeyi düşüktür, yükseltilmesi gerekir" talebinden çok önce, bizimle yaptığı görüşmede Türk muhataplarına defalarca "MİT ve güvenlikçilerden oluşan bir heyetle görüşmelere devam etmenin yanlış olacağını, bir komite kurulup, siyasi nitelikte bir görüşme heyeti oluşturarak sonuç alınabileceğini" öneri olarak ilettiğini bildirmiştir. Bu Iraklı Kürt yetkili, görüşlerine daha önce yer verdiğimiz diğer Iraklı Kürt liderler gibi, "Siyasi kimlikli bir komite olsun ve siyasi görüşsün" derken, "Ortadoğu'nun muhaberat rejimleriyle dolu

olduğu"ndan hareket ederek, Abdullah Öcalan'la da "bir Ortadoğu rejimi gibi görüşmemek gerektiği" üzerinde durmuş ve "yol bu değil" diye eklemiştir.

PRATİK SONUÇLAR

Abdullah Öcalan'ın, "dağdan iniş" konusunda devlet tarafından yıllardır muhatap alınmış olduğu bellidir. Buna rağmen, silahlı mücadelenin sona erdirilememiş olmasının, Öcalan'la yapılan görüşmelerin doğru bir yöntem üzerine oturmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. En azından, doğru bir yöntem belirlenmemiş olması, silahlı mücadelenin bitirilememesinin başlıca nedenleri arasında sayılabilir. Buradan hareketle, yıllar öncesinden beri sürdürülen "Devlet-Abdullah Öcalan görüşmeleri"nden bundan sonraki süreç için su genel sonuçları çıkarmak mümkündür:

1. İmralı'da Abdullah Öcalan'la sürdürülen diyalog, sorunu nihai olarak çözme amacına yönelik müzakereye dönüşmelidir;
2. Söz konusu amaçla yürütülecek müzakereler, Abdullah Öcalan'ın geleceği üzerinde görüşmeyi de içermelidir;⁷²

72 Başbakan Erdoğan, seçim kampanyasının son günlerinde, 8 Haziran gecesi CNN Türk televizyon kanalında, 9 Haziran sabahı Kral FM adlı radyo istasyonunda ve 9 Haziran gecesi ATV televizyon kanalında, Abdullah Öcalan'ın idam edilmiş olması gerektiğine ilişkin açıklamalar yapmış ve "İmralı'dakiyle ilgili ceza kesinleşti. Nedir bu ceza? Ağırlaştırılmış müebbet hapis. AK Parti bunun üzerinde asla oynamaz. Tayyip Erdoğan sağ oldukça, böyle bir şeye asla müsaade etmez" demiştir.

Başbakan'ın bu sözleri, kendisinin yakın çevresini de oluşturan devlet yetkilileriyle de görüşmelerimizde desteklenmiş olan "dağdan iniş"e ilişkin bulguları ve vardığımız sonuçları sıkıntıya sokacak niteliktedir. Başbakan'ın Öcalan'ın idamına dair bu açıklamalarının uygulamaya geçebilmesi, Türk hukuk sisteminden idam cezası kalkmış olduğu için zaten söz konusu değildir. Dolayısıyla, kendisinin bu açıklamaları, seçim rekabeti ve seçim

-
3. Müzakere sürecinde, PKK'nin bölünmesi ya da zayıflatılması taktikleri üzerinde yoğunlaşmaktan kaçınılmalıdır. Zira, bu denenmiş ve sonuç vermemiş bir yaklaşım olmuştur. PKK'nin bölünmesi ya da zayıflatılması üzerine kurgulanacak bir müzakere yöntemi, hem örgüt içinde bütünleşme ve dayanışmayı artıran bir sonuç verdiği ve tersine şiddet tırmanışını teşvik ettiği için, hem de Abdullah Öcalan üzerinde tasarlanan biçimde sonuç vermediği için uygulanmamalıdır.
 4. Bunun yerine, Abdullah Öcalan'ın örgütsel bütünlüğe sahip bir PKK üzerindeki otoritesini "dağdan iniş"e yöneltecek mekanizmaların kurulması üzerinde durulmalıdır.

kampanyasının atmosferiyle açıklanabilir. Asıl önemli ve can alıcı açıklaması, Öcalan'ın tutsaklık şartlarının değişmeyeceğine ilişkindir. En önemlisi, "Tayyip Erdoğan, sağ oldukça, böyle bir şeye asla müsaade etmez" sözleriyle gelecekte atılabilecek adımlara da ipotek koymuş olmasıdır. Bununla birlikte, 12 Haziran 2011 seçimlerinin sonuçlarını, Başbakan'ın partisinin görkemli seçim zaferinin ardından yaptığı konuşmada işaret ettiği hususları ve konuşmasının ruhunu, ayrıca BDP'nin desteklediği bağımsız adayların TBMM'de 36 sandalyeyle temsilini mümkün kılan seçim başarısını önümüzdeki süreç için esas almanın daha isabetli olacağı kanısındayız. Siyaset adamlarının bir dönemde sarf etmiş oldukları bazı sözlerinin, belirli şartlar altında geri alınabildiğinin sayısız örneği bulunmaktadır. Bu bakımdan, elinizdeki raporda varılan sonuçların geçerliliğinin ortadan kalkmadığını düşünmekteyiz.

PKK'nin Devletle İlişkisinin Yakın Tarihi ve Çıkarılacak Dersler

Rapor çalışması kapsamında görüştüğümüz, PKK'nin Kandil'deki bir numaralı kişisi konumunda bulunan Murat Karayılan'dan, Kürt hareketi içindeki amansız muhaliflerine dek uzanan geniş bir yelpazede yer alan isimler, Abdullah Öcalan'ın "dağdan iniş"i sağlayacak yegâne otorite olduğunu belirtmişlerdir. Hatta PKK'yle yıldızı barışmayan Kürdistan Sosyalist Partisi'nin, Erbil'de sürgünde yaşayan Genel Sekreteri Mesut Tek, "Ondan [Abdullah Öcalan] başka bu işi bitirecek kimse yok. O isterse, dağdan indirebilir. Kandil, bunu kendiliğinden yapamaz. Devletin Abdullah Öcalan'la çözmesi mümkün. Abdullah Öcalan'ın çok da büyük talepleri yok. Türkiye devletinin uzlaşabileceği tek kişi o. Savaşı durduracak olan da o" diyerek, görüşülen diğer birçok kişi gibi, Öcalan'ın son derece merkezi bir konumu olduğu düşüncesinin sadece PKK üyeleri ve destekçileri arasında değil PKK'yle aynı siyasal ve ideolojik çizgide olmayanlar tarafından da kabul edildiğini dile getirmiştir.

Tüm bu görüşmelerde "dağdan iniş"in sağlanabilmesi için esas muhatap alınması gereken kişinin Abdullah Öcalan olduğu, onunla kurulması gereken ilişkinin türünün de müzakere olduğu netlik kazanmış olsa da, ilişkinin sağlıklı ve çözüme hizmet edebilecek şekilde yürütülebilmesi için atılması gereken bazı *sina qua non* (olmazsa olmaz) adımlar vardır. Bu adımların içeriğini çözümleyebilmek için devletin Öcalan'la kurduğu ilişkilerin yakın tarihine bakmak gerekiyor; zira bu tarih, çıkarılması gereken dersler ve alınması gereken ipuçlarıyla doludur.

2011'den geriye doğru bakıldığında, çözüm çitasının, 1999'da, silahlı mücadelenin yeniden canlandırıldığı 2004'e oranla, 2004'te ise 2011'e oranla düştüğü görülmektedir. Yani çözüm olasılığı her geçen yıl biraz daha zorlaşmaktadır.

2011'den geriye doğru bakıldığında, çözüm çitasının, 1999'da, silahlı mücadelenin yeniden canlandırıldığı 2004'e oranla, 2004'te ise 2011'e oranla düştüğü görülmektedir. Yani çözüm olasılığı her geçen yıl biraz daha zorlaşmaktadır. Özellikle 2009'da yaşanan Habur gelişmesi, bir yandan PKK'nin silahlı güçlerinin bir plan dahilinde dağdan inebileceklerinin göstergesi olarak ele alınabilecekken, diğer yandan Habur sonrası yaşanan olumsuz gelişmeler, "dağdan iniş"i daha da çetrefil bir hale getirmiştir. Söz konusu yakın tarihe göz atıldığında, 1999 ve 2004 yılları arasında PKK'nin silahlı mücadelesinin sona erdirilmesi açısından, Türkiye'nin önüne çıkmış olan şans ve fırsatların gereğince kullanılmadığı hükmüne varılabilir. Bu noktadan hareketle, bundan sonra atılması gereken adımları doğru şekilde belirleyebilmek için öncelikle PKK ile Türkiye devletinin farklı unsurları arasındaki ilişkilerin şu ana dek ne şekilde sonuçlar verdiğine bakmak ve buradan alınabilecek derslere odaklanmak gerekmektedir.

BİR GÜVEN VE UZLAŞMA ARAYIŞI OLARAK SINIR DIŞINA ÇEKİLMEK

Abdullah Öcalan'ın askerlerle dolaylı şekilde 1997 yılında başlayan ve 1999 yılında yakalanmasının ardından İmralı'da yüz yüze görüşmeler şeklinde yıllara yayılarak devam eden

görüşmelerinin öyküsü, Öcalan'ın avukatlarından oluşan Asrın Hukuk Bürosu'nun⁷³ sözcüsü ve danışmanı Cengiz Kapmaz'ın kaleme aldığı *Öcalan'ın İmralı Günleri* adlı kitapta anlatılmaktadır. Asrın Hukuk Bürosu'nun 1999'dan bu yana Abdullah Öcalan'la yaptığı görüşmeler sayesinde topladığı belgelere dayanılarak kaleme alınan kitap, "dağdan iniş" ve PKK'nin silahlarını bırakması konularının Öcalan'ın askerlerle değişik dönemlerde kurduğu diyaloglarda tikanıklık yaratan başlıca noktalar olduğunu ortaya koymaktadır. Kitabın detaylı bir okuması yapıldığında, Abdullah Öcalan'ın pek çok noktada devletle uzlaşmaya yatkın olduğu, ancak "PKK'nin tasfiyesi" olarak algıladığı ve kendince PKK'nin karşılıksız olarak "dağdan iniş"ini öngören her anlaşma ve önerinin karşısında durduğu ve bunlara direndiği göze çarpmaktadır. Kitapta ayrıca, Öcalan'ın, yakalanışının ardından bazı şartlar öne sürerek o dönem kendisiyle görüşen devlet yetkililerine, yani askerlere, "PKK'yi dağdan indirebileceğine" ve bu konuda vereceği kararı PKK'ye kabul ettirebileceğine dair güvence verdiğine de yer verilmektedir:

Öcalan, sorunun çözümüne esas teşkil edecek modeli ilk kez devletle paylaştı. "1) 1993 tarihine kadar düşünsel düzeyde bağımsızlık düşüncemiz vardı, ama o tarihten sonra artık yok. Ulus-devlet modelini doğru bulmuyoruz. 2) Türkiye'nin Misak-ı Milli yapısına saygılıyız. Federasyon ve otonomi seçeneklerinin de karşısındayız. 3) Demokratik hakların tanınması, kültürel açılımların yapılması, toplumsal katılım yasasının düzenlenmesi halinde PKK'yi en kısa sürede dağdan indiririm." [...] Yeni tezler sorgu sürecini gün be gün izleyip takip eden Başbakanlık Kriz Merkezi'nde masaya

yatırıldı. Yapılan değerlendirme sonrasında, İmralı'daki sorgu komisyonundan Öcalan'a "Örgüt bu tezleri kabul eder mi?" sorusunun sorulması istendi. Öcalan hiç tereddüt etmeden soruya, "Bana bağlı kalırlar" yanıtını verdi. Bunun için örgütle temasa geçme olanağının kendisine tanınmasının yeteceğini belirtti.⁷⁴

Kitapta "dağdan iniş" konusuna dair dikkat çekici bölümlerden bir diğerinde Öcalan'ın uzlaşmanın sağlanabilmesi için belli adımları atmaya hazır olduğu şu şekilde ifade edilmektedir:

Mahkeme kararından⁷⁵ iki ay sonra, Türkiye'nin gündemi anti-terör yasasına kilitlendi. Hükümet tarafından hazırlık çalışmalarına başlanan ve şartlı tahliye öngören yasa, örgüt yönetimini devre dışı bırakıyor, kendiliğinden teslim olan örgüt üyelerine ceza indirimi öngörüyordu. Yasaya büyük önem atfeden devlet, Öcalan'ın geliştirdiği yeni strateji ile birlikte örgütte kafa karışıklığı yaşandığını düşünüyor, bu karışıklığın yasanın çıkmasından sonra dağılmaya yol açacağına inanıyordu. Yasanın hazırlık çalışmaları sürerken, Öcalan da yasanın içeriğine dair açıklamalarda bulunmaya başladı. Öcalan, devletin çıkarmayı düşündüğü şartlı tahliye yasasının içeriğinin çok önemli gelişmelere yol açabileceği inancındaydı. Bu yüzden yasanın içeriğinin iyi doldurulması gerektiğini söylüyor ve bazı uyarılar yapıyordu. Devletin "Ey arkadaşlar inin" demesiyle kimsenin inmeyeceğini, bunun için zemin hazırlanması gerektiğini düşünüyordu.⁷⁶ Öcalan, yasanın etkin pişmanlık şeklinde değil, PKK mensuplarını demokratik siyasal yaşama katma şeklinde ele alınmasını istiyordu.

73 Asrın Hukuk Bürosu, Abdullah Öcalan'la 1999'dan bu yana yüz yüze görüşme yapma ve onun açıklamalarını dışarıya aktarma rolü nedeniyle, örgütün lideri ile PKK örgütü arasında etkili bir "organ" konumuna kendiliğinden geldi.

74 Kapmaz, *İmralı Günleri*, 20. 16 Temmuz 2003 tarihli Görüşme Notları'ndan alıntılanmıştır.

75 Öcalan'ın 1999'da İmralı'da görülen davası kastediliyor.

76 Kapmaz, *İmralı Günleri*, 86. 5 Temmuz 2003 tarihli Görüşme Notları'ndan alıntılanmıştır.

Aslında anti-terör yasasının hazırlık çalışmalarının gösterdiği net bir şey vardı. Sorgu sürecinden itibaren daha çok Öcalan'ı izleme stratejisi izleyen devletin PKK'ye yaklaşımı hâlâ kuşku doluydu. Ankara'da PKK ve Öcalan makul adım atarak kendisini ispatlamanın yaklaşımı egemendi. Öcalan devletteki bu hissiyatı sezmişti: "Devlet sanırım PKK'den kuşkulu. PKK kendini ispatlasın diyor. Tek şans, 'Asmayalım, asmazsak rolünü oynasın' biçiminde somutlaşıyor... Devlet hemen adım atmaz. Uygulanabilir mi, ona bakar. Benim başlamamı bekler. İnandırıcı bir-iki başarılı pratik adım atılırsa cevabı gelebilir."⁷⁷

Öcalan'a göre, devletin ileri adım atması PKK'nin güven vermesine bağlıydı. Öcalan açık bir şekilde, devletin kendisine "Öcalan ile diyaloga girdi" dedirtmeyeceğini söylüyordu. Öyleyse sürecin önünü açacak adım PKK'den gelmeliydi. Örneğin, Türkiye'yi şiddet ortamından çıkaracak güçlü adımlar, sürecin önünü açacak bir rol oynayabilirdi. Öcalan'ın kafasında gerillayı Türkiye dışına çekme düşüncesi vardı. Bu düşüncesini ilk kez 5 Temmuz'da [1999] avukatlarıyla paylaştı. "Bizim şiddeti durdurmamız başlangıç olabilir. Silahlı mücadele aşamasını geride bırakma tekniği uygulanabilir... Bu yeni adım olur. Pratikte de güçleri Güney'e⁷⁸ çekme, sınırların gerisine çekme olabilir. Ateşkesin bir ileri adımı olabilir. Bu aşamada en ileri adımdır. Mevcut kilitlenmeyi aşmak için çatışma ortamından çekilme yaşanır, ondan sonra devletin tavrı beklenir. [...] Bundan sonra yasal güvence arayışları olabilir. Parlamento'nun görüş açısı da değişir."⁷⁹

Öcalan, avukatlarına bu düşüncesini açıkladıktan iki gün sonra, PKK Başkanlık Konseyi'ne beş sayfalık bir mektupla Türkiye topraklarında bulunan PKK kuvvetlerinin "sınır dışına

çekilmesi" talimatını iletmiştir. Mektubun en önemli kısmı, bu kararın "silahlı mücadeleye son verme ilanı" olmasıdır. Öcalan, önerisini şu şekilde dile getirmiştir: "Şiddetin pratik olarak da güvenceli olarak da sona erdiğini kuşku götürmez bir biçimde kanıtlamak gerekiyor. Bu durumda en etkili sonuç alıcı yol, herkesi üzerine düşeni yapmaya zorlayacak ve aynı zamanda kolaylık sağlayacak olan, barış için silahlı mücadeleye son verme ilanıdır. 1 Eylül 1999'da silahlı mücadeleye son verdiğimizizi açıklamak ve güçlerimizi sınır gerisine, Güney'e çekip sürece göre değerlendirmek ve hazırlıklara çekmektir."⁸⁰ Bu dönemde, "PKK'nin sınır dışına çekilme düşüncesi henüz kamuoyuna açıklanmamıştı. Hazırlıklar ve örgütle mesaj trafiği büyük bir gizlilik içinde yürütülüyordu. Devlet, Öcalan'ın örgütü sınır dışına çıkarması için örgütle gerçekleştirdiği mesaj alışverişine herhangi bir engel çıkarmadı."⁸¹

Sınır Dışına Çekilmenin Maliyeti

Öcalan'ın örgütüyle yaptığı bir dizi yazışmanın akabinde PKK, Türkiye topraklarındaki silahlı güçlerini sınır ötesine çekmiştir. Ancak, bu geri çekilme sırasında yüzlerce de kayıp vermiştir. Kaynaklarda PKK'nin kayıpları konusunda net bir rakam bulunmamakla beraber, PKK'ye yakın çevreler, bu sayıyı 500-1000 arası olarak telaffuz etmektedir. Diğer yandan, geri çekilme operasyonundan sorumlu olan PKK'nin o dönemdeki askeri yetkililerinden Hıdır Sarıkaya (Ekrem), kendisiyle Erbil'de yaptığımız görüşmede kayıp sayısının 250 dolaylarında olduğunu ifade etmiştir.

Sınır ötesine çekilmenin çok kısa bir süre içinde gerçekleştirilmesini Öcalan'ın ısrarla talep etmiş ve bu doğrultuda kesin talimatlar yağdırmış olmasını eleştiren Hıdır Sarıkaya,

77 A.g.e.

78 Kuzey Irak, Irak Kürdistan Bölgesi kastediliyor.

79 Kapmaz, *İmralı Günleri*, 86-87.

80 A.g.e., 88-89.

81 A.g.e., 92.

geri çekilme sırasında verilen kayıpların büyük bir çoğunluğunun Sason Bölgesi'nden gelen ve dolayısıyla sınır ötesine çekilmek için geniş ve düz bir araziden geçmek zorunda kalan PKK birliklerinden olduğunu ifade etmiştir. Öcalan'ın PKK güçlerini sınır ötesine çekme kararını bilen TSK, çekilen PKK güçlerine karşı operasyon yapmama yükümlülüğü altına girmemiştir. Bu nedenle TSK sınır ötesine çekilme sırasında düzenlediği operasyonlarla PKK'ye ağır kayıplar verdirmiştir. Murat Karayılan, söz konusu dönemde yaşanan gelişmeleri şu şekilde dile getirmektedir:

1 Eylül'de geri çekilme kararını tüm güçlere telsizden bizzat ben bir değerlendirme konuşmasıyla birlikte ilettim. [...] Çok geçmeden, iki hafta sonra, geri çekilmede müthiş bir dağınıklık ve panik havasının egemen olduğunu biliyoruz. [...] Kısaca geri çekilmenin düzenlemesi, planlamasının iyi yapılamaması ve Türk devletinin de, fırsat bu fırsattır diyerek saldırıya geçmesi, tuzaklar kurması sonucu geri çekilme sürecinde ciddi darbeler alınmıştır. [...] Türk devleti ve ordusu... "Ne kadar öldürürsem kârdır" diyerek, geri çekilmenin yapılacağı bütün yollara tuzaklar kurmuştu. Geri çekilme sürecinde 200 civarında şehit verildi.⁸²

Öcalan'ın PKK kuvvetlerini sınır ötesine çekme kararı uygulanmış olmakla birlikte, TSK'nın düzenlediği saldırı sonucu verilen ağır kayıplar, bir güven bunalımına yol açmış ve çözüme giden yolda aynı adımın yeniden atılabilmesini imkânsızlaştırmıştır.

Öcalan'ın PKK kuvvetlerini sınır ötesine çekme kararı uygulanmış olmakla birlikte, TSK'nın düzenlediği saldırı sonucu verilen ağır kayıplar, bir güven bunalımına yol açmış ve çözüme

giden yolda aynı adımın yeniden atılabilmesini imkânsızlaştırmıştır. Günümüzde, Kürt Sorunu'nun çözümünün ancak silahların sustuğu bir ortamda mümkün olabileceğini düşünen ve dolayısıyla çözüme doğru giden yolda atılması gereken adımların başında PKK'nin Türkiye'deki güçlerini sınır ötesine çekmesinin geldiğini vurguluyan çevreler, 1999'da yaşanan bu olayı göz ardı etmektedirler. Zira yakın geçmişe bakıldığında, PKK'nin aynı hareketin gerçekleştirildiği 1999'a ait kötü anıları bulunmaktadır ve bu anılar, aynı adımın atılmasının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Sınır Dışına Çekilme ve Örgütte Bölünme

Öcalan'ın talimatıyla Türkiye içindeki silahlı güçlerin sınır dışına çekilmesinin PKK'ye maliyeti, önemli ölçüde can kaybıyla sınırlı kalmamıştır. PKK'nin Türkiye içindeki silahlı güçlerini sınır dışına çekme ve silahlı mücadeleye son verme kararı, her ne kadar Öcalan'ın tahmin ettiği gibi, PKK yönetiminin ve örgütünün büyük ölçüde kendisine bağlı kalması sayesinde mümkün olabilirdi de, PKK'nin bir dizi önemli isminin de örgütten kopmasına yol açmıştır.

PKK'nin bazı yönetici kadroları kararı "davaya ihanet" olarak nitelendirip PKK'den koparlar-ken, Öcalan'ın mahkemede kullandığı uzlaşma-cı savunma dili ve ardından gelen silahlı güçlerini Türkiye sınırları dışına çıkartma ve silahlı mücadeleye son verme kararları, PKK'nin de ötesine geçen geniş bir çevrede, "Öcalan'ın Genelkurmay'ın kontrolüne girdiği ve onun isteklerine göre hareket ettiği" düşüncesini kuvvetlendirmiş ve aleyhinde yapılan propaganda malzeme sağlamıştır. Öcalan, aralarında bazı PKK'lilerin de bulunduğu Kürt siyasi çevrelerince, tam da PKK'nin siyasi hasımlarına yönelttiği en ağır sıfatlarla, yani "teslimiyet" ve "tasfiyecilik"le suçlanmıştır.

Aliza Marcus'un Türkçe'de *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi* adıyla yayımlanan kitabı,⁸³ yukarıda sözü edilen dönemde örgütten kopan PKK'nin kıdemli kadroları ve yetkilileriyle görüşmelere dayanmaktadır. Dünyada PKK konusundaki en önemli referans kitaplardan biri olarak kabul edilen bu kitap, büyük ölçüde, "1999 travması" üzerine örgütten kopan, 1978'de PKK'nin Lice'nin Fis Köyü'ndeki kuruluş toplantısında yer alan kuruculardan Hüseyin Topgider ve ilk silahlı eylemlerini örgütleyen önde gelen askeri-siyasi kadrolarından Selahattin Çelik'ten alınan bilgilere dayanmaktadır. Bu iki isimden Selahattin Çelik'in, bu dönemde yaşanan gelişmelere de geniş ölçüde yer verdiği, PKK ve Kürt silahlı mücadelesinin tarihini ele alan, PKK'nin bu dönemki iç dinamiklerini anlamak açısından büyük önem taşıyan *Ağrı Dağı'nı Taşımak* adlı bir kitabı bulunmaktadır. Sınır dışına çekilme ve silahlı mücadeleye son verme kararı alındığı dönemde hapisanede bulunan, PKK'nin önemli liderlerinden M. Can Yüce de, Öcalan'ın o dönemdeki politikasını "ihanet" ve "teslimiyet" olarak nitelendirmekte ve bu politikaya karşı çıkanların başında yer almaktadır.

1996'da Çanakkale Cezaevi'nde tutsakken, *Doğu'da Yükselen Güneş* başlıklı bir Abdullah Öcalan biyografisi ve PKK tarihi yazan ve PKK literatüründe Abdullah Öcalan'ın yüceltilmesi anlamında özel bir yeri olan M. Can Yüce, 1999'da Öcalan'ın aldığı kararlardan duyduğu büyük hayal kırıklığı ve yaşadığı travma üzerine, Öcalan'ı yüceltici kitabının tam tersi bir içeriğe sahip *Uluslararası Karşı-Devrim Hareketi, Teslimiyet ve Tasfiyecilik ile Bir Yanılsamanın Sonu* başlıklı bir kitap kaleme almıştır. Yüce, daha önce kaleme aldığı

Abdullah Öcalan biyografisinde Öcalan'ı övmekte ve şöyle demektedir: "Kürdistan ülkesinin 'Güneş'in ülkesi' olarak tanımlanması boşuna değil. Güneşin ülkesi, daha fazla güneşsiz kalamazdı. Çok bekledi, çok acı çekti; çok trajediler yaşadı, fakat sonunda güneşine kavuştu. Bütün bu nedenlerden dolayı *Doğu ve Güneş* imgesinin Abdullah Öcalan gerçekliğini en iyi anlatan imge olduğunu düşünüyoruz."⁸⁴ Buna karşılık, PKK'nin simge şahsiyetleri Mahsum Korkmaz, Hayri Durmuş ve Kemal Pir'in isimlerinden oluşan "Mahsum Hayri Pir" imzasıyla yayımladığı *Uluslararası Karşı-Devrim Hareketi* kitabında, PKK'nin silahlı güçlerinin Abdullah Öcalan'ın kararıyla sınır dışına çıkartılması dönemine ilişkin, eski liderini hedef alan polemikçi bir duruş sergilemektedir. Yüce, kitabında Abdullah Öcalan'ın devlet tarafından PKK'nin tasfiyesi planının uygulayıcısı haline sokulduğunu ileri sürmektedir:

PKK'NİN ESKİ LİDER KADROSUNDAN İSİMLER

M. Can Yüce: PKK'nin ilk kadrolarına mensuptur. 1980 yılında yakalanmış ve yirmi yıl cezaevinde kalmıştır. Yurt dışında yaşayan Yüce, Abdullah Öcalan'ın amansız hasımlarından biri olmuştur.

Mahsum Korkmaz: PKK'nin silahlı mücadelesinin başladığı 15 Ağustos 1984 Eruh Baskını'nın komutanıdır. 1985 yılında Gabar Dağı'ndaki bir çatışmada ölmüştür. İsmi, PKK'nin Bekaa'daki siyasi-askeri merkezine verilmiştir.

Hayri Durmuş: PKK'nin kurucularındandır. 1982 yılında Diyarbakır Cezaevi'nde girdiği ölüm orucunda hayatını kaybetmiştir.

Kemal Pir: PKK'nin ilk kadrolarına mensuptur. 1982 yılında Diyarbakır Cezaevi'nde girdiği ölüm orucunda hayatını kaybetmiştir.

⁸³ Aliza Marcus, *The PKK and the Kurdish Fight for Independence: Blood and Belief* (New York ve Londra: New York University Press, 2007) [Türkçesi: *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi*, çev. Ayten Alkan, İletişim Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2009].

⁸⁴ Yüce, *Doğu'da Yükselen Güneş*, 26.

PKK ve devrimi bütün değerleri ve kazanımlarıyla tasfiye etme planı yürürlükteydi. Öcalan'a biçilen rol besbelliydi. Sorgu ifadeleri zapta geçirilmiş, 3 Nisan [1999] savcılık ifadesiyle tasfiye planı ve Öcalan'ın rolü güvence altına alınmıştı, her şey denetim altında ve çizdikleri konsept temelinde yürüyordu. Aceleleri yoktu, sindire sindire, sindirte sindirte yol almak durumundaydılar. Onlarca yıllık bir mücadeleyi ve direniş değerlerini kısa sürede ve sorunsuz halletmek mümkün değildi, toplumsal ve siyasal yasalara uygun olmazdı. Örneğin klasik türden bir itirafçılık ve bu temelde yapılacak 'teslim ol' çağrıları, kısa vadede belki kimi etkilenmelerde bulunabilir, ama mücadeleyi ve partiyi topyekûn tasfiyeye götürmezdi. O nedenle Öcalan'a sıradan ve alışlagelmiş bir itirafçı rolü oynatılmayacaktı. O bir 'barış savaşçısı' olacak ve 'devlete hizmetini' bu temelde yerine getirecekti. Şimdi sıra barış savaşçılığındaydı. Ama bunun için öncelikle PKK'ye ulaşılması ve denetim altına alınması gerekiyordu. PKK'nin denetim altına alınma süreci ile birlikte halkın yeni sürece alıştırılması çalışmaları da gerekliydi. Bunun için dışarıya iletilen mesajların en geniş şekilde basında ve yayın organlarında işlenmesi gerekiyordu.

Öcalan bunu başarabileceği konusunda kendisine güveniyordu, bu aşırı güveni kurduğu 'sistem'den kaynaklanıyordu. Devlete de güven vermiş ve bunun için sadece olanak ve fırsat verilmesini, zaman tanınmasını isteyecekti. 'Barış savaşçılığını' elbette avukatları aracılığıyla gerçekleştirecekti. [...] O, artık Bekaa'da kükreyen bir savaş komutanı değil, İmralı çemberinden geçmiş bir 'barış savaşçısı'dır.⁸⁵

PKK'NİN SINIR DIŞINA ÇEKİLMESİNİN TÜRKİYE DEVLETİ İÇİN ANLAMI

Abdullah Öcalan'ın, "silahlı mücadeleye son verme" ve bu amaçla Türkiye sınırları içindeki

silahlı güçlerini sınır dışına çıkartma kararı, bir kısım PKK'li ve Kürt siyasi çevrelerinin kendisini "teslimiyet"le ithamına yol açmakla birlikte, liderliğinin sorgulandığı bu hareketin, devletle "uzlaşma" yolunda da bir karşılığı olmamış gibi gözükmektedir. Kapmaz, kitabında bu durumun nedenlerinin ipuçlarını şu şekilde vermektedir:

Öcalan attığı adımın PKK'yi dağdan indirmek için tarihi bir aşama olduğunu düşünüyor, devletin de bu adıma bağlı olarak açılımda bulunmasını istiyordu. 26 Temmuz'da [1999] bu beklentisini, "Dağdan indirme birinci mesele değil mi? Neden adım atmıyorlar?" diye özetledi. Ancak kısa bir süre sonra, devletin sınırdışına çıkma kararına yönelik tutumu belli olmaya başladı. Devlet adımı yeterli görmüyor, sınırdışına çıkma yerine dağdan indirmeyi talep ediyordu. [...] "PKK'nin dağdan indirilmesi için yasal düzenleme gerekir" diye söylendi. Öcalan, devletin çıkaracağı anti-terör yasasını önemsemekle birlikte içeriğini yetersiz görüyor, yasanın tüm örgüt üyelerini kapsamaması gerektiğini düşünüyordu. Sınırdışına çıkılması yerine örgütü dağdan indirme beklentisi içinde olan devlete şu yanıtı gönderdi:

"Bence güçler bir yere çekilebilir. Bunu doğru buluyorum. Devlet güçlü, sen adım atmadan ondan adım atmasını bekleyemezsin. Köylere dönüş, koruculuğun kalkması önemli yeni adımlar olarak görülür. Pişmanlık Yasası ve genel af konusunda Adalet Bakanlığı ile avukatlar görüşebilir mi? Dağlardan gerillanın inişini yasayla nasıl sağlayacaklar? Yasa bence bunu göz önüne almadı. Yasa bir nevi af ise örgüt bütünsel olarak değerlendirilir."⁸⁶

Öcalan'ı, "Sınır dışına çekilmek yetmez; dağdan indir" şeklinde ifade edilebilecek devlet talebi ile örgütteki çalkantılar arasında bırakan

86 Kapmaz, *İmralı Günleri*, 92-93. 29 Temmuz 1999 tarihli İmralı Görüşme Notları'ndan alıntılanmıştır.

85 A.g.e., 91-92.

çekilme kararı, PKK Başkanlık Konseyi'nin 5 Ağustos 1999'da Öcalan'ın açıklamasını onaylaması üzerine uygulamaya geçirilmiştir. Karar sonrasında PKK'nin askeri kolu ARGK (Arteşa Rizgariya Gelê Kurdistan – Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) şu açıklamayı yapmıştır: “Başkan Apo'nun silahlı güçlerimize yönelik geliştirdiği, 1 Eylül'den itibaren savaşın durdurulması talimatını ARGK güçleri olarak Başkomutanımız'ın bir emri olarak algılıyor ve emir komuta düzeninde yekvücut olarak uygulamaya koyacağımızı belirtiyoruz.”⁸⁷ Açıklama sonrasında devletin sınır dışına çekilme kararına karşı tutumu netleştikçe Öcalan da umutsuzluğa kapılmaya başlamıştır:

PKK'nin açıklamayı yaptığı tarihte Öcalan, İmralı'da avukatlarıyla görüştü. Ancak örgütün sınırdışına çıkmayı kabul etmesi de devlet ile Öcalan arasındaki krizi sona erdirmemişti. Ankara'daki egemen hava hâlâ “Öcalan önce dağdan indirsın” şeklindeydi. Bunun tercümesi: “Neden teslim olmuyorlar da geri çekiliyorlar”dı. Bu durum, İmralı'da Öcalan'a hissettirilmişti. Öcalan, avukatlarına Ankara'daki havayı özetledikten sonra, devletin takındığı tutumu kabul etmeyeceğini açıkladı:

“Ankara'daki egemen hava, ‘Öcalan önce dağdan indirsın’ biçimindedir. Bu gerçekçi değildir. ‘Neden teslim değil de çekilme?’ diyorlar. Bu da çözümsüzlüktür. PKK'lilere izah etmekte inanılmaz güçlük çekeceğiz... ‘Neden teslim ol çağrısı değil de sınırdışına çıkma?’ biçimindeki yaklaşımlar işi yokuşa sürme anlayışıdır. Olumsuz yaklaşımdır. Gerçekçi olmadığı gibi pratik de değildir. Sınırların dışında olma herkes açısından olumludur. Güçlerin içeride olması halinde provokasyonlar devam eder.”⁸⁸

Asker, PKK'nin Türkiye içindeki güçlerini, Abdullah Öcalan'ın talimatıyla sınır dışına

çekmesini barış umudu olarak değil de “örgütün yaşamaya devam etmesi” şeklinde algılamıştır. Türkiye'nin eski Genelkurmay başkanlarından emekli Orgeneral İlker Başbuğ da, Türkiye'deki silahlı PKK güçlerinin sınır dışına çekilmesini Öcalan'ın uzlaşma amaçlı bir jesti gibi değerlendirmemektedir ve Öcalan'ın azalan gücünü korumak amacıyla yaptığı bir hamle olarak görmektedir. İlker Başbuğ bu konudaki görüşünü şöyle açıklamaktadır:

Üstün güvenlik güçleriyle karşılaşan teröristler, daha güvenli bölgelere doğru dağılmaya çalışır. 1999'da Türkiye'de bu durum yaşanmıştır. Yurt içinde yenilen PKK, o andaki gücünü oluşturan 3000'e yakın teröristini Irak'ın kuzeyine çekmiştir. Bu grubun etkisiz hale getirilmemesi, PKK'nin ileride tekrar sahneye çıkmasına olanak sağlamıştır.⁸⁹

Nitekim, sınır dışına çekilmeye ek olarak, Öcalan'ın silahlı bir PKK'li grubun teslim olması şeklinde yaptığı ikinci hamlesinden sonra Genelkurmay, 29 Eylül 1999 tarihinde bir açıklama yaparak bu konudaki duruşunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Söz konusu grubun propaganda yapmak amacıyla geldiğine yer verilen bildiride şöyle denmektedir: “Terör örgütünün son zamanlardaki çırpınışlarını sözde örgütün inisiyatifinde gelişen barış girişimleri olarak algılayıp, neredeyse alkışlamayı anlamak mümkün değildir. Bu girişimin, terör örgütünü içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarmaya yönelik propaganda olduğunu, olaya dikkatle bakan herkesin anlaması mümkündür... Bu nedenle TSK, bu mücadeleyi son terörist etkisiz hale getirilene kadar sürdürmeye kararlıdır. Teröristler için tek çıkış yolu da teslim olmak ve Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmak için yüce Türk adaletine sığınmaktır.”⁹⁰ Bu açıklama,

87 A.g.e., 101.

88 A.g.e., 101-102.

89 Başbuğ, *Terör Örgütlerinin Sonu*, 146.

90 Kapmaz, *İmralı Günleri*, 114-115.

PKK'nin silahlı güçlerini Türkiye dışına çekme kararının çözüme doğru atılan bir adım ve uzlaşma zemini arayışı olarak algılanmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

BUGÜNKÜ DURUMDA GEÇERSİZ BİR ADIM: SINIR DIŞINA ÇEKİLME

Bu raporun hazırlanması sırasında yaptığımız görüşmede Murat Karayılan bugün gelinen noktada Türkiye'deki güçleri geri çekmenin gereksiz olduğunu kesin bir dille ifade etmiştir. Karayılan, görüşmemizden iki gün önce ANF'de yayımlanan söyleşisinde bu konuya ayrıntılı biçimde değinmiştir:

Böyle bir durum [geri çekilme] söz konusu değildir ve herhangi bir şekilde gündemimize de gelmiş değildir. Çünkü olamayacak bir şeydir. Doğru, biz 99'da güçlerimizin hemen hemen tümünü Türkiye sınırları dışına çıkarmıştık. Bu o zaman açısından acı bir deneyim oldu. O zaman çözüm henüz çok uzak görüldüğü için uzun bir zamana ihtiyaç olduğundan dolayı böyle bir şeye gereksinim duyulmuştu. Şimdi güçlerimizi tekrardan Türkiye sınırları dışına çıkarmayı dayatmak, aslında süreci çözmemek, ertelemek, zamana yaymak ve belki de başka niyetler taşımak anlamına gelir. Onun için bizim böyle bir dayatmayı herhangi bir biçimde kabul etmemiz de mümkün değildir. Neden? Çünkü pratik hiçbir anlamı yoktur. Çözüm sürecine katkı olsun diye hiçbir değer taşımayan bir husustur. Güçler ta Dersim'den üç ay boyunca yürüyecek, Güney Kürdistan'a gelecek, böylece çözüm gelişecek! Hayır, çözüm gelişirse Dersim'deki güçler zaten oradan çözüm sürecine dahil olurlar. Bu daha kestirme ve daha kolay bir yol değil mi? Eğer çözüm niyeti ve zihniyeti varsa neden tüm güçleri ta Dersim'den, Erzurum'dan, Bingöl'den aylarca yürüterek, güney sınırlarına taşıyacağız?⁹¹

1999 yılında yaşanan olaylardan çıkarılan olumsuz dersler, bugün Türkiye'deki PKK silahlı güçlerinin, çözüm yolunda bir imkân yaratmak amacıyla sınır dışına çekilmesi olasılığını hayli zayıflatmaktadır.

Brüksel'de görüştüğümüz Zübeyir Aydar ile Remzi Kartal da, bu konuda Murat Karayılan'la benzer görüşler belirtmişlerdir. Aydar, "dağdan iniş" anlamında "Silah bırakmak bu gibi konularda en son aşamadır" diye konuşmuş ve o noktaya gelmek için önceliğin Abdullah Öcalan'la yapılan görüşmelerin "müzakere" aşamasına gelmesi ve buna paralel olarak "güven artırıcı önlemler" in uygulanmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Yaptığımız yüz yüze görüşmelerde ortaya çıkmıştır ki Türkiye içinde PKK hattında olan ve yasal siyasi zeminlerde faaliyet gösteren tanınmış Kürt şahsiyetler de, Kürt Sorunu'nun çözüm aşamasına gelebilmesi için PKK'nin varlığını koruması, bu çerçevede silahlı gücünün de devam etmesi, yani bir bakıma Kandil'de bulunmasının gerekliliği üzerinde durmaktadırlar.

Bahsi geçen bu kişiler yaptığımız görüşmelerde "Silahlı mücadelenin miadını doldurmuş olduğunu" ifade etseler de, bu görüş daha ziyade "felsefi bir bakış açısı" olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu görüş PKK'nin kayıtsız ve şartsız silah bırakması ve Kandil'i terk etmesi noktalarına kadar uzanmamaktadır. Silahlı mücadelenin miadını doldurduğu görüşünü dile getiren Kürt şahsiyetlerden biri, "eylemsizlik sürekli olmalıdır" diyerek, devletle birlikte hazırlanacak "5-10 yıllık bir yol haritası" gereği üzerinde durmuştur. Aynı kişi " 'silahları bırakın' önşart olmasın" dedikten sonra, "dağların boşalması Hizbullah'ın doldurmasıyla sonuçlanır. Silahlı İslami Kürt hareketi, İran, Hamas, Hizbullah, El-Kaide gibi unsurların etkisi altına girer. Bırakın dağda dursunlar. Eylemsizlik sürdüğü takdirde, PKK'nin dağda bulunması, Türkiye'nin çıkarına" şeklinde ilginç

91 ANF, "Gerilla Sınır Dışına Çekilmiyor", Murat Karayılan ile söyleşi, 9 Kasım 2010.

bir görüş dile getirmiştir. “Abdullah Öcalan ve Kürtler tatmin olmadan, gerilla silah bırakmaz” diyen aynı Kürt şahsiyeti, “Şeyh Sait’in, Seyyid Rıza’nın gerillası olsa, sonları böyle olmazdı” sözleriyle, çözüm noktasına ulaşılan dek PKK’nin “dağdaki silahlı gücü”nün Kürt kitleler tarafından bir güvence unsuru olarak algılanacağını ileri sürmüştür. PKK’nin silahlı güçlerinin başkomutanı konumunda bulunan Murat Karayılan da aynı görüşü şu güçlü ifadelerle dile getirmektedir:

Gerilla, Kürdistan devriminde stratejik bir güçtür. [...] Gerillanın var olması demokratik toplumsal sahanın da rolünü oynamasına zemin sunmaktadır. Gerillanın yarattığı denge üzerinde bugün Kürdistan’da demokratik, siyasal ve serhildan mücadelesi yürütülmektedir. [...] Eğer gerillanın yarattığı ortam, denge unsuru olmasaydı ne Türk devleti, ne de başka devletler Kürt halkının siyasal demokratik mücadele yürütmesine bu denli göz yummazlardı. [...] Bu denge ortamında halkımız ve demokrasi güçleri de siyasal demokratik mücadele olanakları bulabilmektedir. Örneğin gerillanın varlığı olmasaydı Alevi halkımıza ve tüm Alevilere yaklaşım farklı olurdu.⁹²

Aynı şekilde, Türkiye’de yasal alanda faal olan bir başka tanınmış ve etkili Kürt şahsiyeti de, yukarıda aktarılan bu görüşle uyumlu biçimde “Kürtler, Abdullah Öcalan’ın ev hapsiyle başlayıp nihai özgürlüğüne varacak olan, dağdakilerin kademeli olarak ineceği, yasal güvenceye kavuşmuş kimlik haklarıyla ilgili gelişmelerin birbiri ardına gideceği bir sürece dayalı çözüme, yani bu yol izlenerek varılacak bir ‘silahsızlanma’ya razı olurlar, bunu kabul ederler. Aksi halde, silah bırakılmasına razı olmazlar. Kürtler silahlı güçleri kendi ‘güvence[leri]’ olarak görüyorlar” demiştir. Bütün bu yaklaşımlar, 1999 tecrübesi sonucun-

da ortaya çıkan güvensizlik ortamıyla birleştiğinde, PKK’nin silahlarını bırakmasını, bir başka deyişle “dağdan iniş”i, sanıldığından daha girift hale getirmektedir.

Abdullah Öcalan da o dönem, “sınır dışına çekilme” ve “silahlı mücadeleye son verme”nin “dağdan iniş” için bir adım olduğunu öne sürerek, “dağdan iniş”in nasıl olabileceğini kendi açısından açıklamıştı:

Genel af ve demokratik hukuk reformuyla birlikte PKK silahları tümüyle bırakmaya hazırdır. Bu sefer dışarıdan içeriye gelip silahları bırakma çağrısını şimdiden yapıyorum. Bu gerçekleştiğinde, silahlar da dahil her şeyi Türkiye’nin gücüne katmaya hazırdır. Demokratik hukuk reformu ve genel af olursa, bunun için açık siyaset yapılır... Devlet ne zaman gelin derse, silahlarla birlikte gelinir. Ne kadar silah isterlerse, getirilecek. Ama demokratik hukuk reformu ve genel af şartıyla.⁹³

Tüm bu görüşlerden, PKK’lilerin ve örgütün yandaşlarının “dağdan iniş” ve dolayısıyla silahların bırakılmasını çözüme ulaşmanın ön şartı değil, müzakereyle varılacak bir uzlaşmanın sonucu olarak, yani son aşama olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Bir anlamda, “dağdan iniş” ya da “silahlara veda” çözümün önkoşulu olmaktan çıkmakta ve Kürt isyanının sona ermesiyle eşanlamlı hale gelmektedir.

Abdullah Öcalan’ın yakalanıp İmralı Adası’na getirilmesinin ardından, 1999 yılının ilk üç çeyreğinde meydana gelen gelişmeler, “dağdan iniş” ve PKK’nin silahları nihai olarak bırakması için ne yapılması ve ne yapılmaması gerektiğini, bugün için de geçerli dersler halinde ortaya koymaktadır.

93 Kapmaz, *İmralı Günleri*, 103. 12 Ağustos 1999 tarihli İmralı Görüşme Notları’ndan alıntılanmıştır.

92 Murat Karayılan, *Bir Savaşın Anatomisi*, 478-479.

1. PKK'nin silahlı güçlerinin Türkiye dışına çıkarılması –ki, 2009'da Açılım'ın başlama-sından sonra da gündeme getirilen önemli bir talep olmuştur– “dağdan iniş”le eşanlamlı olmadığı gibi, “dağdan iniş”i sağlamak için yeterli bir adım da değildir;
2. PKK'nin silahlı güçlerini sınır dışında da olsa (Kandil) muhafaza etmesi, örgütün ve örgüt üzerinde Abdullah Öcalan'ın etkisinin devamı için zorunludur. Bu, Abdullah Öcalan'ın geleceğini devletle görüşmek için vazgeçmeyeceği bir kozdur;
3. PKK'nin “dağdan iniş”, ancak PKK'nin Türkiye'nin siyasal hayatına katılması için önu açıldığı takdirde söz konusu olabilecektir. Bunun hukuki düzenlemeleri yapılmalı, “Örgüt” bir bütün olarak ele alınmalı, dolayısıyla içeriği ve kapsamı ‘genel af’ olacak bir adım atılmalıdır. “Dağdan iniş”in sağlanması ancak bu adımlarla ilintili olacaktır.

SİLAHLI MÜCADELEYE DÖNÜŞ

1999 yılında PKK'nin silahlı güçlerini Türkiye sınırı dışına çekmesiyle ele geçirilen fırsatların gereğince kullanılamamış olması, 2004 yılında PKK'nin silahlı mücadeleyi yeniden canlandır-masına yol açan nedenler arasında sayılabilir. Türkiye sınırlarının dışına çıkmış olan PKK silahlı güçlerinin bir bölümü, özellikle 2004'ten başlayarak, tekrar Türkiye'nin büyük ölçüde Güneydoğu ve Doğu bölgesinde yer alan dağlarına geri dönmüşlerdir.

Yine 1999 yılı tecrübesinden anlaşılıyor ki, silahlı mücadelenin devam ettirilmesi birden fazla aktörün siyasi hesaplarına uygun düşüyor. Öcalan PKK'nin silahlı güçlerinin varlığını korumayı çözüme gidecek yolda bir güvence olarak görmekteydi, buna karşın kendisiyle o dönemde görüşmeleri yürüten askeri çevreler bu durumu benimsemeyerek “dağdan iniş”te ısrar etmişlerdi. Bu durum, bir

bakıma, örgütün tasfiyesinden kaygılanan PKK güçleri tarafından silahlı mücadelenin yeniden canlandırılması için itici bir güç olarak kullanılmıştır. PKK'nin silahlı mücadeleyi Abdullah Öcalan'ın kararı ve talimatıyla 1 Haziran 2004'ten başlayarak yeniden canlandırması, örgütün o tarihte içine girdiği en önemli iç krizle de yakından ilişkili gibi gözükmektedir.

PKK'de Yaşanan Bölünme ve Bir İç Bütünlük Aracı Olarak Silahlı Mücadele

Irak'ın Amerikan işgali altına girmesi, Amerikan güvenlik şemsiyesi altında ülkenin kuzeyinde özerk hatta yarı bağımsız bir Kürt varlığının oluşacağı şartların belirmesi, Türkiye'nin AB yolunda mesafe alması, PKK'nin mücadelesinin parametrelerini de etkilemiştir. 2003 yılında örgütün üst yönetiminde kendini gösteren görüş ayrılığı, 2004 yılında uzlaşmaz bir noktaya ulaşmış ve parçalanmaya neden olmuştur. Aralarında Osman Öcalan (Ferhat), Nizamettin Taş (Botan), Kani Yılmaz (Faysal), Halil Ataç (Ebubekir), Hıdır Yalçın, Hıdır Sarıkaya (Ekrem), Jiyan Deniz, Sakine Batman ve Ali Dursun gibi nüfuzlu yöneticilerin ve kıdemli kadroların bulunduğu bir ekip, Türkiye içinde de önemli bir destek elde ederek örgüt yönetimine ağırlığını koymaya başlamıştır. Görüşmelerde edindiğimiz bilgilere göre bu ekip, aşağıda kabaca ifade ettiğimiz görüşleri nedeniyle örgütün geri kalan yönetici kadrola- rıyla ayrı düşmüştür:

1. Lider kültürünün (yani Abdullah Öcalan'ın sorgulanamaz liderliğinin) reddi;
2. Silahlı mücadelenin gereksizliği düşüncesi. Türkiye'nin AB yolunda yapmakta olduğu demokratik reformların, Türkiye içinde siyasal mücadeleyi mümkün kıldığı. PKK'nin siyasallaşarak ve silahlı mücadeleyi tümüyle reddederek Türkiye siyaset sahnesinde rol almak için çalışmasının gerekliliği;

3. PKK'nin ikinci maddeyle de ilişkili olarak Kürdistan'ın her dört parçasında birden örgütlenmeyi reddederek sadece Türkiye örgütüne dönüşmesi;
4. Irak Kürdistanı'nda bir Kürt yönetiminin oluşmasının Kürt tarihinde olumlu bir aşama olarak değerlendirilerek, Irak Kürt örgütleriyle yakın dayanışma içine girilmesi;
5. Amerika'nın Irak işgalinin Kürtler lehinde bir gelişme olarak değerlendirilmesi, "emperyalist Amerika" tezlerinin bir kenara bırakılarak ABD'yle ilişkiye girilmesi.

Adı geçen PKK'li yöneticiler ve kıdemli kadrolar, sadece Türkiye içinde değil, PKK'nin Kandil'deki geniş yelpazesi içinde de etkili olmuşlardır. İmralı'dan gelen talimatla, söz konusu ekibin PKK organlarından ihraçlarının yanı sıra silahlı mücadelenin 1 Haziran 2004'te tekrar başlatılması kararı duyurulmuştur. Abdullah Öcalan, aralarında kardeşi Osman Öcalan'ın da bulunduğu, PKK'nin üst düzey yönetici kadrolarının kopuşunu, kendisini hedef alan ve ABD'yi sorumlu tuttuğu bir komplo olarak görmektedir. Öcalan, bu kopuş nedeniyle Osman Öcalan ile Nizamettin Taş'a (Botan) çok ağır suçlamalar yöneltmekte olsa bile, kopuşun içini acıttığını da gizlememektedir:

99'da daha çok askeri ağırlıklı heyet gelip benimle o dönemde görüştü. O dönemdeki askerler tecrübeliydi, samimi gibiydiler. Onlardan birisi "Oyun büyük, bunu boşa çıkarmamız gerekiyor. Siz ülkeyi bölmek istemediğinizi belirtip şiddetten vazgeçerseniz, her konuyu konuşabiliriz" dediler. Bunun üzerine ateşkes ve sınır dışına çekilme çağrım oldu ve gerillalar sınır dışına çekildi. Ecevit o dönemde bir şeyler yapmak istiyordu çözüme yönelik. Raşan affı da bu nedenle düşünülmüştü. Gerillayı da kapsayacaktı. O dönemdeki heyetle olan görüşmelerimiz 2001'e kadar devam etti. Daha sonra bilindiği gibi tekrar NATO Gladio'su Türkiye'deki Gladio ile birlikte devreye girdi. Ecevit'i tasfiye ettiler.

Kürt hareketini de o dönemde ikiye ayırmak için çoktan hazırlıklarını yapmışlar. Bu durum Amerika'nın Irak'a müdahalesiyle doğrudan bağlantılıdır. Osman-Botan alçağı bu oyuna geldiler. Diğerleri de Kandil'de kaldılar. Kandil'de kalanlar bu ayrılmayı zamanında önleyebilirlerdi. Ancak bunu başaramadılar, süreci iyi yönetemediler, yetersiz kaldılar. Benim müdahale etmemi istediler. Ben o dönemde "Bir bedenimi ikiye ayırdıktan sonra birini tercih etmemi istiyorsunuz, ben bunu kabul edemem" diyerek büyük bir öfkeyle karşılık verdim. Onlara çok öfke duydum, çok ağır eleştiriler yönelttim, çok ağır hakaretler ettim. Adeta bedenimizi ikiye bölmelerini nasıl kabul edebilirdim? Ama o alçak Osman-Botanlar kopup gittiler. Bine yakın kadro da eridi. O dönem zamanında bilgi getirilmedi bana. Kopukluklar oldu. Sonuçta örgütü ikiye bölmek istediler.⁹⁴

Murat Karayılan da kitabında PKK içinde yaşanan bu kopuşa değinmektedir. Silahlı mücadelenin 1 Haziran 2004'te yeniden canlandırılmasını "1 Haziran Hamlesi" olarak tanımlayan Karayılan'ın değindiği hususlar, her ne kadar suçlayıcı bir dille yazılmış da olsa, adını zikrettiği bazı kişilerin görüşmelerimiz sırasında anlattıklarıyla örtüşür niteliktedir:

Kökeni eskiye dayanan ama Önderlik'in esaretinden sonra kırılması derinleşen Ferhat, Botan, Ebubekir, Serhat ve Ekrem gibi kişiliklerin de yer aldıkları, partiden gizli bir grup olarak hareket eden bu kişiler içten içe yıkıcı faaliyetlerini sürdürmüş ve giderek kendilerini daha da örgütlü hale getirmişlerdi. [...] Bütün bu faaliyetlerini ikiye bölme ve gizlice sürdüren bu grup aynı zamanda dış bağlantılarına da dayanarak, ABD'nin bölgeye müdahalesiyle birlikte daha cesaretli davranmış ve 2003 Temmuz ayında yapılan bir toplantıda harekete karşı isyanlarını açıkça ilan etmişlerdi. [...] Daha sonra gelişen I. Kongre-Gel

94 ANF, "Öcalan: Kürtlerin Kellesine Karşılık Türkiye-ABD Anlaştı".

platformunu bir çıkış zemini yapmaya çalışan bu ihanetçi tasfiyeci grup, hareketi tümenden Önderlik'in çizgisinden çıkararak, uluslararası güçlerin yedeğine sokmaya çalışmışlardı. Bunun için her türlü yol yöntemi denemiş, YNK üzerinden dış bağlantılara dayanarak, sonuç almak istemişlerdir. [...] Bu ihanet grubunun çıkışı harekette büyük bir sarsılma ve dalgalanmayı yaşatmıştır. Ancak yaşanan birtakım krizli süreçlerden sonra Önder Apo'nun Mart 2004'te PKK'nin yeniden inşa sürecini başlatarak gerçekleştirdiği müdahaleyle bu tasfiyeci sürecin önüne geçilmiş [...] ideolojik ve siyasal olarak tümüyle deşifre edilen bu grup etkisiz kılınca kaçıp, YNK'ya sığınmışlardı. Güney zeminine dayanan bu ihanet grubu dış güçlere dayanarak düşmanlık ve tasfiye faaliyetlerini sürdürmüş ancak kendileri tasfiye olmaktan kurtulamamışlardı.⁹⁵

Karayılan, PKK içindeki bölünmeden, üstü kapalı biçimde de olsa ABD ve Irak Kürdistanı'nda kendisiyle ittifak halinde bulunan Celal Talabani'yi ve onun liderliğini yürüttüğü Kürdistan Yurtseverler Birliği'ni (YNK) sorumlu tutmaktadır:

Uluslararası komplocu güçler dıştan geliştirdikleri saldırılarla yetinmeyip, içten ihanet etmiş bir grubu örgütleyerek tasfiyeci girişimlerini içyapı içerisinde de boyutlandırıp sonuç almak istemiş. [...] Bu tasfiyecilik öncekilere göre daha donanımlı, sırtını uluslararası komplocu güçlere dayandırarak, uluslararası komplonun iç operasyonu biçiminde sonuç almak istemiştir. Ancak Önder Apo'nun müdahalesi ve hareketin geliştirdiği hamleci çıkışla uluslararası komplonun bu iç operasyonu tümüyle sonuçsuz bırakılmıştır.⁹⁶

Böylece, PKK'nin silahlı mücadelesinin tırmandırılmasında, örgüt içi çatlakların üstesinden gelebilme amacının belirleyici bir rol oynamış olduğu hükmüne de varılabilir. Nitekim, Türkiye'de silahlı mücadele karşıtlığıyla tanınmış ve PKK'den kopan yukarıdaki isimlere yakın duran bir Kürt aydını, görüşmemizde, PKK'nin 1 Haziran 2004'te Abdullah Öcalan'dan aldığı talimat doğrultusunda silahlı mücadeleye geri dönme kararı hakkında şu yorumda bulunmuştur: "Savaş kararı, savaşın dışında kalan kadroların görüşlerini, tartışmaları durdurdu, önemsizleştirdi. Savaş kararı, PKK içindeki bölünmeyi gideren, kadroları bir arada tutan rol oynadı. Türk derin devletinin amacı da buydu. Derin devletle, PKK'deki savaşçı kanadın, Cemil Bayık gibilerinin menfaatleri çakıştı."

Silahlı Mücadeleyi Kimler İstedi?

Görüşmelerimiz sırasında 1999-2004 yılları arasında yaşanan gelişmelerin "devlete de, Abdullah Öcalan'a da ders olduğu"nu ifade eden bir Kürt aydını, "Silahların durması sivil alana yol açıyor. Afla ya da o tür yollarla dağdan inmeler, silahlı adamların otoritesini kırıyor. 2000'de Cemil Bayık'ın, Duran Kalkan'ın adını duyan mı vardı?" diyerek, silahlı mücadeleye geri dönüşün hem PKK'nin, hem de devletin içindeki bazı unsurlarca özellikle istenmiş olduğunu öne sürmüştür. 1 Haziran 2004'te yeniden başlatılan silahlı mücadele hazırlıklarının, aslında bir hayli gerilere gittiği gerek Abdullah Öcalan'ın açıklamalarından, gerekse PKK'nin silahlı güçlerinin başındaki isim olan Murat Karayılan'ın kitabında dile getirilenlerden anlaşılmaktadır. Öcalan, Irak'ı işgal eden ABD birliklerinin, "Medya Savunma Alanları"na girmesinden kaygı duyarak, PKK'nin silahlı güçlerinin Kuzey Irak'tan Türkiye'ye geri dönmesini öngörmüştür. PKK ve Kürtlerin bir bölümünün dilinde, Irak Kürdistanı "Güney",

95 Karayılan, *Bir Savaşın Anatomisi*, 483-484.

96 *A.g.e.*, 488.

Türkiye'nin Kürt bölgeleri "Kuzey" olarak ifade edilmektedir. Öcalan, 4 Eylül 2002 tarihli İmralı görüşme notlarında, PKK'nin silahlı güçlerine (HPG - Hêzên Parastina Gel – "Halk Savunma Kuvvetleri") Türkiye'ye giriş yapmaları çağrısında bulunmaktadır; "Meşru savunma için HPG'yi geliştirsinler. Gerekirse sayıyı 100 bine çıkarsınlar. Kuzey'e de girebilirler. Ben onlara sınır koymadım." Öcalan'ın bu değerlendirmesinden sonra, PKK mensupları gruplar halinde Türkiye'ye girmeye başlamıştır ve "2003 yılına geldiğinde Türkiye'deki PKK gruplarının sayısı 1500'e"⁹⁷ ulaşmıştır. Murat Karayılan da aynı dönemde ne şekilde hareket edildiğini şöyle anlatmaktadır:

HPG, 2001-2002 ve 2003 süreçlerini çok ciddi bir ideolojik ve askeri yoğunlaşmayla yaşadı. [...] Ayrıca meşru savunma çizgisinde savunma savaşının gelişmesi için hazırlıkları başlatarak, özellikle de 2003 yılında Kuzey eyaletlerine bir savunma savaşı için gerekli olan güç sayısını aktardı. [...] Bütün bunlar yapılırken aleniyet esas alınmadı. Sadece hareketin dar yönetimi bilgisi dahilinde yürütülen bir faaliyet oldu. Aynı zamanda basın gibi organlara hiç yansıtılmadı. Deyim yerindeyse kimseye fark ettirilmeden, içeriye güçler mevzilenirdi. Bu nedenle Türk devleti de durumun pek farkında olamadı. Fark ettikten sonra iş isten geçmişti ve güçler artık alanlarda mevzilenmişti... 2003 yılında bunlarla beraber HPG artık karargâhını da Kandil'den Behdinan alanına taşıma kararı aldı ve savunma savaşına hazırlık faaliyetlerini yoğunlaştırdı.⁹⁸

Abdullah Öcalan'ın örgütüyle temasının ve ilişkilerinin bir anlamda devletin kontrolü altında olduğu düşünüldüğünde, 'devlet'in PKK'nin silahlı mücadeleyi başlatma hazırlıklarından ve ülke dışında konuşlanan güçlerini

Görüştüğümüz kişilerden bazıları, 'derin devlet'in, PKK'nin silahlı mücadeleye geçiş hazırlıklarından kesinlikle haberdar olduğu görüşünü dile getirmişlerdir. Bu yorumu yapanlar, devlet ya da 'derin devlet'ten kastedilenin ne olduğu sorusuna, "asker" veya "Genelkurmay" cevabını vermektedirler.

Türkiye içine kaydırma çalışmalarından habersiz olması pek olası gözükmemektedir. Görüştüğümüz kişilerden bazıları, devletin bazı birimlerinin ya da diğer bir deyişle 'derin devlet'in, PKK'nin silahlı mücadeleye geçiş hazırlıklarından kesinlikle haberdar olduğu görüşünü dile getirmişlerdir. Bu yorumu yapanlar, devlet ya da 'derin devlet'ten kastedilenin ne olduğu sorusuna, "asker" veya "Genelkurmay" cevabını vermektedirler. Örneğin, Nizamettin Taş (Botan) Kasım 2010'da Erbil'deki uzun görüşmemizde, Abdullah Öcalan'ın, kendilerinin PKK'den uzaklaştırılmalarıyla sonuçlanan, 1 Haziran 2004 tarihli silahlı mücadelenin yeniden başlatılması kararını işittikleri zaman ne düşündüklerini şu sözlerle aktarmıştır: "Savaş kararını Genelkurmay iradesidir diye yorumlamıştık. Devlet müdahalesidir. PKK'nin siyasallaşması, Genelkurmay'ın hesabını bozacaktı. Savaş olmasa, ordu siyasete nasıl müdahale edecekti?"

2003-2004 yılları arasında İmralı'da Abdullah Öcalan'la yapılan temasları yakından izleyen, hatta temasların bir kısmında aktif rol alan kişilerden biri, kendisiyle yaptığımız görüşme sırasında, o dönem Öcalan'la görüşen askerlerin PKK liderinin örgütünü silahlı mücadeleye yönlendirmesinde etkili olduklarını belirtmiş ve şöyle demiştir: "Daha sonra bir bölümü Ergenekon davası sanıkları arasına giren askerler, Abdullah Öcalan'ı darbe olacağına ve AK Parti iktidarının zaten ortada kalkacağına inandırmışlardı. Bu ekip, Öcalan'a 'AB'ye gidiliyor ama bunda senin yerin yok; AB'nin Türkiye denklemine gücün olmazsa giremezsin'

97 Kapmaz, *Öcalan'ın İmralı Günleri*, 202.

98 Karayılan, *Bir Savaşın Anatomisi*, 482-483.

mesajını da ilettiler. Bunlar, Türkiye'nin AB yolunda ilerleyişine zaten karşıydılar.”

Bu noktada, Abdullah Öcalan'la farklı tarihlerde farklı eğilimlere sahip farklı askeri kadroların görüşmüş olduğunu bir kez daha hatırlamak gerekmektedir. Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı ve halefi Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun genelkurmay başkanlıkları döneminlerinde, yani 1997'de Öcalan'la kurulmaya başlanan temaslar, aynı kadrolar tarafından Öcalan İmralı'ya getirildiği dönemde, hatta sonrasında da, 2001 sonuna dek sürdürülmüştür. Temasları 2002'den başlayarak 2005'e kadar devam ettiren ise, bugün “Ergenekoncu” olarak adlandırılan subaylardır. 2002 yılı başından Amerika'nın Irak'ı işgal ettiği 2003 yılına dek, Öcalan'la İmralı'da neredeyse hiç görüşme yapılmamış, görüşmeler adeta dondurulmuştur. 2002 sonrasında Öcalan'la görüşmeleri yürüten ekip, görüşmeleri 1997 ve 2001 yılları arasında yürüten askeri kadrolardan farklı bir yaklaşıma sahip olmakla kalmıyordu, o dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün kontrolü altında da değildi. Bu ekibin Öcalan'la yürüttüğü ilişki şekli önceki dönemden farklı olarak, daha ziyade, tutsak PKK liderine talimat verme ve telkinde bulunma şeklindeydi. Bu bilgi o dönem yürütülen temasları bilen, hatta yakından izleyenlerin görüşmelerimiz sırasında aktardıkları notlardan çıkarılmıştır.

Abdullah Öcalan 29 Nisan 2011 tarihli görüşme notlarında, yukarıda çeşitli boyutlarıyla üzerinde durduğumuz, etkilerini ve sonuçlarını halen hissettiğimiz, ders çıkarılması gereken dönemi şu şekilde açıklamaktadır:

2002'de AKP iktidarı başladıktan sonra ordudaki, benim JİTEM dediğim Gladio güçlerinin iki-üç sefer darbe teşebbüsünde bulundukları şimdi anlaşılıyor, fakat başarılı olamıyorlar. 5 Kasım 2007 tarihinde Bush-Erdoğan Zirvesi'nden sonra ABD açıkça desteğini ordudan çekip AKP'yi desteklemeye başlamıştır. Aslında Ergenekon davasıyla

yapılan da budur. Ben bu generaller için “satılmış” demiştim, daha sonra Veli Küçük de 5 Kasım Erdoğan-Bush görüşmesini kastederek “biz o gün satıldık” demişti. Aslında başlarına geleni iyi anlamıştı.⁹⁹

HABUR, KCK TUTUKLAMALARI VE AĞIR SONUÇLARI

2005 yılı itibariyle Öcalan'la kurulan temasların, askerlerin idaresinden giderek çıktığı ve Başbakan Tayyip Erdoğan'la daha yakın bir çalışma içinde bulunan MİT'e kaydığı, rapor çalışması sırasında edindiğimiz bilgiler arasındadır. 2007 yılında başlayan Ergenekon soruşturması kapsamında ortaya çıkan, AK Parti hükümetini hedef alan darbe girişimlerinin 2003 ve 2004 yıllarında yoğunlaştığı ama sonuç vermediği bilgisi göz önüne alınırsa ve buna Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakerelerinin başlatılması kararının 2004 yılı Aralık ayında gerçekleştirilen Brüksel'deki AB Zirvesi'nde alındığı gerçeği eklenirse, söz konusu kaymanın zamanlamasıyla ilgili bir ipucu da elde edilmiş olur. AK Parti hükümeti, Ekim 2005'te AB'yle tam üyelik için müzakerelere başlamış ve Türkiye'nin konumu “Aday Ülke”den “Katılımcı Aday Ülke”ye değişmiştir. Bu gelişmeler, sivil yönetimin konsolide olmasının işaretidir, dolayısıyla Abdullah Öcalan'la devletin yürüttüğü temasların askeri kurumlardan sivil kurumlara geçişinin nedeni olarak da algılanabilir. Bu arka plan üzerindeki gelişmeler, 22 Temmuz 2007'de yapılan genel seçimleri AK Parti'nin yüzde 47 gibi çok yüksek bir oy oranıyla kazanmasının ardından “Açılım”ın da önünü açmıştır.

Kürt Sorunu'nun çözümü girişiminin başlangıcı olarak ilan edilen “Açılım”, “Açılım”ın Koordinatörü” sıfatı verilen dönemin İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın da katılımıyla, 29 Temmuz 2009

99 ANF, “29 Nisan 2011 Tarihli Görüşme Notları”, 2 Mayıs 2011.

tarihinde Ankara’da Polis Akademisi’nde düzenlenen ve on beş aydın, gazeteci ve akademisyenin katıldığı bir toplantıyla başlatılmıştır. Önce “Kürt Açılımı” olarak adlandırılan girişimin ismi kısa sürede değiştirilmiş ve “Demokratik Açılım” olarak anılmaya başlanmıştır. Sonrasında Başbakan Tayyip Erdoğan, “Demokratik Açılım” yerine “Mili Birlik ve Beraberlik Projesi” adını kullanmayı tercih etmiştir.

Kamuoyunda kısaca “Açılım” olarak anılan çözüm girişiminin zirve noktası, 19 Ekim 2009 tarihinde 26’sı Kuzey Irak’taki mülteci yerleşkesi Mahmur Kampı’ndan, 8’i Kandil’den, aralarında 4 çocuk ve ayrıca kadınların da

bulunduğu 34 kişilik grubun Habur sınır kapısından giriş yapması olmuştur. 8’i silahlı PKK mensubu 34 kişinin Habur’dan girişi ve sınırda çok kısa bir soruşturmanın ardından serbest olarak Türkiye’ye dönüşleri, silahların bırakılması konusunda “Açılım”ın hedefine ulaşacağına ilişkin büyük umutlar doğurmuştur. Ancak, grubun Habur’dan Diyarbakır’a kadar üzeri açık bir otobüsle ve on binlerce kişinin sevgi ve sevinç gösterileriyle getirilmesi, Türkiye siyasi hayatında çalkantılara ve Türkiye kamuoyunun bir bölümünün sert tepkiler vermesine neden olmuş ve “Açılım” tam da zirveye ulaştığı düşünülen bir noktada tıkanmıştır.

KIRILMA NOKTASI: HABUR OLAYI

19 Ekim 2009 tarihinde Habur Sınır Kapısı’ndan Türkiye’ye 4’ü çocuk olmak üzere toplam 34 kişi girmiştir. Bu kişilerin 8’i Kandil’den, 22’si Mahmur Kampı’ndan gelmiştir. Habur’dan giriş yapan grubun Kandil’den gelen üyeleri hakkında örgüt üyeliği ve propagansı yapmaktan, Mahmur’dan gelen 22 kişi hakkında ise örgüt üyesi olmakla birlikte örgüt adına faaliyet yürütmekten dolayı Diyarbakır 4., 5., 6. Ağır Ceza Mahkemeleri’nde davalar açılmıştır.

Diyarbakır 4. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 2010-302 esasında görülen davanın ilk duruşmasında, 2’si Kandil’den ve 5’i Mahmur’dan olmak üzere toplam 7 kişinin tutuklanmasına karar verilmiş olup, bu şahıslar halen tutuklu bulunmaktadır. Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 2010-305 esasında görülen davanın ilk duruşmasında, 2’si Kandil’den ve 1’i de Mahmur’dan olmak üzere 3 kişinin tutuklanmasına karar verilmiş olup, bu şahıslar halen tutuklu bulunmaktadır. Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 2010-282 esasında görülen davada ise mahkeme sanıklar hakkında tutuklama kararı vermemiştir. Habur’dan giriş yapanlar arasında 8’i Kandil’den 9’u Mahmur’dan gelen 17 kişi

hakkında çeşitli yerlerde yaptıkları konuşma ve basın açıklamalarından dolayı dava açılmış olup bu kişiler serbest durumdadır.

Şu an itibarıyla Kandil’den gelenlerden 4’ü, Mahmur’dan gelenlerden ise 6’sı halen cezaevinde tutuklu bulunmaktadır. Tutuklananlar dışında kalan 24 kişi ise Türkiye’yi terk etmiş durumdadır. Gerek tutuklu bulunanlar gerekse Türkiye dışına çıkmış olanlar hakkında Malatya, Erzurum, Van ve Diyarbakır Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri’nde açılmış birden fazla dava bulunmaktadır. Kandil’den gelen Lütfü ve Şerif isimli örgüt üyeleri, propaganda suçundan ceza almış olup Şerif ve Nurettin isimli örgüt üyeleri hakkında propagandadan açılan davalarda yargılama halen devam etmektedir. Devam eden bu davalar hakkındaki en ilginç bilgi ise şudur: Kandil’den gelenler hakkında Habur’dan giriş yaptıkları günle ilgili olarak açılan davalar örgüt üyeliğinden açılmışken, aynı kişilerin giriş yaptıktan bir gün sonra yaptıkları açıklamalar hakkında açılan davalar örgüt üyeliğinden değil örgüt üyesi olmamakla birlikte örgüt adına faaliyet yürütmekten açılmıştır. Yani mahkemeler, Kandil’den gelenleri giriş yaptıkları ilk gün örgüt üyesi kabul etmekte, sonraki günlerde ise örgüt üyesi kabul etmemektedir.

Bu rapor çalışması sırasında edindiğimiz bilgilere göre, Habur'dan yapılan giriş, hükümetin "Açılım" projesinin önemli bir ayağı ve genel bir planın önemli bir parçası olarak düşünülmüştü. Genel Plan, 2005'ten başlayarak özellikle MİT Müsteşarı'nın devletin diğer kurumlarıyla eşgüdüm halinde atılacak adımları belirlemek adına yaptığı hazırlıklardan oluşmaktadır. Genel Plan, Kandil'in de bilgisi dahilindedir ve 8 PKK'linin ilk aşamada silahlarını bırakarak Habur'dan Türkiye'ye giriş yapması bu plan uyarınca "dağdan iniş"e dek gidebilecek bir yolda atılmış ilk adımdır. Söz konusu plan, eşzamanlı atılacak adımları öngörmekteydi ve hayli kapsamlıydı. Plana göre, Türkiye, hukuk alanında Kürt Sorunu'nun çözüm çerçevesini oluşturacak adımlar atarken, Abdullah Öcalan'ın tutsaklık şartlarında değişiklik yapılacak, Öcalan süreç zarfında ev hapsine geçirilecekti. Buna paralel olarak Kandil'deki 60-65 kişilik yönetici kadronun dışındaki PKK'liler "eve dönüş" niteliğinde olan ve tüm siyasal haklardan hemen yararlanmaya başlayabilecekleri bir aftan faydalanabileceklerdi. 60-65 kişi olarak belirlenen Kandil'deki PKK yönetici kadrosunun öngörülen 5 yıllık geçiş süresi boyunca Irak Kürdistanı'na yerleşmeleri ve sonrasında Türkiye'ye gelebilecekleri bir çözüm mekanizması öngörülmüştü. Söz konusu 5 yıllık geçiş süresi, bir yandan PKK'nin Kandil'deki ve ülke dışındaki yönetici kadrolarının, diğer yandan da onlarla eşzamanlı olarak ev hapsini tamamlayacak olan Abdullah Öcalan'ın Türkiye'nin siyasi hayatına katılımını öngörmekteydi. Bu çalışmanın hazırlanmasında Irak Kürt yöneticileri de rol almıştı.

Türkiye'de kimisi daha önce üst düzey güvenlik görevleri üstlenmiş olan, kimisi halen bu görevlerde bulunan yetkililer, "dağdan iniş" in sağlanabilmesi için "PKK'nin Türkiyelileşmesi" gerektiğinin üzerinde durmaktadırlar.

Habur'dan giriş, bu raporun hazırlanması sırasında kendileriyle görüştüğümüz bazı üst düzey devlet yetkililerinin de özellikle vurguladığı "PKK'nin Türkiyelileşmesi" tasavvuruyla uyumluydu. Türkiye'de kimisi daha önce üst düzey güvenlik görevleri üstlenmiş olan, kimisi halen bu görevlerde bulunan yetkililer, "dağdan iniş" in sağlanabilmesi için "PKK'nin Türkiyelileşmesi" gerektiğinin üzerinde durmaktadırlar. Kendilerine bunun tam olarak ne anlama geldiğini sordüğümüzda, PKK'nin Kandil'de ve Avrupa'da kaldığı sürece yabancı güçlerin denetimine açık bir durumda olduğunu ve örgütün bu durumdan çıkması ve silahlarını bırakabilmesi için "Türkiye'nin meşru zeminlerdeki siyaseti içine çekilmeleri"nin şart olduğunu belirtmektedirler. Kendi anlatımlarıyla bu tasavvur, Türkiye'deki siyaset kulvarının PKK'ye, dağda silahlı mücadele yürütmesine gerek bırakmayacak şekilde açılmasını ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Habur girişimini, "PKK'nin Türkiyelileşmesi"nin küçük ama önemli ilk adımı olarak görmek gerekir.

"PKK'nin Türkiyelileşmesi" tasavvurunun ve üzerinde birkaç yıl boyunca çalışılmış bir planın ilk uygulanma noktası olan Habur girişimi sonrasında işlerin ters gitmesi, kamuoyunca zaten bilinmeyen planın rafa kalkmasına yol açmıştır. Özellikle, Habur'dan iki ay sonra, birçok belediye başkanını ve kapatılan DTP'den ve onun yerine kurulan Barış ve Demokrasi Partisi'nden (BDP) çok sayıda kadronun KCK Davası kapsamında tutuklanması dalgası, süreci geri dönülemeyecek şekilde etkilemiştir. Aralarında belediye başkanlarının da yer aldığı KCK sanıklarının Diyarbakır Adliyesi önünde birbirlerine kelepçelenmiş şekilde gösteren fotoğraflar, Türkiye genelinde büyük tartışmalara yol açarken, Kürt toplumunda daha da büyük bir travmaya neden olmuştur.

KCK sürecinde yaşanan tutuklama dalgalarının ilki, DTP'nin önemli bir başarı elde ettiği

29 Mart 2009 tarihli yerel seçimlerden iki hafta sonra, 14 Nisan 2009 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu ilk dalgada DTP'nin üç genel başkan yardımcısı tutuklanmıştır. Aralarında 7 belediye başkanının bulunduğu, Habur sonrası gerçekleşen ikinci ve en çok yankı uyandıran tutuklama dalgası ve bunu izleyen yaygın tutuklamalarla birlikte, 2010 yılının ilk çeyreğine gelindiğinde BDP'nin 1483 üyesi tutuklanmış durumdadır. 2011'de 12 Haziran genel seçimleri arifesinde KCK davasıyla bağlantılı olarak tutuklananların sayısı 3200 dolayındadır. Bu rakamın büyük çoğunluğunu BDP'nin kayıtlı üyeleri oluşturmaktadır.¹⁰⁰

Habur'dan giriş yapan gruptakiler arasında Kandil'den gelenler hakkında örgüt üyeliği ve propagandası yapmaktan, Mahmur'dan gelen 22 kişi hakkında ise örgüt üyesi olmamakla birlikte örgüt adına faaliyet yürütmekten dolayı Diyarbakır 4., 5. ve 6. Ağır Ceza Mahkemeleri'nde davalar açılmıştır. Bu raporun yazıldığı tarih itibarıyla Kandil'den gelenlerin 4'ü, Mahmur'dan gelenlerin ise 6'sı halen tutuklu bulunmaktadır. Yani, 19 Ekim

¹⁰⁰ Ahmet İnsel, "KCK Operasyonu'nun Arkası", *Radikal İki*, 18 Nisan 2010. Ayrıca Cengiz Çandar'ın BDP Eş Genel Başkanı Filiz Koçali'den 28 Mayıs 2011 tarihinde aldığı bilgiye dayanmaktadır.

Habur tecrübesi, tüm taraflar için, alınması gereken ağır bir ders içermektedir. Habur, ortaya çıkarttığı "güven bunalımı" nedeniyle, çözüm için yapılacak herhangi bir girişimden önce karşılıklı "güven ortamı"nın oluşturulması için yoğun çaba sarf edilmesini zorunlu hale getirmiştir.

2009 tarihinde Habur'dan giriş yapanlardan 10'u, 12 Haziran 2011 seçimlerine gelindiğinde halen tutuklu bulunurken, geri kalan 24 kişi de Türkiye'yi terk ederek Mahmur'a ve Kandil'e geri dönmüşlerdir. Habur ve ardından gelen KCK operasyonları ve özellikle Habur'a ilişkin kendilerine verilen sözlerin tutulmadığı algısı, Kandil'de hükümete yönelik tamiri çok zor bir güven krizinin doğmasına neden olmuştur. Görüşmemizde, Murat Karayılan bu derin güvensizlik duygusunu gayet açık biçimde dile getirmiştir.

Habur tecrübesi, tüm taraflar için, alınması gereken ağır bir ders içermektedir. Habur, zaten bir hayli kamburlu olan soruna, bir de KCK Davası sorununu eklemiş ve ortaya çıkarttığı "güven bunalımı" nedeniyle çözüm için yapılacak herhangi bir girişimden önce karşılıklı "güven ortamı"nın oluşturulması için yoğun çaba sarf edilmesini zorunlu hale getirmiştir.

KOMA CİVAKÊN KURDISTAN (KCK) NEDİR, NE DEĞİLDİR?

KCK kısaltması, Türkiye kamuoyunun gündemine ilki 2009'un ilk aylarında, ikincisi Aralık 2010'da düzenlenen geniş çaplı tutuklama dalgalarıyla girdi. Türk medyası, yaygın biçimde, KCK'den "PKK'nin şehir örgütlenmesi" olarak söz etmiş ve etmeye devam ediyor olsa da, KCK'nin tanımı bu değildir.

KCK'nin açılımı Koma Civakên Kurdistan'dır ve Kurdistan Topluluklar Birliği anlamına gelmektedir. KCK, Abdullah Öcalan'ın 2004 yılında yazdığı *Bir Halkı Savunmak* adlı kitapta ortaya attığı "demokratik konfederalizm" ilkesi çerçevesinde örgütün yeniden örgütlenmesiyle

kurulmuştur. Öcalan tarafından geliştirilen "demokratik konfederalizm" konsepti, bir yandan ulus-devlete bir alternatif, diğer yandan da Ortadoğu'da sorunların çözümü için bir model olarak önerilmiştir. Bu çerçevede, KCK, PKK'nin ve onun uzantısı olarak diğer Kürt bölgelerinde faaliyet gösteren tüm parti ve organizasyonların koordine edildiği bir yürütme organı niteliğindedir.

KCK fikri, Kongra-Gel'in (Kongra Gelê Kurdistan – Kurdistan Halk Kongresi) 2007 Mayıs'ında Kandil'de yaptığı 5. Kongre'de ortaya çıkmış ve varlığını 2005'ten beri sürdüren KKK'nin yerini almıştır. Açılımı Koma Komalên

KOMA CİVAKÊN KURDISTAN (KCK) NEDİR, NE DEĞİLDİR? (devamı)

Kurdistan olan KKK, Kongra-Gel'in Mayıs 2005'te 236 delegenin katılımıyla Kandil'de düzenlediği 3. Kongresi'nde, Öcalan'ın "demokratik konfederalizm konsepti"ne uygun şekilde kurulmuştur. KKK'nin kurulduğu Kongra-Gel'in 3. Kongresi'nde örgütsel şema 5 kişilik Kongra-Gel Başkanlık Divanı, 11 Daimi Komisyon, 7 kişilik Adalet Divanı, 7 kişilik KKK Yürütme Konseyi Başkanlığı şeklinde belirlenmiştir. 3. Kongre'de Kongra-Gel Başkanlığı'na Zübeyir Aydar, KKK Yürütme Kurulu Başkanlığı'na ise Murat Karayılan getirilmiştir.

2007 Mayıs'ında Türkiye, İran, Suriye, Irak ile yurt dışındaki Kürtleri temsil eden toplam 213 kişinin katıldığı Kandil'deki 5. Kongre'de KKK'nin ismi KCK olarak değiştirilmiştir. Buna göre, Türkiye odaklı bir örgütlenme olan KKK'den farklı olarak KCK'nin Türkiye, İran, Irak ve Suriye Kürtlerini kapsayacak bir çatı örgütü olması öngörülmüştür. Abdullah Öcalan'ın statüsü "KCK Başkanı" olarak belirlenmiştir. Bir Başkan ve 30 üyeden oluşacak bir Yürütme Konseyi kurulmasına ve bu konseyin görev süresinin iki yıl olmasına karar verilmiştir. Şu an, KCK Yürütme Konseyi Başkanlığı'nı Murat Karayılan yürütmektedir.

KCK'de aşağıdan yukarı doğru örgütlenme öngörülmektedir. İçinde Gençlik Konseyi, Kadınlar Konseyi ve Türkiye, Irak, İran ve Suriye'de ve bu ülkelerin dışında yaşayan Kürtlerin temsil edildiği iddia edilen beş ayrı konseyin yanı sıra PKK, İran'da faaliyet gösteren PJAK (Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê – Kürdistan Özgür Yaşam Partisi) ve Suriye'de faaliyet gösteren PYD (Partiya Yekiti a Demokratik – Demokratik Birlik Partisi) gibi siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ile PKK'nin silahlı kolu olan HPG (Hêzên Parastina Gel – Halk Savunma Güçleri) de temsil edilmektedir. Adı geçen konseylerden seçilen 300 delegenin temsil edildiği Kongra-Gel ise KCK'nin bir tür yasama organı ya da parlamentosu niteliğindedir.

Murat Karayılan, KCK'nin dayandığı "demokratik konfederalizm" ilkesinin, ütöfik görünmekle birlikte,

Türkiye'de nasıl uygulanabileceğine ilişkin detayları kitabında şu şekilde ele almaktadır:

Türkiye ile her ne kadar stratejik amacımız demokratik birlik temelinde buluşmak olsa da, bizimle demokrasi+devlet yaşamak istemezlerse, buna karşı çözümsüz değiliz, alternatifimiz vardır. Bu da demokratik konfederal sistemin bağımsız bir biçimde kendini ilan etmesidir. [...] Toplum bağımsız olmalı, ulus bağımsız olmalı. Ama bağımsız ulusların konfederal sistem içerisinde birlikte ve eşit bir biçimde demokratik ulus topluluğunu oluşturması temel amaç olmalıdır. Türkiye'de bunu geliştirmek istiyoruz. Eşit olalım, Cumhuriyet'in kuruluşunda halkımızın da emeği var, kurucu bir üyedir, diyoruz. Federasyon ya da klasik anlamda otonomi gibi hedeflerimiz yoktur, bunu istemiyoruz. Siz iktidar olun, biz de sizin egemenliğinizde otonom olalım, demiyoruz. Mantiğimiz otonomici bir mantık değildir. Ulusların eşitliği mantığıdır, demokratik ulus mantığıdır. Ortaklaşma, çeşitli kültürlerin birarada yaşama sistemidir. Eğer uluslar bu çerçevede birlikte yaşamak istemiyorlarsa ayrı da yaşayabilirler. Ama insanlık erdeminin temel amacı ortaklaşmadır, kardeşlik arasına sınırlar koymamaktır. [...] Sistemimiz içinde klasik bakış açısını aşamayanlar "biz bağımsız olacağız" dediğimizde devlet olacağımız anlamını çıkarmaktadırlar. Özünde böyle düşünmek ve bu mantıkla yaklaşmak konfederal sistemin reddi olmaktadır.¹⁰¹

Türkiye'de geniş ölçekli tartışmalara zemin hazırlayan "demokratik özerklik" kavramı da, "demokratik konfederalizm" ilkesiyle ilgilidir ve KCK'nin bu ilkeye dayalı temel amaçları arasındadır.

101 Karayılan, *Bir Savaşın Anatomisi*, 461.

Önümüzdeki Süreçte Kürt Sorunu ve PKK

YENİ ANAYASA, YENİ ÇÖZÜM SÜRECİ

12 Haziran 2011 seçimleri sonrasında Türkiye Kürt Sorunu'na bir çözüm bulunması konusundaki beklenti ve umutlarının hayli yükseleceği bir döneme girecektir. Seçim öncesi dönemde Başbakan Tayyip Erdoğan ve iktidar partisi üyeleri ile BDP kadroları arasında yaşanan sert polemikler, PKK'li silahlı unsurlara karşı askeri operasyonların artarak devam etmesi ve bu arada PKK'nin üstlendiği silahlı eylemler yeni sürece gölge düşürmüştü olsa da, görüştüğümüz tüm taraflar 12 Haziran 2011 sonrasına ilişkin beklentileri ve umutları olduğunu ifade etmektedirler. Bunun başlıca nedeni, 12 Haziran sonrasında yeni anayasa yapımı sürecine girilecek olmasıdır.

Devletin en kilit mevkilerinden birinde bulunan bir yetkili, kendisiyle yaptığımız görüşme sırasında, Kürt Sorunu ve sorunun PKK boyutuna ilişkin olarak "seçim sonrası yeni anayasa çalışmasıyla nihai noktası silahsızlanma olan bir süreç başlayabilir" demiştir. Ona paralel bir konumda bulunan, yine çok üst düzey bir devlet yetkilisi ise şöyle konuşmuştur: "Şimdi 'Yeni Anayasa' ile –seçimlerden sonra– yol alma şansımız var. Yeni anayasanın birçok maddesi, Kürtlerin kendilerini içinde bulabilecekleri, Türkleri de rahatsız etmeyecek biçimde pekâlâ değiştirilebilir. Bu tür anayasa çalışmaları, taslakları var." Görüştüğümüz bir hükümet üyesi ise "seçimden sonra anayasa değişiklikleri yapılabilir. Terörle Mücadele Kanunu'nda da gereken değişiklikler yapılabilir"

diyerek, 12 Haziran 2011 sonrasında Kürt Sorunu'nun çözümünde yeni bir sürecin söz konusu olabileceğinin işaretini vermiştir. Söz konusu yetkililerden biri, "nihai noktası silahsızlanma olan bir süreç"in başlayabilmesinin, "uluslararası taahhütler"e de bağlı olduğuna işaret etmiş ve "Uluslararası taahhütten kastınız İran mı?" sorusuna, genel anlamda "bölge ülkelerini" ve aynı zamanda "müttefik ülkeleri de" kastettiği karşılığını vermiştir.

PKK SORUNU'NDA DIŞ BOYUT: İRAN, SURİYE VE DİĞERLERİ

Kürt Sorunu'nun çözümü noktasında dış güçlerin önemli olduğu görüşü bizi, "dağdan iniş" ve "PKK'nin silahlarını bırakması" sorunsalının dış boyutuna götürmektedir. PKK'nin lider kadroları ile silahlı güçlerinin uzun yıllardır Türkiye toprakları dışında bulunmaları, Kürtlerin Ortadoğu coğrafyasında dört farklı egemen ülkenin topraklarında yaşamaları, başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerinde kalabalık bir diaspora oluşturmuş olmaları, 'PKK Sorunu'na kendiliğinden bir "uluslararası boyut" eklemektedir. PKK'nin silahlı güçlerinin önemli bir kısmının, Irak Kürdistan Bölgesi'nin İran Kürdistanı'na bitişik olan bölümüne yerleşmiş olması, Kandil Dağı'nın doğu yarısının İran toprakları içinde bulunuyor olması, PKK'yi İran'la yakın fiziksel temasta tutan etkenlerin başında gelmektedir.

PKK'nin "dağdan iniş"i konusunda "İran faktörü"nü öneminin altını çizen Kürdistan

Sosyalist Partisi Genel Sekreteri, görüşmemiz sırasında “İran, Kürt Sorunu’nun çözümünden yana değil. Hatta buradaki durumdan, yani Erbil’de bir Kürt yönetiminin bulunmasından da hoşlanmıyor ama artık oluşmuş, *de facto* bir Kürt yönetimi var. Türkiye’nin Kürt Sorunu’na yaklaşımı farklı olur. İran politikası Türkiye gibi ezberlere bağlı davranmıyor. Tekere çomak sokabilir” sözleriyle, PKK’nin silahlarını bırakması konusunda İran’ın oynayabileceği olumsuz role dikkat çekmiştir. Aynı gözlemi, bir dönem PKK’nin İran’la ilişkilerinden sorumlu olan Osman Öcalan ile PKK’nin en üst düzeyinde sorumluluk üstlenmiş biri olan Halil Ataç da (Ebubekir) paylaşmışlardır. Halil Ataç, PKK’nin “dağdan indirilmesi” hakkında “İran’la bağlanmadan olmaz. İran mutlaka çözüme katılmalı” demiştir. Abdullah Öcalan da son dönemdeki görüşmelerinin notlarında “İran faktörü”ne dair ilginç göndermelerde bulunmaktadır:

Yüksekova’da yaşanan olaylara ilişkin kısa bir değerlendirmede bulunacağım. Yeterince anlaşılmıyor, provokasyon sözü mevcut durumu tam açıklamıyor; provokasyon bu olan bitenler karşısında hafif kalıyor, iş daha ciddi, daha derindir. İşin arkasında İran vardır. Bu, Türkiye ile güvenlik anlaşması çerçevesinde geliştirilmiştir. O bilinen Hizbullah tahlisiyesiydi. Onlar daha sonra İran’a kaçtılar. Bunlar önceden anlaşılmış şeylerdir. İran daima böyle şeylerin arkasında durur. Elini bir şeye uzatır. Kendine bağlı bu tür güçleri daima oluşturur ve destekler. Geçmişte de bazı Kemalist aydınlar karşı bu tür şeyler yaptılar. Yine aynı şeyleri Orta Doğu’da da yapıyor. İşte Lübnan’da, Suriye’de, Bahreyn gibi yerlerde de bu tip işler yapıyor. Bahreyn’deki Şii ayaklanmasının arkasında İran vardır. İran’ın tarzı budur. İran, Hakkari, Yüksekova, Van gibi sınır bölgelerinde parayla, silahla bunu yapar. Paraya ve silaha zaaf ve eğilim gösteren birileri her zaman bulunur zaten. İşte görüyorlar Kürt halkı bazı şeyler kazanıyor, kazanımları var, buna ortak olalım diyorlar. Hesap bu.

Amaçları Kürt halkının mücadelesinin üstüne dini kullanarak konmaktır.¹⁰²

Bununla birlikte, bu açıklamaları yaptıktan kısa bir süre sonra, Türkiye’nin Ortadoğu’daki Arap halk ayaklanmaları üzerinden ABD’yle “Kürtlerin kellesi üzerinden” anlaşmış olduğundan kaygılanan Öcalan, bu kez de Kürtlerin İran ve Suriye’yle anlaşabilecekleri üzerinde durmuştur:

Türkiye ABD’yle anlaşarak Kaddafi’yi sattı. Şu an NATO’ya sağlanan İzmir’deki askeri üs de gösteriyor ki, Türkiye tamamen ABD’yle anlaşmış durumda ve bütün imkânlarını seferber etmiştir. Kürtleri de bu politikalarla bağlantılı olarak satmıştır. Buna bütün Kürtler dahildir. Suriye’deki, İran’daki, Irak’taki Kürtler de dahildir. Kürtler Suriye ile de, İran ile de anlaşmaya çalışabilir. Bu süreçte Suriye ve İran’a şu söylenebilir; sakın Kürtleri kullanmaya kalkmasınlar. Bu, onlar için bir felaket olur, onların sonu olur. Ben onları sert bir şekilde uyarıyorum. Kürtlerle anlaşmalıdırlar. Demokratik özerklik temelinde bir anlaşmaya gidilebilir. Şayet Suriye devleti kabul etmezse Kürtler muhaliflerle hareket edebilirler. Ancak Suriye’deki muhaliflerle birlikte hareket etme durumunda da çaba Suriye’yi demokratikleştirmek yönünde olmalıdır. [...]

Bugünden sonraki tabloyu şöyle görüyorum. Bunu halkımız, herkes bilmeli. Suriye ve İran’daki Kürtler özgürlük çizgisinde kalacak ve daha da gelişecekler. Irak’taki Kürtler ise, özellikle bir kesimin İran’la derin ilişkileri var ve İran’ın etkisi çok fazla. İran’ın buradaki etkisi köklü olduğu için tamamen İran’dan kopmazlar. Bu nedenle oradaki Kürtlerin politik olarak ikiye bölünme tehlikesi vardır, bu şimdiden görülmelidir.¹⁰³

102 ANF, “Öcalan: Büyük Savaş Çıkarsa Hükümet 3 Ay Dayanamaz”, 13 Mayıs 2011.

103 ANF, “Öcalan: Kürtlerin Kellesine Karşılık Türkiye-ABD Anlaştı”.

Öcalan'ın tahlilinin isabeti bir yana, açıklaması Kürt Sorunu'nun ve bu arada PKK'nin faaliyeti- nin, Türkiye sınırları ötesinde bölge dengeleri çerçevesine oturtulması açısından önemlidir. Nitekim, Irak Kürt yöneticilerden biri, yaptığı- mız görüşmede, Suriye'de patlak veren olaylar konusunda Türkiye hükümetinin takındığı tavrın, Suriye Baas rejimini çok öfkeliendirdiğini belirterek şöyle demiştir: "Suriyeliler, bir zamanlar PKK kartını ellerinde tutarlardı. Bu kartı tekrar kullanmak istemeleri kimseyi şaşırtmasın."

Öcalan, daha önceleri de devletle bir restleşme içine girdiği dönemlerde, PKK'nin bölge dengeleri içindeki konumunu Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanabileceğinin ipuçlarını vermişti. "Öcalan'ın 10 Eylül 2003 tarihli şu sözleri o dönem restleşme sürecinin hangi parametrelerle sürdürüleceğini gözler önüne sermekteydi: 'Türkiye ABD'ye yakınlaşırsa, PKK, İran, Suriye hatta Rusya'ya yakınlaşır. Türkiye, İran ve Suriye ile ilişki geliştirirse, PKK, ABD ile ilişkiyi geliştirir. Bu bir tahterevallı gibi değişik. Bu tür ilişkiler doğaldır.'"¹⁰⁴ Aynı Abdullah Öcalan, PKK'nin dış boyutunu, Türkiye'ye karşı bir koz olarak ne şekilde kullanabileceğine dair sinyaller verirken, "Türkiye içi uzlaşma" potansiyelini de vurgula- maktadır: "PKK'ye gelin denilebilir. Seksen yıllık hatayı düzeltmek gerekiyor. Çağrı yapılır, demokratik siyasi bütünlüğe katılıma gelirler. PKK buna gelmiyorsa başta ben olmak üzere müdahale ederim."¹⁰⁵

Başta Fransa ve Almanya olmak üzere bazı ülkelerin de Avrupa'daki PKK kadrolarını kontrol ettiği ve PKK'yle ilişkilerini Türkiye'yle aralarındaki ilişkiye göre düzenledikleri görüşü,

Türk güvenlik bürokrasisi ve siyasi çevrelerinde yerleşik bir kanaat olmasının yanı sıra, PKK'nin "dış boyutu"na dair bir örnek olarak göz önüne alınmalıdır.

Leyla Zana, görüşmemiz esnasında Kürt Sorunu'nun çözümüyle ilgili olarak "bu sorun çözülürse, çözüm yoluna girerse; Türkiye işte o zaman, gerçekten dünyada köprü olur, bölgenin yıldızı olur" demiştir.

ÇÖZÜM SÜRECİNİN ACİLİYETİ

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın Arap Devrimi ya da Arap Baharı olarak nitelendirilen büyük halk ayaklanmaları sonucunda yaşadığı tarihi dönüşüm ve PKK'nin bölgesel boyutu düşünüldüğünde, Türkiye'nin Kürt Sorunu'na kendi içinde çözüm bulmasının aciliyeti de ortaya çıkmaktadır. Leyla Zana, görüşmemiz esnasın- da Kürt Sorunu'nun çözümüyle ilgili olarak "bu sorun çözülürse, çözüm yoluna girerse; Türkiye işte o zaman, gerçekten dünyada köprü olur, bölgenin yıldızı olur" demiştir. Görüşmeler sırasında birçok Kürt şahsiyeti de benzer görüşler dile getirmiştir. Kürtler'in Türkiye'den kopma ve ayrı, bağımsız bir devlet kurma hedefi gütmediklerini, ancak Türkiye sınırları içinde "eşit vatandaş statüsü" ile "hükümran- lık paylaşımı" istediklerini, "demokratik özerklik" kavramının esas olarak bunu ifade ettiğini vurgulayan Kürt şahsiyetlerden biri, "Türkiye işte o zaman, gerçekten bölgesel bir güç olacak" diyerek, "Kürt isyanı"nın çözümün- nün Türkiye'yi bir bütün olarak uluslararası sahnede güçlendireceğinin üzerinde durmuştur. Irak Kürt yöneticilerinden biri de aynı şekilde, "sorunu Türkiye kendi içinde çözmezse, başka- ları PKK'yi kullanır" diyerek, sorunun bölgesel ve uluslararası boyutuna gönderme yaparken, şu görüşü savunmuştur: "Türkiye çözerse, etkisi tüm Kürtlere yayılır; bütün Kürtler

¹⁰⁴ Kapmaz, *Öcalan'ın İmralı Günleri*, 238. 24 Eylül 2003 tarihli İmralı Görüşme Notları'ndan alıntılanmıştır.

¹⁰⁵ A.g.e.

Türkiye’den yana olur, ta İran’ın içine kadar, İran-Irak sınırı boyunca İran Kürtleri üzerinde etki kurmuş olur. ‘Savunma hattı’nı bizim üzerimizden Irak’ın ortasına kadar uzatmış olur. Kürt Sorunu’nun Türkiye’nin kendi içinde çözülmesi, Suriye’ye de yansır. Çözüm, Türkiye’yi müthiş güçlendirir.”

Çözümün gecikmesi, ve bununla eşanlı olarak Abdullah Öcalan’ın konumunun değişmemesi, dolayısıyla “dağdan iniş”in belirsizleşmesi ve bölgeyi saran büyük kitlesel çalkantılar göz önüne alındığında, sorunun çözümsüzlüğe sürüklenmesi ve Türkiye’deki durumun bir daha toparlanması çok zor olacak şekilde çığından çıkması giderek güçlenen bir ihtimal olarak kendini hissettirmektedir. Bunların yanı sıra önümüzdeki dönemde tarafların asgari müştereklerde uzlaşabilecekleri bir çözümün ortaya konulmaması halinde, bir yandan Abdullah Öcalan’ın süreçten çekilmesi olasılığının ve diğer taraftan Kürt hareketinde yaşanmaya başlayan kuşak değişiminin durumu daha da çıkmaza sürüklenme ihtimali vardır.

Öcalan’ın Süreçteki Konumu

Abdullah Öcalan, 2011 yılı Mayıs ayında yaptığı ve Türkiye medyasının “yine tehdit etti” biçiminde yansıttığı açıklamalarda, İmralı’da “devlet heyeti”yle yaptığı görüşmelere dikkat çekerek “Ben bu sürece demokratik anayasal çözüm süreci demiştim” dedikten sonra, seçim sonrası dönemde yaşanacak gelişmelerin yönüne göre süreçten çekilebileceğinin ilk sinyallerini vermiştir:

Ben, 15 Haziran’da [2011] ya büyük anlaşma olur ya da topyekûn büyük bir savaş olabilir, kıyamet kopabilir, demiştim. Hem kırdam hem şehirde topyekûn bir halk savaşı gelişebilir. Bunun da sonuçları çok ağır olur. Böyle halk savaşı, sokaklarda, şehirlerde her yerde olur, hatta iç savaş olabilir, demiştim. Tekrar

söylüyorum, iç savaş olursa bundan yalnızca Kürtler etkilenmez, herkes etkilenir. [...] Kürtlere açık söylüyorum. Böyle bir durumda da burada beni ölmüş bilsinler, burada pratik önderlik yapamam.¹⁰⁶

PKK lideri aynı görüşleri bir hafta sonra yayımlanan görüşme notlarında da tekrarlamıştır:

Burada halkımıza, örgütlerimize şu çağrıda bulunuyorum: Ben sizlere pratik önderlik de yapmak isterdim ancak koşullarım elvermediği için teorik önderlik yapıyorum. 15 Haziran’a kadar bu söylediğim çerçevede bir yeşil ışık yakılmazsa, çözümün gelişeceğine dair bir bildirim yapılmazsa, beni ölmüş bilin! Artık ondan sonra yaşanacak olan başkaldırıdır, isyandır, her şey olabilir. Ben buna devrimci halk savaşı diyorum. Tarihi günler yaşıyoruz, tarihi süreçteyiz, önemli gelişmeler olur. Herkes bunların farkında olmalı. BDP, Kandil hepsi bunun farkında olarak hareket ederler. Umarım savaş olmaz, çözüm gelişir, barış olur.¹⁰⁷

Öcalan, 15 Haziran’da süreçten çekileceğine dair daha önceki haftalarda yapmış olduğu açıklamalarının ne Kürtler nezdinde ne de Türkiye kamuoyunda yeterince anlaşılmadığını belirterek, bunu tehdit etmek veya şantaj yapmak için değil, çözüme katkı sunmak amacıyla söylediğini vurgulayan yeni bir açıklama yapmıştır.

15 Haziran’da çekileceğim yönünde yaptığım açıklamaların gerek Kürtler gerek Türkiye kamuoyu tarafından yeterince anlaşılmadığını düşünüyorum. Uzun zamandan beri ve şu an omzumda oldukça yük var. Üzerimde çokça düğüm var. Benim burada, [İmralı] bu koşullarda daha fazla rol almamın, pratik önderlik yapmamın doğru olmadığını düşünüy-

¹⁰⁶ ANF, “Öcalan: Büyük Savaş Çıkarsa Hükümet 3 Ay Dayanamaz”.

¹⁰⁷ ANF, “Öcalan: Kürtlerin Kellesine Karşılık Türkiye-ABD Anlaştı”.

yorum. Ben daha önceleri de pratik önderlik yapamayacağımı, bunun doğru olmadığını belirttim. 15 Haziran’da çekileceğim derken, bu tehdit, şantaj olarak değerlendiriliyor. Tehdit amaçlı değil, Kürt Sorunu’nun çözümü için bu açıklamaları yaptım. Mevcut koşullarla pratik önderlik yapmam faydadan çok zarar veriyor. Gerek devlet gerek Kandil ve BDP, bütün sorunları benim üzerime yıkmış, Kürtler de benden pratik önderlik bekliyor. Bundan sonra kendi durumlarına ilişkin kendi kararlarını kendileri almalıdırlar. Benim burada zaten sonumun ne olacağı da belli değil. Bir deprem olsa burası üzerime yıkılsa ne olacak. Bu durum ömür boyu süremez. Bir kayanın bile fiziksel bir ömrü vardır. Fiziksel açıdan en fazla ne kadar dayanabilirim, bilemiyorum. O yüzden herkes kendi önderliğini yapmalıdır. Aynı şekilde Kandil’dekiler de hepsi 60’lı yaşlarına gelmişler, belli bir tecrübeye sahipler, kendileri önderlik yapabilecek tecrübeye ve olgunluğa sahiptirler.¹⁰⁸

Öcalan’ın 2011 yılının Mayıs ayında yaptığı açıklamalarda sıklıkla vurguladığı 15 Haziran 2011 tarihini, mutlak bir kararın verileceği bir gün olarak değil, 12 Haziran 2011 seçimleri sonrası olarak ele almak gerekmektedir. Zaten, Öcalan da, açıklamasında “15 Haziran tarihini kullanmakla, 15 Haziran’da mutlaka seçim olur demiyorum. Hemen 15 Haziran’da çözüm gelişir demiyorum, beklemiyorum”¹⁰⁹ demiş ve üzerinde durduğu hususun, hükümetin “Kürtleri çözüm sürecine dahil ederek sorunu çözeceklerine ilişkin bir açıklama yapması” olduğunu belirtmiştir. PKK-BDP hattında 15 Haziran’a dair bir beklenti olarak sunulan “Kürtleri çözüm sürecine dahil etmek”i de Öcalan’ın durumunu ve bunun yanında “dağdan iniş” ile “demokratik özerklik ve anadilde eğitim” gibi taleplere ilişkin müzakere aşamasına geçilmesi anlamında ele almak gerekmektedir.

¹⁰⁸ ANF, “Öcalan: Yeşil Işık Bekliyorum”, 27 Mayıs 2011.

¹⁰⁹ A.g.e.

Kuşak Farklılaşması ve Duygusal Kopuş

12 Haziran sonrası yeni anayasa yapımıyla birlikte yeni bir çözüm sürecine girilmesinin aciliyeti, yukarıda ifade edilen faktörlerin yanı sıra, özellikle genç Kürt kuşaklarında Türkiye’yle “duygusal kopuş”un çok kritik bir noktaya erişmesi ve bununla bağlantılı olarak Kürt siyasi hareketinde kuşaklararası farklılığın ortaya çıkmasıyla da ilişkilidir. PKK’nin Avrupa’daki en üst düzeydeki ismi olan Muzafer Ayata, Kasım 2010’daki görüşmemizde “Abdullah Öcalan bir şans. Kontrolü elinde tutuyor. Barış istiyor” dedikten sonra, çözüme ilişkin “kuşak unsuru”na vurgu yaparak “bizim kuşak bir şans; nereden baksanız biz aynı okullarda okuduk, aynı kantinlerde tartıştık, aynı derneklerde bulunduk, birlikte askerlik yaptık” diyerek, içinde bulunduğumuz dönemde genç Kürt aktivistlerinin, ‘Türklerle’ bu türden ortak paydalara sahip olmadıklarını anlatmak istemektedir. Genç Kürt kuşakları ile Türkiye’nin geri kalan bölümü arasında yaşanmaya başlayan bu kopuş, Murat Belge’nin şu satırlarında da ele alınmaktadır:

Muzafer Ayata, “bizim kuşak bir şans; nereden baksanız biz aynı okullarda okuduk, aynı kantinlerde tartıştık, aynı derneklerde bulunduk, birlikte askerlik yaptık” diyerek, içinde bulunduğumuz dönemde genç Kürt aktivistlerinin, ‘Türklerle’ bu türden ortak paydalara sahip olmadıklarına dikkat çekmektedir.

‘İyi Kürtler/kötü Kürtler’ diye bir ayırım yapamazsınız. ‘İlle yapacağım’ diye tutturursanız, buna yalnız siz inanırsınız. Kürtlere bunu kabul ettiremezsiniz; hatta o ‘kötü Kürt’ dediklerinizin itibarını artırmış olursunuz.

Bu olgu birçok kere dile getirildi: Hakkari’ye, Cizre’ye, Muş’a gittiğimizde konuşup

anlaşacağımız insan bulmak kolay değil. Zaman akıyor, yarattığımız koşullar kendi insanlarını yaratıyor. Konuşup anlaşacağımız son kuşak da (ki beş aşağı beş yukarı yaşıtımdır) yaşılanıyor. Onların boşalttığı yerleri doldurmaya başlayanlarla ortak dilimiz kalmıyor. Bundan sonra gelenler, bizi bırakın bir yana, kendi ağabeylerinin kuşağından da ‘barış’ sözü dinlemeyecek.¹¹⁰

Belge’nin “konuşup anlaşacağımız son kuşak, ki beş aşağı beş yukarı yaşıtımdır” diye tanımladığı kuşaktan bir isim olan Ahmet Türk’le, Murat Belge’nin *Taraf* gazetesinde çıkan yazısıyla aynı gün yayımlanan, *Milliyet* gazetesinden Aslı Aydıntaşbaş’ın yaptığı söyleşi de durumu çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Ahmet Türk, Aydıntaşbaş’ın “BDP’li siyasiler sık sık ‘Bizden sonra gelen nesille barış daha zor’ diyor. Gençler daha mı kızgın?” sorusuna, “Öyle. Bu görülüyor zaten.

Arkamızdan, savaşla büyümüş, birlikte yaşam görmemiş farklı bir kuşak geliyor. Biz yaşlı kuşak daha farklı süreçleri yaşadığımız için daha kolay diyalog kuruyoruz. Ama duygusal ayrışma başladı. Özellikle de gençlerde. Bunu ortak akılla engellememiz gerekir”¹¹¹ karşılığını vermektedir. Ahmet Türk, bunu “Engelleyebilir miyiz?” sorusunu ise, “Evet, ama Kürtler açısından artık bu anlayışla, mevcut statükoyla yaşam sürdürülebilir değil. Bu, Türklerle Kürtler birlikte yaşamayacak anlamına gelmiyor. Ama bizlere bir statü lazım. Ayrıca Öcalan’a ev hapsi gündeme gelse tansiyon düşer. Bir formül bulunmazsa meselelerin çözümü zor”¹¹² diye cevaplıyor.

110 Murat Belge, “Kürt Sorunu ve Başbakan”, *Taraf*, 29 Mayıs 2011.

111 Aslı Aydıntaşbaş, “BDP’li Bağımsız Mardin Adayı Ahmet Türk: Gençlerde Duygusal Kopuş Başladı Artık”, *Milliyet*, 29 Mayıs 2011.

112 A.g.e.

Öneriler

Kürt Sorunu ve onun ayrılmaz bir parçası haline gelen “PKK Sorunu”nun çözümüne ilişkin özellikle son iki yıl içinde yaşanan olumsuz gelişmeler, çözümü zora sokmuştur. Bunun yanında, 12 Haziran seçimleri sonrası yaşanacak süreç, barındırdığı riskler ve tehlikeler kadar, yeni bir sürecin başlaması şansını ve çözüm fırsatlarını da sunmaktadır. Rapor çalışması boyunca yaptığımız görüşmelerde, yeni bir süreçte nasıl yol alınabileceğine ilişkin devletin elinde yeterli hazırlık ve birikimin bulunduğunu saptamış olduk.

Abdullah Öcalan’ın 15 Ağustos 2009’da sunduğu ve halen devletin elinde bulunan “yol haritası”nın yanı sıra, Türkiye devletinin Kürt Sorunu’nun çözümü konusunda herhangi bir planı olmadığı yönündeki yaygın kanının aksine, devletin elinde de “atılması gereken pratik adımlar dizisi” ya da “eylem planı” diye nitelendirilebilecek, bir başka deyişle her ne kadar Habur sonrası rafa kaldırılmış olsa da bir çeşit “yol haritası” bulunmaktadır. 12 Haziran seçimlerinden sonra, yeni anayasa çalışmalarıyla birlikte önü açılacak yeni süreçte, yol haritalarının raflardan indirilmesi ve aradan geçen zamanda cereyan eden gelişmeler de göz önüne alınarak yapılacak modifikasyon ve rötuşlarla aralarında belli bir uyum sağlanarak tekrar gündeme getirilmesi mümkündür.

Kürt Sorunu ve onunla bağlantılı olarak PKK Sorunu’nun çözümü konusunda neler yapılabilirliğine ilişkin farklı görüşlere sahip olan ve zaman zaman birbirine karşıt görüşler beyan eden ve zıt konumlarda bulunan kesimlerin, 12 Haziran 2011 seçimlerinin ardından neler

yapılması gerektiğine dair öncelikle üzerinde durdukları konular arasındaki kesişme noktalarını göz önüne alarak, çeşitli önerilerde bulunmak mümkündür:

I. Taraflar (Devlet ve PKK) arasında çözüm yönünde yol alınabilmesi için öncelikle bir güven ortamının yaratılması, bu amaçla KCK Davası’nın düşürülmesi.

Güven ortamının sağlanmasının önkoşulu, KCK Davası’ndan tutuklu bulunan sanıkların, başta seçilmiş belediye başkanları olmak üzere büyük bölümünün serbest bırakılmalarının sağlanması ve davanın düşürülmesidir.

KCK Davası’nın düşürülmesi ve tutukluların serbest kalması, Kürt siyasi kadrolarının meşru ve yasal zeminde siyaset yapmaları için önlerinin açılması anlamına geleceği ve “dağdakiler”e Türkiye’de böyle bir imkânın var olduğu yönünde bir işaret vereceği için özellikle önem taşımaktadır.

Netice itibarıyla, KCK Davası tutuklularının önemli bir bölümü, PKK’yle bağlantılı olmakla birlikte, dağda silahlı eylem yapmak yerine yasal alanda örgütlenmeyi ve siyasi mücadeleyi tercih etmiş kişilerden oluşmaktadır. Meşru ve yasal alanda siyaset yapacak yüzlerce kadronun, sonuç olarak, siyasi nitelikteki eylemlerinden ötürü tutuklanmaları, PKK’nin silahlı mücadeleye devam tercihini özendirmek gibi olumsuz bir rol oynamaktadır.

KCK Davası'nın düşürülmesi ve bu yolla çok sayıda tutuklunun serbest kalması için, davanın açılmasına ve tutuklamalara imkân sağlayan Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) ilgili bazı maddelerinde değişiklik yapılması yeterli olacaktır. Mart 2006'dan sonra bölgede meydana gelen kitlesel gösterilere katılanların ve bunun sonucu olarak gözaltına alınıp haklarında dava açılanların sayısı binlerle ifade edilmektedir. Şu an bile dava kapsamında cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin sayısı 100 binin üzerindedir. Bunların önemli bir bölümünü de çocuklar oluşturmaktadır. Bu sayı 12 Eylül 1980 dönemindekinden bile daha yüksektir.

KCK Davası avukatlarından, Diyarbakır Baro Başkanı Emin Aktar kendisiyle yaptığımız görüşme sırasında şöyle demiştir:

Kitlesel gösterilere katıldıkları iddiasıyla haklarında dava açılanlar bir tek eylem sonucu birkaç yasa maddesini ihlal ile suçlanmaktadırlar. Bu durum suç ve ceza adaleti ile orantılılık ilkelerini göz ardı etmek suretiyle kamuoyu vicdanını rahatsız etmektedir. Keza sayıları binlerle ifade edilebilecek olan bu kişilerin, sicilleri nedeni ile ileride topluma kazandırılması ve insan onuruna yakışır bir iş bulmaları ve bu işte çalışmaları da mümkün olmamaktadır. Bir eyleme katılıp slogan ya da taş atmakla suçlanan bir kişi TCK 314/2, TMK 7/2, 2911 sayılı yasanın 32. maddesi, kamu malına zarar verme gibi çok sayıda suçla itham edilmekte ve cezalandırılmaktadır. Taş atan bir kişi yıllarca örgüt içinde bulunan bir kişiden daha ağır bir cezai yaptırımla karşılaşmaktadır.

Emin Aktar ayrıca TCK'nın 220. maddesi ile TMK'nın 7/2. maddesinin iptali ya da değiştirilmesi sonucu, bu tür değişikliklerden serbest kalmak suretiyle yararlanacak KCK davası sanıklarının oranının yüzde 70 olacağını belirtti.

PKK'NİN SİLAH BIRAKMASINA İLİŞKİN OLARAK TCK ve TMK'DE DEĞİŞTİRİLMESİ GEREKEN MADDELER

TCK'nın 220/4, 220/6 ve 220/7 fıkraları, sırasıyla: "Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur"; "Örgüte üye olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi örgüt üyesi olarak cezalandırılır"; "Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi örgüt üyesi olarak cezalandırılır" ifadelerini içermektedir. TMK'nın 7/2 maddesi ise şöyledir: "Terör örgütünün propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan sahipleri ve yayın sorumluları hakkında da bin günden onbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, yayın sorumluları hakkında, bu cezanın üst sınırı beşbin gündür. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır."

KCK Davası'nın düşürülmesi ve tutuklularının serbest bırakılması, çözümün "PKK'nin Türkiyelileştirilmesi"yle sağlanabileceği üzerinde duran ve böylelikle PKK'nın "dış güçlerin kontrolünden çıkarılması"ni öngören devlet yetkililerinin bakış açısıyla da uyumludur. Üst düzeyde bir devlet yetkilisi kendisiyle görüşmemiz sırasında şöyle demiştir: "Bu sorunun çözümü, Türkiye'de demokratikleşmenin yol almasıyla, demokrasinin tahkim edilmesiyle, devletin 'tek devlet'e indirilmesiyle mümkün olabilir. Demokrasinin tahkimi, her türlü sözün söylenebileceği, her türlü faaliyetin şiddete, silaha başvurmada gerçekleştirilebileceği bir yapı anlamına gelir. Bu bağlamda

‘dağdan indirmek’ demek, ‘Kurşun atma; gel, kelime at; kurşundan daha ağır kelime at, demokratik özerklikten aklına ne geliyorsa hangi kavramları ortaya atacaksan at; yeter ki kurşun atma’ demek. Oysa, biz adamları KCK Davası’yla içeri attık. Onlar, ne olurlarsa olsun, kurşun atmak yerine ‘kelime atmak’ tercihini öne çıkaran bir faaliyeti temsil ediyorlardı.”

Bu algılamadan hareketle, 12 Haziran seçimleri sonrası KCK Davası’nın, gerekli hukuki düzenlemeler yapılarak düşürülmesi, “PKK’nin Türkiyelileşmesi”, yani bir başka deyişle “dağdakilere” Türkiye’de yasal siyaset yollarının açık tutulması bakımından hayati bir anlam taşımaktadır. Bu adım, asgari ölçekte, çözüm için zorunlu olan güven ortamının oluşmasına katkıda bulunacaktır.

II. PKK’nin “eylemsizlik” halinin sürekli kılınması.

Güven ortamının sağlanması ve sürdürülebilir olması, ancak silahların sustuğu ve susturulduğu bir ortamda mümkün olabilir. Bu nedenle, PKK’nin “eylemsizlik” halinin sürekli kılınması gerekmektedir. PKK’nin “eylemsizlik” halinin konsolide edilmesi ise, TSK başta olmak üzere, güvenlik kuvvetlerinin PKK’nin silahlı unsurlarına yönelik operasyonlarının durdurulmasını gerektirmektedir.

Operasyonların durduğu ve “eylemsizlik” durumuna süreklilik kazandırabilecek bir ortam, her iki tarafta da var olan ve “savaşın devam etmesi” dürtüsüne sahip kesimler için elverişli olan provokatif ortamların önüne geçilmesine imkân sağlayacaktır.

Devlet tarafında operasyonların durdurulması, askeri otoritenin kesin olarak sivil otoriteye tabi kılınmasıyla, sivil otoritenin söz konusu yaklaşımı benimsemesiyle mümkün olabilecektir.

Türkiye’de aktif siyaset içinde yer alan önemli bir Kürt şahsiyet, “eylemsizliğin sürekli

olabilmesi” için, devletle birlikte çizilecek bir “yol haritası”nın hazırlanmasına ve bunun garantörlüğünü devlet kurumlarının üstlenmesi gerektiğine değinmiştir. Bunun gerekçesini, “üç yıl içinde hükümet değişir ve önceki yol haritasını tanımıyorum derse, ne olur?” diye açıklamıştır. Aynı Kürt şahsiyet, bu geçici uzlaşmanın karşılığı olarak operasyonların durdurulmasını da “gerillaya bir alan çizilir; koordinatlar verilir; bunun dışına çıkarsa vurulur, aksi halde operasyonlar durur” sözleriyle şarta bağlamıştır.

Bu adımları mümkün kılacak mekanizmanın ne olacağı konusunda birbirinden çok ayrı konularda bulunan, biri devletin üst düzey bir yöneticisi, diğeri yasal alandaki Kürt liderlerden biri, üçüncüsü Kürt sivil toplum kuruluşları ve Türk kamuoyu nezdinde itibarlı bir kanaat önderi olan üç şahsiyet, bir “komisyon” kurulması önerisini ortaya atmışlardır.

Öneri sahiplerine göre, bu komisyonda devlet temsilcilerinin yanı sıra, PKK’nin yasal alandaki temsilcisi (Kuzey İrlanda’daki Sinn Féin örneği gibi) BDP’liler, hukukçular, her iki tarafın (devlet ve PKK – bunu bu hususta Abdullah Öcalan olarak okumak da mümkün) üzerinde anlaşacağı toplumdaki saygın kişilikler yer alabilirler.

III. Kürtlerin TBMM’de en geniş, adil ve gerçekçi temsilinin mümkün kılınması.

“Dağdan iniş”i özendirecek şekilde meşru ve yasal zeminde siyaset yapılmasının önünün gerçekten açık olduğunun en anlamlı göstergesi, KCK Davası’nın düşürülmesinin yanı sıra, Kürtlerin TBMM’de en geniş, adil ve gerçekçi temsilinin mümkün kılınmasıyla olabilecektir. Bu durum “Türkiye’de iç barışı” ve “PKK’nin Türkiyelileşmesi”nin sağlanabilmesi için seçim barajının yüzde 10’un altına çekilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu düzenleme, bir

demokratik gereklilik olmasının yanı sıra, Kürt Sorunu'nun şiddetten arındırılması için çok önemli bir pratik değere sahip olduğu için de benimsenmelidir.

IV. Kürt Sorunu'nun çözümüne ilişkin hukuki çerçevenin hayata geçirilmesi.

Yukarıda sıralanan bu adımlar, Kürt Sorunu'nun çözümüne ilişkin zorunlu hukuki çerçeve gerçekleşmeden anlam kazanamaz. Bunların başında, yeni bir anayasanın hazırlanması ve yeni anayasada yeni bir vatandaşlık tanımı yapılması gelmektedir. Aynı şekilde, genel bir Kürt halk talebi haline gelen anadilde eğitim ve öğretim konusunun, tatminkâr bir çözüme kavuşması da büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla yeni bir anayasa yapımı, Kürt Sorunu'nun şiddetten arındırılarak çözülmesi doğrultusunda hayati önem taşımaktadır.

V. Kürtlere Türkiye'de yeni bir "statü" kazandırılması.

Yeni anayasa yapımıyla başlayacak yeni hukuki düzenlemeler, Kürtlere Türkiye'de yeni bir "statü" kazandırmayı amaç edinmelidir. "Kürtlerin yeni bir statü elde etmesi" keyfiyeti, PKK'nin nüfuzu altındaki Kürtlerin dışında kalan, hatta PKK'nin karşısında yer alan Kürt çevrelerinde bile adeta bir konsensüs halinde dile getirilmektedir. Rapor çalışmasında vardığımız en temel sonuçlarından biri, "Kürtlere statü" kazandırılmasının çözüm sürecindeki belirleyici rolü ve önemi olmuştur.

"Statü"nün gerekliliği konusunda görüş birliği olsa da, bu "statü"nün ne olacağı konusunda görüşler çeşitlilik göstermektedir. Görüşler, "demokratik özerklik"ten, yerel yönetimlerin yetkilerinin güçlendirileceği bir tür adem-i merkeziyete kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bununla birlikte, rapor çalışması sırasında yaptığımız araştırma ve görüşme-

lerden, Kürtlerin elde edeceği bu yeni "statü"den, Kürtlerin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde siyasi hayatta en geniş demokratik katılımı yer alması ve bu çerçevede yine Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kendilerini yönetebilme konumunda bulunmalarının kastedildiğini çıkarmaktayız.

Bu bağlamda, CHP'nin 2011 Genel Seçimi Beyannamesi'nde de yer alan, Türkiye'nin kabul etmiş olduğu Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Şartı'na konulan çekincelerin kaldırması konusu üzerinde durulmasında yarar olacağı düşüncesindeyiz.

"Kürtlere yeni statü"yü ifade eden bir konu başlığının uygulanması konusunda CHP'nin özel ve güçlü bir destek vermesi, son derece önemli bir siyasi kazanç olarak değerlendirilebilecek bir gelişmedir. Zira, 2009 Temmuz sonunda hükümet tarafından başlatılan "Açılım"ın, 2009 Ekim ayında Habur'da yaşanan gelişmeler sonucunda tıkanmasında, CHP'nin o dönemdeki genel başkanının amansız muhalefetinin belirleyici bir payı olduğu, bu rapor çalışması sırasında hükümet çevreleriyle yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz bilgiler arasındadır. Bu açıdan, CHP'nin 2009 yılındaki "Açılım"ın önünü tıkayan yaklaşımı ile 2011 yılında seçim beyannamesine yansıyan tavır arasında, konuya yaklaşımı bakımından var olan derin farkın, çözüm yönünde ilerlemek için bir şans uyandırdığını düşünmek gerekmektedir.

VI. Abdullah Öcalan'ın tutsaklık şartlarında yeni bir düzenleme yapılması.

Abdullah Öcalan'ın, çözüm için değerlendirilmesi gereken, çözümün "partneri" rolünü üstlenecek çok önemli bir siyasi aktör olduğu, rapor çalışmasında görüşülen hemen herkesin üzerinde birleştiği bir noktadır. Buradan hareketle, Öcalan'ın tutsaklık şartlarında yapılacak yeni bir düzenleme de, sorunun

çözümü ve “dağdan iniş”in sağlanabilmesi açısından kaçınılmaz görülmektedir.

Tutsaklık şartlarında yapılacak yeni düzenleme, kısa vadede şartların iyileştirilmesinden orta vadede Öcalan’ın serbest kalmasına dek uzanan bir düzlemde ele alınabilir. Kendisiyle görüştüğümüz çeşitli kişilerin üzerinde ortaklaştığı kısa vadeli düzenleme, ev hapsine geçiş olarak dile getirilmektedir.

Ev hapsi kavramı, Öcalan’ın “devlet heyeti” dışındaki insanların da kendisiyle görüşebileceği bir konuma gelmesini ve örgütüyle ilişkilerini çözüme daha etkin bir katkı yapacak şekilde kurabilmesini sağlayacak bir imkân olarak değerlendirilmektedir.

Ev hapsine geçiş konusunda birbirinden çok fazla ayrılan görüşler olmamakla beraber, bunun zamanlaması ve yeri üzerine değişik öneriler yapılmaktadır. İmralı’nın, içerisinde sadece Öcalan’ın bulunacağı, sivil ziyarete imkân veren bir açık hapisane haline getirilmesi gerektiğini vurgulayanlar olduğu gibi, Öcalan’ın tamamen farklı bir yere, mesela Diyarbakır’a nakledilmesi üzerinde duranlar da olmuştur. Görüşmelerimiz sırasında, Öcalan’ın konumunun ne olacağına ilişkin en radikal önerinin, Türkiye Kürtleri arasında Öcalan’a karşıtlığıyla bilinen bir şahsiyetten gelmesi ise şaşırtıcı olmuştur. Söz konusu Kürt şahsiyet, “devletin PKK’yi nasıl çözebileceği” sorusuna kategorik bir cevap vermiş, “Başkanı’nı serbest bırakacaksın. Başkanı öyle durdukça, PKK’yi çözemez” diyerek, Öcalan’ın serbest bırakılması gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte, bunun “kademeli” olabileceğini ve en az “2 yıllık bir geçiş süresi”yle uygulanabileceğini de sözlerine eklemiştir.

Iraklı Kürt liderler de dahil, görüştüğümüz çok sayıda kişi, Abdullah Öcalan’ın 63 yaşına gelmiş olduğunu, 12 yıldır tutsak bulunduğunu, idama mahkûm olmuş hiç kimsenin bu kadar

uzun süre tutsak kalmasına rastlanmadığına işaret ederek, soruna Abdullah Öcalan yaşarken çözüm bulunmasının önemi üzerinde durmaktadır.

VII. “Dağdakiler” için aşamalı bir af uygulanması.

“Dağdakiler” için aşamalı affın, bu rapor çalışması sırasında görüştüğümüz devlet yetkililerinden PKK yöneticilerine, hatta PKK’ye muhalif Kürtlere dek yayılan geniş bir yelpazede, PKK’nin silahlı güçlerini dağlardan ve bu arada Kandil’den indirmek için en geçerli yol olduğu dile getirilmiştir. “Dağdakiler” için aşamalı af, kendileriyle görüşmeler yaptığımız farklı siyasal pozisyonlara sahip neredeyse herkesin üzerinde uzlaştığı en önemli kesişme noktalarından biri olmuştur. Elbette ki, nihai bir “toplumsal barış”ın elde edilebilmesi için “aşamalı af”ın sadece PKK’lileri değil, PKK’den kopmuş ve ayrılmış olmakla birlikte PKK eylemlerinden ötürü cezai kovuşturmayla uğrayan ve yurt dışında yaşamak zorunda kalan binlerce kişiyi de kapsamı gerekmektedir. Bu durumda, hiçbir zaman PKK’li olmamış olsa da, Kürt sorunuyla ilgili gelişmelerden ötürü yurt dışında bulunan çok sayıda kişinin de aynı uygulamadan yararlanması gerekmektedir. Bütün bunların gerçekleşmesi, ancak özel bir kanunun çıkarılmasıyla mümkün olabilir.

Af başlığı altında, veya bu sözcüğün doğurabileceği tepki nedeniyle, bir başka isim verilerek yapılabilecek benzer bir düzenlemeden bahsedilirken kullanılan “aşama” terimi, Türkiye’de siyasi hayata hemen dahil olmaları sağlanacak silahlarını bırakmış PKK’liler ile PKK yönetici kadrosu arasında ayrım yapma zorunluluğuna işaret etmektedir. Kandil’deki 60-65 kişilik yönetici kadronun, Türkiye’de siyasi hayata yasal biçimde dahil olabilmesi için belli bir zaman planı oluşturulması ve bu zaman planının Öcalan için hazırlanacak olan

ve onun da aynı imkânlardan yararlanmasını hedefleyen planla eşzamanlı olarak tasarlanmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Raporun hazırlık sürecinde yaptığımız görüşmeler ve araştırmalar sonucunda PKK'nin ilk kez ateşkes ilan ettiği 1993 yılında Turgut Özal tarafından geliştirilen aşamalı af düşüncesinin, PKK'nin silahlı güçlerini "dağdan iniş"e ikna edebilecek en geçerli yöntem olarak halen geçerliliğini koruduğu saptanmıştır.

Çeşitli dönemlerde "Pişmanlık Yasası" adıyla gündeme gelen, hatta TBMM'den de geçen düzenlemelerin soruna hiçbir çözüm getirmemesinin temel nedeni, bu düzenlemelerde konuya siyasi açıdan yaklaşılmamış olması, örgütün bir bütün olarak ele alınmaması, yönetici kadronun kapsam dışı bırakılması ve bu şekilde örgütü bölme ve tasfiye etme niyetinin ön planda olduğu izlenimi yaratılmasıdır.

Turgut Özal, yönetici kadro ve özellikle Abdullah Öcalan hariç, tüm silahlı PKK'lilerin Türkiye'ye veya evlerine dönerek her türlü haktan derhal yararlanabilecekleri; Abdullah Öcalan dahil yönetici kadronun ise 5 yıllık bir geçiş sürecinden sonra –bu dönem zarfında suç işlememeleri kaydıyla– aynı haklara kavuşacakları aşamalı bir af tasarlamaktaydı. Devletin çeşitli birimleri tarafından daha sonraları üzerinde çalışılan diğer af tasarıları da, büyük ölçüde aynı esaslara bağlı kalmıştır.

Bu çeşit bir affın hukuken nasıl mümkün olabileceğine dair sivil toplum tarafından geliştirilen çeşitli ipuçları da mevcuttur. 25 Mayıs 2003 tarihinde Diyarbakır'da açıklanan ve Ek 2'de bulabileceğiniz Diyarbakır, Van, Batman, Şanlıurfa, Mardin, Siirt, Bingöl, Ağrı ve Tunceli barolarının ortak önerisi olan yasa taslağı, geçerliliğini halen korumakta ve benimsenmesi halinde pratik sonuçlar üretme imkânı sunmaktadır.

Habur sonrasında sürecin tıkanmasıyla beraber, aşamalı af da uygulanamadan devre dışı bırakılmıştır. Bununla birlikte, devletin üst düzey bir yetkilisinin aşağıda alıntıladığımız çarpıcı değerlendirmesi, "dağdan iniş" konusunun geleceğine dair iyimser bir bakış açısı yaratmaktadır:

Örgüt, aslında silahlı mücadeleyi bitirmek istiyor. Bunun kanıtı, "dağdan adam gönderme" konusunda yaptığı işbirliği. Habur'da bunu ortaya koydular. Süreç işleseydi, grup grup adam göndereceklerdi. Avrupa'dan gelecekler hazırды. Bunu, karşılıklı işbirliği ve eşgüdümle yaptık. Habur iyi yönetilemeyince büyük güven bunalımı doğdu.

Ama Habur'daki süreç, yine canlandırılabilir. Türkiye'de demokratik bir ortam yerleşirse, bunun hukuki yapısı oluşturulursa, halk da örgüte silahlı mücadelenin bitirilmesi yönünde etkide bulunabilir. [...] Evet, bölgedeki yeni ve genç kuşaklar, büyük bir ruhi kopuş halindeler. Doğru. Ancak, başka bir ülkeye de meyletmiyorlar. Gittikleri, dayanmak istedikleri bir başka yer de yok. Bu, sorunun Türkiye içinde çözümü için olumlu bir unsur olarak ele alınabilir. Müthiş bir güven bunalımı doğmuş olduğu için, güveni yeniden kuracak adımlar atmak gerek. Bunun için yasal değişiklikler de yapmamız gerekiyor.

Örgütü dağdan indirmek için bir komisyon kurulur. Buna BDP'liler bile alınır. İsim listesi çıkarılır. Şu isimler, hemen gelip her türlü haktan yararlanır denir. Şu şu isimler 2 sene, şu şu isimler 5 sene sonra. Öcalan 10 sene sonra denir. Yani bir perspektif verilir. Öcalan'a perspektif vermeden yol alamazsınız. Ancak, bütün bunları yaparken, öyle yasal düzenlemeler yapacak, öyle yasalar çıkartacak, bazı yasaları öyle düzelteceksiniz ki, gelenler içeri girmeyecek, haklarında soruşturma açılmayacak. Yani, Habur sonrası bir daha tekrarlanmayacak. Yoksa niye gelsinler?

Bu açıdan bakıldığında, uzlaşılmaz görülen PKK tarafında da sorunun çözümüne, silahlı mücadelenin sona erdirilmesine yönelik bir istek mevcuttur ve bu istek devlet yetkilileri tarafından da bilinmektedir. O halde ülkede demokratik bir ortamın yerleşmesi, gerekli hukuki altyapının oluşturulması ve en önemlisi taraflar arasında güven ortamının yeniden inşa edilmesi durumunda Habur sonrası yaşananlar ve benzeri olaylar nedeniyle tıkanan sürecin

yeniden canlandırılmaması ve Türkiye'nin yakın geçmişine damgasını vuran en büyük sorunlarından birinin barışçıl bir siyasal zeminde çözüme kavuşturulmaması için hiçbir neden yoktur. Kürtlerin, yeni bir anayasa ile kendilerini eşit vatandaş hissedebilecekleri, bugüne dek sahip oldukları "statü"den farklı bir statü elde edecekleri demokratik bir Türkiye'de "dağdan iniş" de mümkün olacaktır.

Ek 1: Abdullah Öcalan'dan Yol Haritası ve Eylem Planı

PKK'nin başını çektiği ve sürdürdüğü Kürt silahlı hareketinin otuz yıla yaklaşan geçmişi, liderinin tutsak bulunması, binlerce Kürt'ün yurt dışına gitmiş olması, yurt dışındakilerin bir bölümünün –yurt içindekiler gibi– silahlı varlıklarını korumaları, isyanın sona ermesinin, bu raporun tüm içeriğinden de anlaşılabilceği üzere, aşamalı biçimde zamana yayılarak mümkün olabileceğini gösteriyor.

Bu bakımdan, çözümün bir süreç içinde gerçekleşebileceği genel kabul görüyor. Çözüm önerileri, genellikle, “yol haritası” ya da “eylem planı” gibi başlıklar altında toplanıyor. “Sorun”un çözümünün en önemli ve etkili muhatabı olan Abdullah Öcalan da, “Açılım”ın başlaması üzerine 15 Ağustos'ta devlet yetkililerine kendi “yol haritası”nı sundu.

Kamuoyuyla paylaşılmayan, ancak AİHM'e intikal etmiş bulunan Öcalan'ın “yol haritası”nın bir bölümünü, gerek PKK liderinin zihin kalıbını ve yaklaşımını anlamak bakımından, gerekse belge niteliği taşımasından ötürü bu rapora dahil ediyoruz. PKK liderinin çözüm önerileri, haliyle, önümüzdeki süreç bakımından da üzerinde durulması gereken unsurlar ihtiva ediyor.

Abdullah Öcalan, uzun biçimde kendi “tarih tezi”ni ve argümanlarını sıraladıktan sonra, “Eylem Planı” başlıklı bölümde “dağdan iniş”e ipucu teşkil edecek kendi aşamalı çözüm önerilerini kaleme almıştır. “Eylem Planı” ara başlığı altında, “Demokratik Çözüm Planı” alt başlığını takiben önerdiği pratik adımlara

gelene dek, kendisine göre, biri Türkiye devletinin geleneksel yaklaşımını, diğeri Irak Kürdistanı'ndaki Kürt siyasetçilerinin yaklaşımını içerdiğini iddia ettiği diğer “alternatif çözüm planı”nı tartışıyor ve konunun yakın tarihçesine ilişkin yorumunu sunuyor.

Söz konusu bölümleri, Abdullah Öcalan'ın PKK'nin hareket tarzını ve söylemini etkileyen zihin kalıbına ipucu teşkil ediyor olması nedeniyle aynen muhafaza ettik. “Türkiye’de Demokratikleşme Sorunları – Kürdistan’da Çözüm Modelleri (Yol Haritası)” başlıklı 55 sayfalık metnin son bölümü içinde yer alan “Eylem Planı”nın “pratik öneriler”i içeren paragraflarını da aynen aktarıyoruz.

Abdullah Öcalan'ın, “15 Ağustos 2009 – İmralı” diye noktaladığı, AİHM’e de iletilmiş olan, Türk devlet yetkililerine verdiği kendi “Yol Haritası”nın, “Eylem Planı” ara başlığı altında “Demokratik Çözüm Planı” alt başlığının sonuna kadar olan bölümü şöyle:

Toplumsal sorunlarda önerilen her çözüm modeli pratik değer ifade etmedikçe zihin jimnastiği olmaktan öteye gitmez. Şüphesiz pratik adımlar da düşünceyle ilgilidir, yürüyen düşüncedir. Yine de başarılı çözümlemelerin değeri pratikle ancak yanıt bulabilir.

Kürt sorununun çözümüne ilişkin pratik adımları atmakta kendi şahsım adına oldukça amatörce de olsa atmayı tek taraflı eylem hareketlerinden daha çok önemsedim. Anlamlı diyaloglara her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanırım. Ama diyalog adına kendini kandırmanın da felaket

getirdiğini bilirim. Tarafların müzakere pozisyonunu hiç küçümsememek gerekir. En küçük bir müzakere zemini, en gelişkin ve başarılı geçen güç eylemlerinden daha değerlidir.

Kürtler konusunda 1970’lerde PKK’nin doğuş sürecinde çok katı bir inkâr politikası yürürlükteydi. Sözlü olarak karşı çıkmak bile en ağır cezalarla karşılık buluyordu. Daha o dönemde sol gruplarla ortak demokratik çözümlere öncelik tanındı. ADYÖD [Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği -1975] Başkanlığı’na seçilmem bu amaçlaydı. Yürümediğinde PKK çıkışına yönelim kaçınılmazdı. 15 Ağustos hamlesine yönelim yine inkâr ve imha politikasına karşı tek alternatifti. İstedğim gibi olmasa da tüm gücümle yüklenmekten çekinmedim.

Sayın Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın 1990’ların başında sunduğu diyalog ortamı geliştirilseydi, belki de Kürt sorunu çok farklı konumlarda olurdu. Devlet, kendi başkanına diyalog ve müzakere için fırsat tanımadı. Geleneksel inkârcı ve imhacı pratik tüm güçle devredeydi. Cumhuriyet tarihinin en karanlık döneminden geçiliyordu. 1997-98’de siyasi ve askeri cepheden yanaşılan diyalog denemesi de aynı akıbete uğradı. İç ve dış engelleyiciler, özcesi tüm siyaset ve askeri yapı üzerinde etkili olan Gladio, en basit diyalog ve müzakere pozisyonuna bile olanak tanımıyor-du. İmralı sorgulama sürecimi bir diyalog ve müzakere zemini olarak tüm değerlendirme çabalarım rağmen birileri hep bozdu. Tüm önerilerim cevapsız kaldı. Açık ki sonuna kadar hareketin tasfiyesi planlanıyordu. Müzakere ve diyalogu sonları gibi gören yapılar vardı. Müthiş palazlanmışlardı. Devlet içinde devlet olmuşlardı. Bulaşıcı iktidar hastalığı olarak en tehlikelisi ve acımasız olanıydı. Tüm uyarılarıma rağmen yine binlerce ölüm ve hesapsız maddi kayıplar gerçekleşti. Şahsen 1990’lardan beri savaşı sınırlı tutmayı tercih ediyordum fakat sonuç vermeyince en son uyarılarımı Kürdistan ve

Kürtler boyutunda topyekûn “varlığını koruma ve özgürlüğünü sağlama” amaçlı direnişin arzulanmadığı halde gelişmesinin kaçınılmaz olduğu bir sürece hızla yaklaşıldığını belirtmek-açıklamak zorunda kaldım. Olası diyalog ve müzakere zemini bu yönlü olasılıkların gerçekleşebilirliği nedeniyle dile getirildi.

Savaşın tarafları arasında planlar yok değildir. Eylem planları, üzerinde en çok durulan ve yapılan çalışmalardır. Kendi deneyimlerimden bu çalışmaların varlığını çok iyi bilmekteyim. Tek taraflı eylem planları iştiyakla yapılır. Zor olanı tarafları buluşturacak eylem planları geliştirmektir. Karşılıklı empati olmadan bu tür planlar geliştirilemez. Tek taraflı olarak geliştirilen ve halen uygulanan eylem planları hakkında kısa bir değerlendirmeye birlikte iki tarafın uzlaşmasına yol açacak olası bir eylem planına ilişkin görüşlerimi sunmaya çalışacağım. Kendimi planın uygulanmasından sorumlu bir taraf olarak görmediğimi baştan belirtmeliyim. Çünkü içinde bulunduğum hükümlülük statüsü ve uygulanma koşulları taraf olmamı mümkün kılmaya elvermez. Sunduğum görüşler daha çok tarafların birbirini gerçekçi tanımlarını sağlamak ve olası ortak bir eylem planına ilişkin olmazlarla olabilirler konusunda aydınlatıcı olmayı hedefliyor. Buna göre;

1- Geleneksel İnkârcı ve İmhacı Çözüm

Planı: Bu çözüm doğrultusunda eskisi kadar yoğun olmasa da halen geliştirilen ve uygulanan planlar söz konusudur. Sınıfsal temeli devlet rantına dayalı olarak oluşan orta sınıf burjuvazisi ve bürokrasisi olan bu kesimler, içte ve dışta oldukça teşhir ve tecrit olmalarına karşın, imha planlarını tüm sinsî ve kaba yöntemlerle uygulamaktan çekinmemektedir. Geleneksel Kürt işbirlikçi kesimler dışındaki tüm Kürtler, bu planın uygulamasına tarihlerindeki en kapsamlı direnişlerle karşılık vermektedirler. Direnişin önderliği konumunda olan PKK, bu planlar uygulanma-

ya devam ettikçe bundan sonra da kendi eylem planlarını kapsamlıca uygulayabilecek kapasite ve güçlere sahiptir. Pasif savunma planlarından, aktif savunma ve topyekûn direniş planlarına geçiş yapabilecek konumdadır. Önümüzdeki dönemde demokratik çözümde yaşanacak ciddi tikanıklıklar karşısında topyekûn savunma planına geçmesi beklenebilir.

2- Federalist, Milliyetçi Çözüm Planı: Bu planlar da çeşitli boyutlarda ve alanlarda uygulanma durumundadır. Irak Kürdistan'ı Federe Yönetimi'nce hayata geçirilen bu planların arkasında bölgenin geleneksel sömürgeci ulus-devletleriyle küresel hegemonik güçler durmaktadır. Hepsinin amaçları değişik de olsa genel bir mutabakat söz konusudur. Kürtlerdeki devrimci demokratik potansiyeli çarpıtmak amacıyla bu plana destek vermektedirler. ABD, Kürt Federe Yönetimi'ni en açık destekleyen hegemonik güç konumundadır. Irak, Suriye, İran ve Türkiye'yi kontrol etmede Federe Yönetim stratejik rol oynamaktadır. Türkiye, İran ve Suriye yönetimlerini kendi Kürtlerinin direncini bastırma ve Kürdistan'larını yok sayma pahasına İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Kuzey Irak'a sıkışmış "Küçük Kürdistan" planını çeşitli yöntemlerle desteklemektedir. Bu biçilmiş rolü aşmak istediğinde ise hep birlikte karşı çıkmaktadırlar. Böl-yönet politikacılığı, plancılığı en çok "Küçük Kürdistan" projesiyle yürütülmektedir. Özellikle devrimci, radikal demokrat ve sosyalistler bu yolla etkisizleştirilmeye çalışılmaktadır. Planın temel hedeflerinden biri de PKK izolasyonudur. Küçük Kürdistan karşılığında PKK izolasyonu ve tasfiyesi hakkında çok kapsamlı bir Gladio çalışması vardır. Ayrıca uluslararası diplomaside de geniş bir destek bulmaktadır. Plan şimdilik ABD-Türkiye-Irak yönetimince ve aralarına Kürt Federe Yönetimi'ni de katarak PKK'yi silahlı mücadeleden vazgeçirmeye çabalamaktadır. Fakat bu plan, tarafların farklı çıkarları nedeniyle yeterince işlememektedir.

Uygulaması sınırlı kalmaktadır. Kürt toplumunun geniş kesimleri tarafından desteklenmediğinden fazla umut vermemektedir. Dar bir elitin çıkarlarına hizmet ettiğinden her geçen gün daha çok deşifre olmakta ve tecritle karşılaşmaktadır.

PKK'nin bu plana karşı verdiği yanıt, "teslim olmama ve direnişe devam" biçiminde olmuştur. Uzun süreden beri saflarındaki birçok kararsız, ahlaki ve ideolojik zayıflık içinde bulunanların kaçıp sığındığı bu plan sahipleri yeni işbirlikçi bir hareket geliştirmek istemelerine rağmen hemen deşifre olmaktan kurtulamamıştır. Kürt milliyetçiliği, geleneksel zayıflığı nedeniyle tutarlı bir ulus-devletçi plan da geliştiremediğinden yozlaşıp tasfiye olmak adeta kaderleri haline gelmiştir. Tüm umutlarını PKK direnişinin kırılmasına bağlamışlardır. Türkiye hükümetleri de uzun süre umutlarını aynı yönde kullanmışlardır. Küçük Kürdistan'a dayalı Kürt milliyetçiliğinden medet ummuşlardır. Rumlara ve Ermenilere uygulanan planların bir benzerini Küçük Kürdistan temelinde Kürtlere uygulamak istemişlerdir. Fakat koşulların farklılığı ve PKK'nin konumu bu planın ters tepmesine yol açmaktadır. Güçlenen PKK çizgisi olmaktadır.

3- Demokratik Çözüm Planı: İlk iki maddedeki planların fazla umut vermemesi ve her bakımdan çok pahalıya patlaması, Türkiye Cumhuriyeti'ni demokratikleşme projelerine yöneltmiştir. Çağdaş gelişmelerin de bu yönde olması, ABD ve AB'nin uyum yönünde teşvikleri, medya, sivil toplum, kamuoyunun büyük bölümü, Kürtlerin tamamının bu yönde eğilim göstermesi ilk defa demokratik çözüm planlarının uygulanabilirlik şansını artırmaktadır. Oldukça azınlığa düşmüş ulusalcı-milliyetçi faşist cephenin tüm karşı direnmesine rağmen devletin temel kurumlarının da demokratik çözüm projelerine karşı çıkmaması ve hatta altyapısının hazırlanmasında önemli rol oynamaları, çözüm planlarının gerçekleşme şansını arttırmaktadır. Bu tarihi

yeni durum karşısında taraflar arasında uygulanabilecek eylem planı birkaç aşamadan geçişi gerektirmektedir. Eğer demokratik çözüm planının ana hatları üzerinde devletin temel kurumlarıyla hükümetin mutabakatı olursa ve Kürt tarafıyla birlikte demokratik güçlerin de desteğini alırsa muhtemel uygulamalar-aşamalar şu yönde gelişebilir:

a-Birinci Aşama: PKK'nin çatışmasızlık ortamını kalıcı olarak ilan etmesi. Bu aşamada tarafların provokasyonlara gelmemeye, güçleri üzerindeki kontrolü sıklaştırmaya, kamuoyunu hazırlamaya devam etmeleri gerekir.

b-İkinci Aşama: Hükümetin inisiyatifıyla TBMM'nin onayından geçmiş ve hazırlayacağı önerilerle hukuki engellerin kaldırılmasına yardımcı olacak bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun teşkil edilmesi. Komisyonun teşkilinde tüm taraflar arasında azami muvafakat aranacaktır. Af müessesesi bu komisyonda yapılacak itiraf ve savunmalara bağlı olarak önerilerek TBMM'ye sunulacak. Bu biçimde yasal engellerin kaldırılması halinde PKK, yasadışı konumdaki varlığını ABD, AB, BM, Irak Kürt Federe Yönetimi ve Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin içinde bulunacağı bir kurul denetiminde Türkiye sınırlarının dışına çıkarabilecektir. Daha sonra bu güçlerini kontrollü olarak değişik alan ve ülkelerde üslendirebilecektir. Bu aşamada önemli olan kritik nokta, PKK siyasi tutuklu ve hükümlülerinin bırakılmasıyla, PKK silahlı güçlerinin sınır dışına çekilmesinin birlikte planlanmasıdır. "Biri diğersiz olmaz" ilkesi geçerlidir.

c-Üçüncü Aşama: Demokratikleşmenin anayasal ve yasal adımları atıldıkça tekrar silahlara başvurma zemini kalmayacaktır. Peyderpey başta PKK'de görev almış olanlar olmak üzere uzun yıllardan beri sürgün yaşayan, vatandaşlıktan çıkarılmış, mülteci konumuna düşmüş olanların yurda dönmesi başlayacaktır. KCK faaliyetlerinin yasallık kazanmasıyla PKK'nin Türkiye sınırları dahilinde faaliyet göstermesine gerek kalmayacaktır. Her bakımdan legal demokratik siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetler esas alınacaktır.

Bu aşamalı planın hayata geçmesinde Abdullah Öcalan'ın konumu stratejik önem arz etmektedir. Öcalansız yürüme şansı çok sınırlıdır. Dolayısıyla konumuna ilişkin makul çözümler geliştirilmek durumundadır.

Türkiye kamuoyunda ve Kürtlerin ezici çoğunluğunda yoğunca tartışılan ve ortaya çıkması benden beklenen demokratik çözüm ve planlamasına ilişkin taslak halinde düşünce ve önerilerimi bu biçimde sunabilirim. Açık ki taraflardan gelecek düşünce ve öneriler konusunda, düşünce ve önerilerimi gözden geçirmek, değiştirmek ve geliştirmek durumunda olacağım...

Abdullah Öcalan, "taraflardan gelecek düşünce ve öneriler konusunda, düşünce ve önerilerimi gözden geçirmek, değiştirmek ve geliştirmek durumunda olacağım" demiş olduğuna göre, 55 sayfalık "Yol Haritası" metnini, nihai bir pozisyon olarak değil, üzerinde oynanabilecek bir taslak olarak değerlendirmek doğru olacaktır.

Ek 2: Bölge Barolarının Yasa Tasarısı

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden dokuz baronun (Ağrı, Batman, Bingöl, Diyarbakır, Siirt, Şanlıurfa ve Tunceli baroları ile Mardin ve Van Bölge baroları) birlikte hazırladığı, PKK'nin silah bırakmasını kolaylaştıracak hukuki altyapıyı oluşturmak üzere önerilen ve 2003 yılında kamuoyuna duyurulan yasa taslağı şöyle:

MADDE 1

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce;

Siyasi ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanunu'nun 313'üncü maddesine göre kurulmuş teşekkül, 171'inci maddesinde yazılı gizli ittifak veya Türk Ceza Kanunu'nun 125, 131 ile 146'nci maddelerinde yazılı suçları işlemek üzere kurulmuş silahlı örgüt ve cemiyet mensubu olup da;

- Haklarında herhangi bir tahkikat yapılmamış olanlardan, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıl içinde yetkili mercilere başvurup da yasadan yararlanmak isteyenler hakkında herhangi bir işlem yapılmayarak,
- Haklarında hazırlık tahkikatı ve son tahkikat yapılmakta olanların tahkikatları durdurularak,

- Haklarında son tahkikat yapılmış olup, verilen mahkûmiyet hükümleri kesinleşenlerin kalan cezaları,

5 yıl süreyle ertelenir.

5 yıl içinde aynı türden bir fiil işlemeyenlerin, haklarında ilk ve son soruşturma yürütülenler ile haklarında herhangi bir tahkikat yapılmamış olanların dosyaları, haklarında tahkikat yapılmış olup da verilen hükmü kesinleşenlerin cezaları kendiliğinden ortadan kaldırılır. Bu kanunun 3. maddesindeki hakların kısıtlanmasına ilişkin ertelemeler de ortadan kalkar.

MADDE 2

Bu madde hükümleri Türk Ceza Kanunu'nun 169 ve 314'üncü maddelerinde gösterilen şekilde teşekkül, silahlı örgüt veya cemiyet mensuplarına, bunların hal ve sıfatlarını bilerek barınacak yer gösteren veya yardım eden, erzak veya silah veya cephane tedarik eden veya başka yollardan yardım edenler hakkında da uygulanır.

MADDE 3

Bu kanundan yararlananların sosyal, siyasal ve medeni haklarına ilişkin tüm kısıtlamalar da 5 yıl süre ile ertelenir.

Rapor İçin Görüşülen Kişiler Listesi

DEVLET VE HÜKÜMET YETKİLİLERİ

Abdullah Gül - Cumhurbaşkanı
Sadullah Ergin - 23. Dönem Adalet Bakanı
Beşir Atalay - 23. Dönem İçişleri Bakanı
Hakan Fidan - Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Müsteşarı
Efgan Ala - Başbakanlık Müsteşarı, eski Diyarbakır ve Batman Valisi
Murat Özçelik - Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi, eski Irak Genel Koordinatörü
Aydın Selcen - Türkiye'nin Erbil Başkonsolosu
Cevat Öneş - Emekli MİT Müsteşar Yardımcısı

SİYASİ PARTİLERİN TEMSİLCİLERİ

Ömer Çelik - AK Parti Genel Başkan Yardımcısı, Adana Milletvekili
Sezgin Tanrıkulu - CHP Genel Başkan Yardımcısı, İstanbul Milletvekili

PKK YÖNETİCİLERİ

Murat Karayılan - KCK Yürütme Kurulu Başkanı
Zübeyir Aydar - Eski Kongra-Gel Başkanı, KCK Yürütme Kurulu Üyesi
Remzi Kartal - Kongra-Gel Başkanı
Muzaffer Ayata - PKK Avrupa Sorumlusu
Bozan Tekin - KCK Yürütme Kurulu Başkan Yardımcısı
Ronahi Serhat - KCK Yürütme Kurulu Başkan Yardımcısı

PKK'DEN AYRILMIŞ ESKİ YÖNETİCİLER

Osman Öcalan
Nizamettin Taş
Halil Ataç
Hıdır Sarıkaya

BDP VE DTK ÜYELERİ

Ahmet Türk - DTK Eşbaşkanı, DTP Eski Genel Başkanı ve Mardin Eski Milletvekili
Leyla Zana - Diyarbakır Milletvekili
Osman Baydemir - Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı
Abdullah Demirbaş - Diyarbakır Sur Belediye-
si Başkanı

SİVİL TOPLUM KURUMLARINDAN İSİMLER

Mehmet Emin Aktar - Diyarbakır Barosu Başkanı
Şahismail Bedirhanoğlu - Güneydoğu Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı
Ümit Fırat - Kürt aydını, Helsinki Yurttaşlar Meclisi

SİYASETÇİLER, AVUKATLAR VE AYDINLAR

Kemal Burkay - Kürdistan Sosyalist Partisi Kurucu Lideri
Yaşar Kaya - DEP eski Genel Başkanı, Brüksel'deki Kürt Parlamentosu'nun üç dönem Başkanı

Mesut Tek – Kürdistan Sosyalist Partisi Genel Sekreteri

Haşim Haşimi – Cizre eski Belediye Başkanı, Refah Partisi, Fazilet Partisi ve ANAP eski Milletvekili

İrfan Dünder – Asrın Hukuk Bürosu Avukatı

Cengiz Kapmaz – Asrın Hukuk Bürosu Sözcüsü ve Danışmanı

Selim Okçuoğlu – 1997-2001 Devlet-Öcalan temalarında rol sahibi bir avukat

İlhami Işık – Abdullah Öcalan ile devlet kurumları arasında kurulan temaslarda rol sahibi olan ve medyada “Balıkçı” olarak tanınan kişi

Orhan Miroğlu – Kürt aydını, yazar

IRAKLI HÜKÜMET YETKİLİLERİ VE SİYASETÇİLER

Celal Talabani – Irak Cumhurbaşkanı

Neçirvan Barzani – Irak Kürdistan Bölgesi eski Başbakanı, Irak Kürdistan Demokrat Partisi Başkan Yardımcısı

Fuad Hüseyin – Irak Kürdistan Bölgesi Başkanlığı Divan Başkanı

Kerim Sincari – Irak Kürdistan Bölge Hükümeti İçişleri Bakanı

Kaynakça

KİTAP, MAKALE VE DERGİLER

- Akkaya, Ahmet H. ve Joost Jongerden “2000’lerde PKK: Kırılmalara Rağmen Süreklilik”, *Toplum ve Kuram*, 4 (2010): 79-102.
- Aydıntaşbaş, Aslı. “BDP’li Bağımsız Mardin Adayı Ahmet Türk: Gençlerde Duygusal Kopuş Başladı Artık”, *Milliyet*, 29 Mayıs 2011.
- Başbuğ, İlker. *Terör Örgütlerinin Sonu*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.
- Bayrak, Mehmet. *Kürtlere Vurulan Kelepçe - Şark Islahat Planı*. Ankara: ÖZ-GE Yayınları, 2009.
- Belge, Murat. “Kürt Sorunu ve Başbakan”, *Taraf*, 29 Mayıs 2011.
- Beşikçi, İsmail (der.). *Resmi Tarih Tartışmaları -6-, Resmi Tarihte Kürtler*. İstanbul: Özgür Üniversite Kitaplığı, 2009.
- Buldan Nejd. *PKK’ de Kadın Olmak*. İstanbul: Doz Yayınları, 2004.
- Connable, Ben ve Martin C. Libicki. *How Insurgencies End*. Washington: RAND, 2010.
- Çelik, Selahattin. *Ağrı Dağı’nı Taşımak – Çağdaş Kürt Halk Direnişi; Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Toplumsal Sonuçları*. Frankfurt: Zambon Verlag, 2010.
- Çiçek, Nevzat. *İtirafçı – Karanlık Dönemin Tetikçileri*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- Çürükkaya, M. Selim. *Beyrut Günlüğü – Apo’nun Ayetleri*. Basel: 14 Temmuz Yayınları, 2000.
- Doğan, Arif. *JİTEM’ i Ben Kurdum*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Erdoğan, Eyüp ve Cemal Subaşı. “Muzaffer Ayata ile Söyleşi: Asker Söyledi Ben İlettim”, *Tempo*, 6 Ocak 2011.
- Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları I*. (Yeniden Düzenlenmiş İkinci Baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011.
- Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları II*. (Yeniden Düzenlenmiş İkinci Baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011.
- Hammes, Thomas X. “Countering Evolved Insurgent Networks”, *Military Review* LXXXVI Temmuz-Ağustos (2006): 18-26.
- İnsel, Ahmet. “KCK Operasyonu’nun Arkası”, *Radikal İki*, 18 Nisan 2010.
- Kahraman, Ahmet. *Kürt İsyanları: Tedip ve Tenkil*. (İkinci Baskı). Köln: Mezopotamya Yayınları, 2002.
- Kapmaz, Cengiz. *Öcalan’ın İmralı Günleri*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2011.
- Karayılan, Murat. *Bir Savaşın Anatomisi – Kürdistan’da Askeri Çizgi*. Köln: Mezopotamya Yayınları, 2011.
- Kılıç, Ecevit. *JİTEM – Türkiye’nin Faili Meçhul Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- Kundakçı, Hasan. *Güneydoğu’da Unutulmayanlar*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.
- Kurban, Dilek ve Yılmaz Ensaroğlu. *Kürt Sorunu’nun Çözümüne Dair Bir Yol Haritası: Bölgeden Hükümete Öneriler*. İstanbul: TESEV Yayınları, 2008.
- *Kürt Sorunu’nun Çözümüne Doğru: Anayasal ve Yasal Öneriler*. İstanbul: TESEV Yayınları, 2010.
- *Kürtler Ne Kadar Haklı? Türkiye’nin Batısı Kürt Sorunu’na Bakıyor?* İstanbul: TESEV Yayınları, 2011.
- Kutschera, Chris. *Le Mouvement National Kurde*. Paris: Flammarion, 1979.
- Mahsum, Şafak (der.). *PKK – Yeniden İnşa Kongre Belgeleri*. İstanbul: Çetin Yayınları, 2005.
- Marcus, Alizia. *The PKK and the Kurdish Fight for Independence – Blood and Belief*. New York ve Londra: New York University Press, 2007.
- [Türkçesi: Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareke-

- ti, çev. Ayten Alkan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009]
- Matur, Bejan. *Dağın Ardına Bakmak*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- McDowall, David. *A Modern History of the Kurds*. Londra ve New York: I.B. Tauris, 1996.
- Metz, Steven. *Rethinking Insurgency*. Pennsylvania: Strategic Studies Institute, 2007.
- Metz, Steven ve Raymond A. Millen. *Insurgency and Counterinsurgency in the 21st Century: Reconceptualization Threat and Response*. Carlisle: Strategic Studies Institute of the US Army War College (SSI), 2005. Raporu şu adresten ulaşılabilir: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub586.pdf>.
- Morris, Michael F. "Al-Qaeda as Insurgency", Carlisle: U.S. Army War College, 2005. Raporu şu adresten ulaşılabilir: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA434874>.
- Oğur, Yıldray. "PKK Postmodern Bir Dine Dönüştü", Bejan Matur'la söyleşi, *Taraf*, 27 Şubat 2011.
- Olson, Robert W. (der.). *The Kurdish Nationalist Movement in the 1990's – Its Impact on Turkey and the Middle East*. Kentucky, Lexington: The University Press of Kentucky, 1996.
- O'Neill, Bard E. *Insurgency and Terrorism: From Revolution to Apocalypse*. Virginia Potomac Books, 2005.
- Öcalan, Abdullah. *İmralı Konuşmaları-Barış Umudu*, Cilt I, İstanbul: Çetin Yayınları, 2005.
- "Türkiye'de Demokratikleşme Sorunları – Kürdistan' da Çözüm Modelleri (Yol Haritası)", İmralı, 2009.
- Öneş, Cevat. *Türkiye Ekseni*. İstanbul: Yakın Plan, 2010.
- Paşa, İhsan Nuri. *Ağrı Dağı İsyanı*. İstanbul: Med Yayınları, 1992.
- Pekmezci, N. *Apo, Pilot ve Derin Devlet*. Ankara: Kripto, 2011.
- Pir, Mahsum Hayri. *Bir Yanılsamanın Sonu*. İstanbul: Komal Yayınları, 2000.
- Söylemez, Haşim. "PKK'nin Derin Troykası", *Aksiyon*, Sayı: 678, 3-9 Aralık 2007.
- Şahan, Timur ve Umur Balık. *İtirafçı – Bir JİTEM'ci Anlattı...* İstanbul: Aram Yayınları, 2005.
- Şafak, Mahsum. (der.) *PKK – Yeniden İnşa Kongre Belgeleri*. İstanbul: Çetin Yayınları, 2005.
- Şener, Mehmet Ş. *Adını Koyamadım*. İstanbul: Doz Yayınları, 2007.
- Tekin, Arslan. *İmralı'daki Konuk*. İstanbul: BilgeOğuz Yayınları, 2009.
- Toplum ve Kuram*, Sayı 4: "Toplumsal Mücadele ve Politik Şiddet Hattında Kürt Hareketi". İstanbul: Toplum ve Kuram Yayınları, 2010.
- Yayman, Hüseyin. *Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye' nin Kürt Sorunu Hafızası*. İstanbul: Seta Yayınları, 2011.
- Yeğen, Mesut. *Son Kürt İsyanı*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Yıldız, Hasan. *Muhatapsız Savaş Muhatapsız Barış*. İstanbul: Doz Yayınları, 2001.
- Yüce, M.Can. *Doğu'da Yükselen Güneş I*. İstanbul: Zelal Yayınları, 1999.

AJANS YAZILARI:

- Fırat Haber Ajansı (ANF)* "20 Mayıs 2011 Tarihli İmralı Görüşme Notları", 23 Mayıs 2011.
- "29 Nisan 2011 Tarihli İmralı Görüşme Notları", 2 Mayıs 2011.
- "13 Nisan 2011 Tarihli İmralı Görüşme Notları", 16 Nisan 2011.
- "20 Mart 2011 Tarihli İmralı Görüşme Notları", 23 Mart 2011.
- "Ali Haydar Kaytan ile söyleşi", 3 Nisan 2010.
- "Duran Kalkan ile söyleşi", 23 Mart 2011.
- "Gerilla Sınır Dışına Çekilmiyor", Murat Karayılan'la söyleşi, 9 Kasım 2010.
- "Mustafa Karasu ile söyleşi", 22 Nisan 2011.
- "Öcalan: Büyük Savaş Çıkarsa Hükümet 3 Ay Dayanamaz", 13 Mayıs. 2011.
- "Öcalan: Kürtlerin Kellesine Karşılık Türkiye-ABD Anlaştı", 20 Mayıs 2011.
- "Öcalan: Yeşil Işık Bekliyorum", 27 Mayıs 2001.

İNTERNET SİTELERİ VE TELEVİZYON PROGRAMLARI:

- ABD Askeri Akademisi [US Military Academy]
Askeri Eğitim Bölümü, “Insurgents vs.
Gerillas vs. Terrorists”, <http://www.usma.edu/dmi/iwmsggs/insurgents-vs-guerrillas-vs-terrorists.pdf>. Erişim tarihi 19 Mayıs 2011.
- ABD Hazine Bakanlığı Basın Merkezi [US
Department of the Treasury, Press Center]
(2009). “Treasury Designates Three
Leaders of the Kongra-Gel as Significant
Foreign Narcotics Traffickers”, <http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg318.aspx>.
- (2011). “Treasury Designates Five Leaders
of the Kongra-Gel as Specially Designated
Narcotics Traffickers”, <http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1148.aspx>.
- CNN Türk, “Kılıçdaroğlu ile Söyleşi”, *Ankara
Kulisi*, 23 Ağustos 2010.
- Show TV, *Siyaset Meydanı*, 1 Mayıs 2011.
- Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları
[International Terrorism and Security
Research] internet sitesi, <http://www.terrorism-research.com/>.
- “Difference Between Terrorism and
Insurgency”, <http://www.terrorism-research.com/insurgency/>. Erişim tarihi 19
Mayıs 2011.

KARARLAR VE KANUNLAR:

- Avrupa Birliği Üçüncü Uyum Yasa Paketi, No. 4771,
3 Ağustos 2002, *Resmi Gazete*, No. 24841, 17
Ekim 2001.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM),
Öcalan Türkiye’ye Karşı, No: 46221/99, 12
Mayıs 2005.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), 11 Nolu
Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve
Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa
Sözleşmesine Ölüm Cezasının Kaldırılması-
na Dair Ek 6 Nolu Protokolün Onaylanması-
nın Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, No.
4913, 15 Ocak 2003, *Resmi Gazete*, No. 25155,
1 Temmuz 2003.
- Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasını
Düzenleyen 13 Numaralı Protokol, No. 5409,
6 Ekim 2005, *Resmi Gazete*, No. 26022, 13
Aralık 2005.
- Ölüm Cezasının Kaldırılması ile Bazı Kanunlarda
Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, No.
5218, 14 Temmuz 2004, *Resmi Gazete*, No.
25529, 21 Temmuz 2004.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Bazı Madde-
lerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, No.
4709, 3 Ekim 2001, *Resmi Gazete*, No. 24556,
17 Ekim 2001.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddele-
rinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, No.
5170, 7 Mayıs 2004, *Resmi Gazete*, No.
25469, 22 Mayıs 2004.

Yazar Hakkında

CENGİZ ÇANDAR

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Asistanlık yapmış, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde, İstanbul Kültür Üniversitesi ve Özyeğin Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak Modern Ortadoğu Tarihi ve Politikası dersleri vermiştir. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a dış politika alanında danışmanlık yapmış ve Türkiye Cumhurbaşkanlığı ile Irak Kürt liderliği arasında ilk kez doğrudan temasların kurulmasında rol almıştır. Washington'ın tanınmış düşünce kuruluşları Wilson Center'da (1991-1993) ve United States Institute of Peace'te (1999-2000) "21.Yüzyıl Türkiye'si" üzerinde araştırmalar yürütmüştür. Çoğunluğu Ortadoğu sorunu üzerine olmak üzere Türkçe yedi kitabı vardır. Türk-Amerikan ilişkileri ve

Türkiye dış politikası konulu üç İngilizce kitaba katkıda bulunmuştur. Makaleleri çeşitli Amerikan akademik dergilerinde yayımlanmıştır. Bir süredir Irak, Kürtler ve Türkiye'nin Ortadoğu stratejisi konulu bir kitap yazmaktadır. Basın yaşamı boyunca (1976'dan bugüne) *Vatan*, *Türk Haberler Ajansı*, *Cumhuriyet*, *Güneş*, *Sabah*, *Yeni Şafak*, *Bugün* ve *Referans* gazetelerinde görev almıştır. *NTV*, *Habertürk* ve *CNN-Türk*, *TV 8* ve *TRT*'de özel programlarda yer almıştır. Halen *TRT-Haber* ve *A Haber*'de özel programlarını sürdürmektedir. Lübnan'ın *al-Mustaqbal* gazetesinde ve Türkiye'de İngilizce yayımlanan *Turkish Daily News* ve *New Anatolian* gazetelerinde köşe yazarlığı yapmıştır. 1987 yılında Abdi İpekçi Barış Ödülü'ne, 1993'te Haber dalında Örsan Öymen Ödülü ve 1995'te Gazeteciler ve Yazarlar Birliği Hoşgörü Ödülü'ne layık görülmüştür.

TESEV

Bankalar Caddesi
Minerva Han, No:2, Kat: 3
34420 Karaköy İstanbul
T +90 212 292 89 03
F +90 212 292 90 46
www.tesev.org.tr

ISBN 978-605-5832-90-2